

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 11/2022

číslo 5

**Rozhovor
s duchovními
NSČU**

**N. F. Čapek –
mystik?**

Dno a Bezedno

Posvátný rok

**Zažít město
jinak**

**Unitářský
rozhovor
s Kateřinou
Jindrovou**

**Brněnská obec
v novém**

Krajina

Pastorační práce v NSČU

Unitářství a mystika

Posvátný rok

Nakladatelství Unitaria nabízí:

Krajina jako duchovní dědictví

Petr Samojský

Kniha je souborem několika zamyšlení o významu krajiny pro lidskou společnost na začátku třetího tisíciletí a vznikla v rámci stejnojmenného dvouletého kulturního projektu pořádaného Obcí širšího společenství českých unitářů. Krajina je svým způsobem nositelkou duše člověka, jeho vnějším domovem, respektive domovem jeho domova, a proto je také velmi důležité, jak se člověk ke krajině staví, kolik prostoru jí ve svém životě dopřeje a jak o ni pečuje. Zastoupená témata: Krajina jako duchovní dědictví, Posvátnost krajiny očima našich předků, Blaničtí rytíři a česká duchovní naděje, Země jako živý organismus, Autenticita života, Péče o krajinu duše.

Cena: 75 Kč, cena pro členy NSČU 70 Kč.

Mistr Jan Hus dnešku

Radovan Lovčí a kolektiv

U příležitosti 600. výročí úmrtí Jana Husa, v roce 2015, uspořádala česká Unitaria teologický seminář věnovaný tomuto duchovnímu velikánovi. Jeho výsledkem je soubor několika esejí, které o sedm let později vycházejí též knižně. V nich se dílí duchovní i akademicky vzdělaní laici z řad českých unitářů zabývají otázkou, čím vším může Hus oslovit nejenom je samy, nýbrž také „člověka doby současné“. Autory jednotlivých příspěvků jsou mimo jiné Pavel Sedlák, Jarmila Pločténá, Sofia Pavala, Jiří Olšovský, Jan Všetěčka, Tomáš Herajt či Radovan Lovčí. Editoři díla věří, že kniha může zaujmout jak různé ctitele mistrova života, tak další zájemce o jeho odkaz v řadách české společnosti. Protože se čeští unitáři v leckterých ohledech názorově liší od tradičních protestantů, mohou určité myšlenky v knize obsažené vyznívat pro část čtenářů i poněkud nekonvenčně a překvapivě.

Cena: 229 Kč, cena pro členy NSČU 179 Kč.

Známa americká básnířka Louise Glücková v jednom ze svých děl, *Země a nebe*, říká: „Krajnosti jsou snadné. Jen střed je záhada.“ Napadá mne, jak zajímavě, trefně a neotřele je tím vystiženo jedno z hlavních témat tohoto čísla *Tvůrčího života*, mystika. Zkuste si to představit z naší lidské perspektivy: s pevnou zemí pod nohama jako něčím, na co se můžeme vždy spolehnout a co je nám oporou a ukotvením, a zároveň s ohromující bezkonečností nebe nad hlavami. Opravdu dvě určité krajnosti, nám naprosto srozumitelné a přirozené – a kde je mezi nimi střed? A co jím je? Co je středem našeho žití, středem, kterým prochází harmonie?

Střed, o němž Louise takto píše, nejde hledat a najít rozumem. Myslím ale, že jej lze prožít. Ocitnout se v něm. Pobýt. Zakusit. A přesto jej vlastně nenajít ve smyslu porozumění záhadě. Neodkryt jeho tajemství.

Je těžké, až nemožné o mystice psát, pokud člověk není básníkem. (Prožít to, co značí, ale může každý, a v tom z mého pohledu spočívá jedno z největších kouzel života, co se týče rovnosti mezi lidmi.) Přesto jsme se o ní v časopise psát pokusili. Mimo jiné z toho důvodu, že unitářství je někdy mylně nahlíženo jako náboženství, kde mystické záležitosti nemají příliš místa. Není to pravda. Pokud by to tak bylo, nebyli bychom náboženstvím. A tak dostává zaslužený prostor i v našem časopise. A troufám si tvrdit, že cosi jako pouť člověka ke svému středu, tedy ona hlubina bezpečnosti popsaná ve stejnojmenném díle J. A. Komenským a na dalších stránkách časopisu zmíněná historikem Martinem Žemlou v rozhovoru o německé mystice, je důležitá pro každého z nás.

Se silou prožitku souvisí i další komplexněji pojaté téma – svátky a rituály v liturgickém roce. Jen je oproti mystice více vázané na celé společenství, ne tolik na jednotlivce. Dohromady nám pak tyto věci dávají možnost tu a tam skutečně cítit životadárný pulz spirituality v našich životech.

A ještě jeden charakteristický rys unitářství v souvislosti s duchovními zážitky stojí za zmínku. Každý takový prožitý dar je o to víc prodchnutý smyslem, o co víc ústí v akci. Pokud to, co získám, přetavím ve službu, neponechám si to jen pro sebe. I proto jsou v tomto čísle ona dvě prožitková témata doplněna ještě dalším, spojeným s motivem aktivní péče o druhé – tématem pastorační péče. To aby věci byly v žádoucí rovnováze: aktivita i ztišení, niterné a vnější, přijímání i dávání.

Ponořte se do četby a nechte se inspirovat k prožitkům. Oživujte díky nim v sobě odvahu jít k dosahování dobrého vlastní cestou. Nemusí být podobná žádná jiná. Posvěcenou se stává, pokud je autentická, toužící po hloubce. A pak jistě bude – stejně jako básně L. Glückové – na pozadí všech slov zároveň i plná nevyřčená a nevyřčitelná krásy.

Kristýna Ledererová Kolajová

OBSAH

ŽIVÉ TÉMA: Pastorační práce v NSČU

- 3 Pastorační práce v unitářském společenství: Rozhovor s duchovními NSČU (rozhovor vedla Kristýna Ledererová Kolajová)
- 7 Když se řekne pastorační práce pro unitářskou obec (Ant Howe)

IN MEDIAS RES: Unitářství a mystika

- 11 Zamyšlení nad vztahem unitářství a mystiky (Kristýna Ledererová Kolajová)
- 17 Mystika v unitářské a univerzalistické tradici (Dan Harper)
- 22 Norbert Fabian Čapek – unitářský mystik? (Ruth Jochanan Weiniger)
- 27 Sekulární mystika pohledem racionálního filozofa (Antonín Dolák)
- 36 Dno a Bezedno: Rozhovor s Martinem Žemlou o německé mystice (rozhovor vedla Ruth Jochanan Weiniger)

DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ: Posvátný rok

- 45 Naše svátky a rituály v kruhu ročních dob (Jarmila Plotěná)
- 51 Ten čas... točí se nám dokola, nebo běží? (Milan Klapetek)
- 53 Indický posvátný rok (Anna Vachudová)

KALEIDOSKOP

- 64 Nově registrované náboženské společnosti v roce 2022 (Matěj Čihák)
- 67 Daniel Novotný: Telepatie: Knižní recenze (Matěj Čihák)
- 69 Když nás svět zraňuje: Modlitba (Kate Brady McKenna)

Z UNITÁŘSKÉ KNIHOVNY

- 71 Zprávy z unitářské knihovny v Praze: Čtrnáctý díl (Bohdan Chlíbaec)

UNITÁŘSKÉ ROZHOVORY

- 73 Do přírody se vracím jako do nekonečného božího chrámu: Rozhovor s Kateřinou Jindrovou (rozhovor vedl Matěj Čihák)

ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY

- 76 Zažít město jinak s pražskými unitáři (Matěj Čihák)
- 78 Brněnská obec v novém (Jarmila Plotěná)
- 80 Aktuality z plzeňské a chebské Unitarie (Luděk Pivoňka)
- 82 Mezinárodní umělecká výstava v Unitarii (Kristýna Ledererová Kolajová)

Z UNITÁŘSKÉ AKADEMIE

- 84 Je to tu: Ohlédnutí za podzimní Unitářskou akademií v Broumově (Jana A. Rašková)
- 86 Knihy OIKOYMENH pro studenty Unitářské akademie (Ruth Jochanan Weiniger)

ZELENÁ UNITARIA

- 88 Krajina a spiritualita (Sebastian Prax)
- 92 Petr Samojský: Krajina jako duchovní dědictví: Knižní recenze (Matěj Čihák)
- 94 Marián Polák: Planeta Česko: Filmová recenze (Matěj Čihák)

Pastorační práce v unitářském společenství

Rozhovor s duchovními NSČU

Rozhovoru se účastnili Vlastimil Krejčí, ordinovaný duchovní, a Jana A. Rašková a Libor Mikš, naši neordinovaní duchovní; rozhovor vznikl těsně po skončení výukové části modulu N Unitářské akademie, který je věnován právě pastorační práci.

Co je smyslem a cílem pastorační práce v obci či obcích, kde působíte? Proč pastorační práce vlastně patří do základu vaší činnosti, práce duchovních?

Jana: Pro mne je důležité lidi v daném společenství vlastně neustále vnímat, abych mohla případně preventivně láskyplně zasahovat. To znamená třeba všimnout si, jestli je někdo momentálně sklíčený a podobně. Takováto forma pozorného dívání se, vnímání, je pro mne součástí každého setkávání se s našimi členy a komunikace s nimi.

Vlastík: To, že pastorační práce do naší činnosti patří, je jasné už ze samotného slova pastor. Je v něm obsaženo, že je to naše základní funkce: starat se o společenství, pečovat o ně. Péče je pro mne v tomto ohledu lepší slovo než práce.

Libor: Myslím, že cílem je udržet všechny členy společenství v dobré psychické rovině. Aby nedocházelo k velkému vykojení, dysbalancím.

Vlastík: Jak říká Petr Samojský, duchovní by měl to, co je moc divoké, uklidňovat, a co je moc klidné, to popichovat. A cílem je přesně to, co říká Libor. Aby ve vztazích ve společenství mezi jednotlivými lidmi byla rovnováha, harmonie.

Jana: A zároveň dynamika.

Vlastík: Ale pastorační práce je jen jedna část z našeho působení v obcích, která k tomuhle přispívá. Protože to, co tu zaznělo – rovnováha, harmonie, dynamika ve společenství –, to se ze strany duchovního tvoří i promluvami a jinými programy, a pastorační práce je spíš sféra, kdy k tomu přispíváme ve specifických

situacích, které nejsou „nalinkované“, nelze je zakomponovat do žádného programu. Je to hlavně individuální práce, a to zejména mimo společná setkávání obce, často i mimo prostor obce. Někdo je třeba v nemocnici, jdu ho navštívit. Přispívám k harmonizaci tak trochu zvenčí tím, že každému jednotlivému členovi nabízím možnost sdílet se mnou své radosti i starosti, naslouchat jim.

Libor: Já vlastně pastorační práci vnímám ve dvou rovinách. První rovinou je to, co říká Vlastík, že veškerým programem vytváříme určitou atmosféru, aby nebylo následně třeba pastorační práce v té druhé rovině, kdy už se hasí nějaký požár. Ta první, preventivní rovina je tedy možná více skupinová. Ta druhá je pak už spíše individuální.

Setkávám se s tím, že naši členové často netuší, co vlastně mohou po duchovních v tomto směru chtít. K čemu jim pastorační péče může být a s čím za vámi mohou nebo by měli přijít. Jak toto komunikujete, ozřejmujete ve svých obcích? Aby lidé věděli, kdy mohou aktivně přijít, nevnímali to jako nevhodné, neostýchali se?

Libor: Zrovna u nás v obci to není něco, na co bychom explicitně kladli důraz. Možná to je chyba, ale dlouhodobě žádný podobný deficit v obci necítím. Někdy nárazově vzniknou problémy a napětí, pak je třeba je porovnat. Ale zároveň mohu uvést dva případy, kdy členové obce individuálně potřebují průběžně vyšší pastorační pozornost a péči. Jedním je

člen s mentálními potížemi, s ním míváme v podstatě pravidelně rozhovory a konzultace, jak se chovat v obci i v běžném životě. I když momentálně k nám již nechodí, byť formálně stále je členem. Druhý případ je extrémní, kdy se jeden člověk psychicky zhroutil. To ale zase přesáhlo tuto oblast, potřeboval odbornou klinickou péči. K podobné situaci ale myslím dochází v rámci našich obcí ojediněle.

To je pravda, pojďme spíše k té prevenci: třeba když vedete členy svých obcí k tomu, aby s vámi pravidelně čas od času nebo v určitých životních situacích sdíleli svůj pohled na svět, své obavy, své problémy, ale i radosti a očekávání, tak vám to může dodávat potřebný přehled o případných křehkých místech jejich života a jim zase bezpečí zájmu o ně...

Libor: Já se domnívám, že trend, který zmiňuješ, určité pravidelné, preventivní terapeutické setkávání, je trochu uměle importovaný ze západního kulturního prostředí a ne všude je potřebný a ne všude může dobře fungovat. Obecně si myslím, že psychická odolnost lidí u nás je daleko vyšší, i když to není samozřejmě srovnatelné s tím, jak to bylo před sto lety nebo ještě dřív. Dnes se sčítají dva faktory: psychologický tlak je dnes vyšší a odolnost lidí se snižuje. Přesto si myslím, že stále jsme na tom lépe než západní společnosti.

Já jsem to myslela trochu jinak: nikoli v oblasti klasické terapie, ale v prostředí konkrétních obcí. Tedy v určitém mikrosocietě, které je založené na principu práce s duševní a duchovní podstatou člověka i kolektivu a v němž vám taková pravidelná setkávání a pastorační rozhovory s lidmi mohou pomáhat lépe a adresněji volit program, činnosti a témata, která to či ono podpoří a něco jiného zase otevrou dříve, než dojde k nějaké krizi. Směřuji k tomu, zda třeba máte nějaký standard, že například jednou až x-krát do roka chcete takto hlouběji mluvit s každým členem, nebo zda vůbec členové vědí, kdy je dobré takto aktivně s čímkoli přijít za vámi

a požádat o takovéto setkání. Případně zda jim jdete naproti například tím, že máte na podobné rozhovory vyhrazené pravidelné hodiny...

Vlastík: Já doufám, že obecně to členové naší obce vědí, protože jim to opakovaně nabízím. Pak jsou v našem společenství – a bude to asi i v jiných obcích – lidé, kteří vyžadují vyšší péči, a ty se snažím kontaktovat já, a pokud možno pravidelně. To znamená alespoň jednou měsíčně vytvořit nějakou příležitost s nimi mluvit. Je jedno, jestli jdeme na kafe nebo se zastavím za nimi doma, když jsou třeba nemocní. Nemůžu říct, že bych pravidelně takto kontaktoval všechny členy, ale mám vytipované ty, u kterých si myslím, že je to potřeba víc, a s nimi to dělám. U těch druhých doufám, že by přišli v případě pocitu diskomfortu sami a o potřebné si dokázali říct.

Jana: Nesmírně důležité je udržování přátelské atmosféry jako nezbytného prostředí pro to, aby si lidé přirozeně a otevřeně dovolili za duchovním přijít. A ideální je, třeba v naší malé obci, když se určitá preventivní forma pastorační práce odehraje hned po příchodu a pozdravu – s každým si dokázat v té chvíli před začátkem programu říct, jak se mu daří. Jak se má. A protože jsme malé společenství, můžeme si dovolit to zakomponovat i přímo do začátku shromáždění, nechat každému krátký prostor pro sdílení: „Co nám chceš říct, s čím dnes přicházíš?“ Na to vědomě vyčleňujeme část liturgie a já to vnímám jako důležitou součást pastorační péče v obci.

Vlastík: Ano, tohle je dobrý zdroj signálů, které mohou pomoci rozpoznat potřebu zvýšené pozornosti v rámci pastorační péče, ale zároveň mám opravdu zkušenost, že si naši členové dokáží říct o rozhovor.

Tím, co zmínila Jana, jsme se dostali od individuální práce typu jednotlivec s jednotlivcem trochu dál. Jak tedy dokážete svou pastorační práci využívat pro posílení společenství?

Jana: To, co jsem říkala, určitě společenství posiluje. Ale musí to být transparentní a nesmí to vést k zakonzervování nějakého jádra obce, aby nedošlo k tomu, že by se pak někdo nově

příchozí necítil dobře, protože třeba nedokáže být tak otevřený jako to společenství, které už je na sebe zvyklé.

Vlastík: To je dobře, že jsi to zmínila! To je riziko určité uzavřenosti, které hrozí zejména malým obcím a skupinám. Nesmí dojít k vytváření úplně rodinného prostředí. Pořád jsme veřejně otevřeným společenstvím a nikdo nově příchozí nemůže mít z chování ostatních ani ze způsobu vedení programů dojem, že je to uzavřená komunita a že tam nezapadá! To je třeba mít pořád na paměti.

Pracujete jinak s novými členy než s těmi, kteří jsou v obci už déle?

Vlastík: Určitě.

Libor: Noví potřebují zvýšenou péči.

Jana: Máme takové nepsané pravidlo, že duchovní vždycky, když přijde někdo nový, tak ho představí a zároveň tomu člověku dáme prostor říct, co od připojení se k nám čeká, jaký je jeho životní příběh a kontext, aby se s námi mohl začít lépe propojovat. Aktivně nasloucháme.

Část členů každé obce, ať se budete jako duchovní snažit sebevíc, zůstane pasivní. Ti nechodí na programy, ať už z nejrůznějších důvodů nechťejí, nebo nemohou. Jistě se vám mnohem lépe pracuje s těmi, kteří jsou aktivní, zapojují se, protože máte přirozenou možnost se s nimi alespoň nepravidelně setkávat v obci. Ale co ti druzí a péče o jejich potřeby – vlastně na dálku, když vám chybějí potřebné signály?

Vlastík: Máme na to různé cesty, ale jaké konkrétně volit, to vždycky vyplývá z charakteru dané obce. U nás dobře funguje třeba WhatsApp skupina – a pak úplně klasicky telefon. Protože naši členové, upřímně řečeno, žádní hackeři nejsou (směje se), takže sice využíváme formu z 19. století, ale modernější se nám prostě neosvědčily.

Jana: Mnoho lidí v mém okolí stále nepoužívá ani internet, natož sociální sítě.

Jaký vztah vlastně máte, každý za sebe, k pastorační práci?

Vlastík: Pro mne je úplně rovnocenná s jinými oblastmi. Nebo je spíš vyvažuje. Protože to je natolik odlišný typ práce od ostatních sfér duchovenské činnosti, že dělá mou práci zajímavou. Kdyby to bylo jen o pastoraci, tak je to příliš jednostranné a hodně zatěžující. Stejně by to bylo, kdybych dělal jen shromáždění. Ale takhle mi vyhovuje prokládat přípravu programů pro všechny s příležitostmi promluvit si s někým individuálně. Líbí se mi pestrost té práce.

Jana: Pro mne je to rozhodně dost dominantní věc a přichází přirozeně, je mi blízka. Víím, že pak hrozí, že jí dávám víc prostoru, než je žádoucí, ale doufám, že v současné době si už uvědomuji nutnost hranic a jejich bdělé utváření. To mi funguje.

Libor: Já ne že bych chtěl pastorační práci podceňovat, ale u mne je to menší část mé práce. Přímá pastorační péče z ní tvoří řekněme 20 % a podíl takové té nepřímé, preventivní asi nedokážu kvantifikovat.

Vlastík: Navíc to záleží na kontextu: jsou období života obce, kdy je s lidmi obecně třeba pracovat víc a intenzivněji, a jindy to tak nějak běží samo.

Libor: To je pravda. A my zrovna teď máme období, kdy panuje určitá napjatá situace a přechodně opravdu potřeba pastorační péče narostla, ale z dlouhodobého hlediska je to tak, jak jsem řekl.

Na co jste nejvíc hrdí ve svém duchovenském působení v téhle oblasti?

Jana: Pastorace je nedílnou součástí mé duchovenské praxe. Například jsem tvořila program pro skupinovou pastoraci – a ten zároveň zpětně pastoračně zapůsobil i na mě, protože jsem se díky němu lépe dostala mezi lidi v novém společenství, které bych jinak poznávala dlouho, a za krátký čas jsem jim mohla být blíž. U mne je důležité dokázat si pohlídat právě míru rovnocennosti v pastoračním vztahu. Nepovyšovat se, ale ani neponižovat.

A cenné je pro mne vlastně i to, že lidé do obce pro pastoraci stále chodí, že tu potřebu mají – kdyby necítili nebo nevnímali podporu, tak by to bylo jinak. Ostatně i já sama si do naší obce pro pastoraci přicházím...

Libor: Já si asi nejvíc cením toho, že se dařilo společenství naší obce dlouho udržovat ve zmiňované rovnováze, aniž by vznikaly nějaké třenice a konflikty. Říkám to i přesto, že právě nyní takový jeden konflikt nastal, jak jsem zmínil, ale jeho řešení bude dlouhodobé, nedá se nějak jednoduše a rychle řešit.

Vlastík: Já jsem hrdý na to, že Teplice ještě pořád existují. To si myslím, že je po těch letech pro mne asi nejvíc. Obec, která se v podstatě dvakrát rozpadla, jednou těsně před mým příchodem, jednou během té složité práce na obnově – a stále jedeme dál a momentálně rosteme!

To je ale myslím velká nevýhoda v podstatě všech našich obcí, že počtem aktivních členů nejsme v číslech, kdy už obec má určitou samoobrodnou tendenci. V případě všech našich společenství je pak potřeba promyšlené koncepční pastorační práce mnohem vyšší, protože každá nestandardní

a zátěžová situace (typu spor mezi členy nebo třeba covid) malý kolektiv rozkolísá daleko fatálněji než násobně větší sbory.

Je něco, co jsme nezmínili a co byste v souvislosti s tímto tématem chtěli ještě doplnit?

Libor: Snad jen tolik, že obecné principy jsou jedna věc, ale v praxi je pak velmi zásadní pro účinnou pomoc nalézat vždy správnou míru pastorační pozornosti a péče pro toho kterého člověka, aby se necítil nekomfortně, protože to by naopak mohlo způsobit, že se uzavře – a v tomto má každý úplně individuální vnímání toho, co rád přijme, a co už ne.

Vlastík: Souhlasím. Také se mi to jednou stalo a od té doby jsem velmi opatrný v tom, jak aktivně můžu vůči komu vystupovat. Na to je opravdu třeba dávat pozor, je to „křehký led“.

*Rozhovor vedla
Kristýna Ledererová Kolajová.*

Když se řekne pastorační práce pro unitářskou obec

Ant Howe

„Opět mi přichází na mysl pohled Paula Tillich na to, čemu se říká duchovní přítomnost. Veškerý stvořený život je pro Tillich zásadním způsobem nejednoznačný. A to platí i o Bohu, který je zkratka Přítomností, činnou v nitru všech věcí. Není však stejnou silou jako ostatní. Je to Přítomnost ve všech ostatních silách a dějích světa. A tak je teologie založena na tajemství... je to tajemství boží péče, zahrnující veškerou lidskou péči, a to jak bolesti, jež v životě přicházejí, tak i lidské snahy je nějak ošetřovat.“¹

„Láska překračuje zdánlivou oddělenost a povrchní rozdíly.“
(Foto © pixabay.com.)

Z tohoto citátu, který zároveň rámuje můj přístup k pastorační péči, pro mě vyplývají dvě věci, které se z mého pohledu v pastorační práci pro obec a její členy odrážejí: boží přítomnost a boží péče.

Přítomnost, to pro mne znamená být tady, prostě být k dispozici – ať už osobně, telefonicky, na e-mailu, přes SMS nebo Zoom. To jsem vždy, jako duchovní, který se věnuje pastorační péči, považoval za svoji roli: totiž být tu pro druhé lidi, provázet je v dobrém i ve zlém nebo prostě být v pravou chvíli tady.

Ale toto „být přítomen“ se netýká jenom mne a toho druhého, s nímž se setkávám

při pastoračním setkání: do setkání vždy přizvu ještě další Přítomnost, to, čemu Charles Gerkin říká „boží péče“. Ať už pojmu „Bůh“ rozumíme jakkoli, rád o tom uvažuji tak, že ve mně působí boží péče, a když poskytuji pastorační péči, působím mým prostřednictvím. Tím se z pastorační péče stává svým způsobem posvátné jednání.

Když jsem se stal duchovním, tehdy malá obec, mohl jsem mít ještě na starost pastorační potřeby celé obce. Jak se ale obec začala rozrůstat, začínal jsem vnímat riziko, že pokud budu jediným, kdo poskytuje pastorační péči, může to na mě být časem

¹ Charles Gerkin, *An Introduction to Pastoral Care*, Nashville: Abingdon Press 1997.

moc velký tlak nebo mi může uniknout něco podstatného; nebo obec neporoste nad míru toho, co dokážu sám zvládnout. Všechny varianty pro mne byly v podstatě nepřijatelné.

Začal jsem se proto zabývat tím, jak to dělají jiné sbory, a povšiml jsem si dvou věcí: Sbory, které se rozhodnou udržovat řečně rodinnou atmosféru a pastorační péči v nich zajišťuje jen jeden duchovní, bývají spíše malé. Ve větších obcích bývá zvykem, že každodenní pastorační péči zajišťují další lidé, zatímco duchovní zajišťuje péči o pečující a přebírá akutní případy.

Rozhodl jsem se pro druhý model pastorační péče: začali jsme s různými skupinami – ranní káva, pletací kroužek, umělecká skupina a několik dalších. Každá skupina měla vedoucího, který byl zodpovědný za pastorační dohled nad lidmi ve skupině. Může to být úplně jednoduché – stačí třeba zatelefonovat členům skupiny, kteří nějakou dobu nechodili, v případě potřeby je navštívit... a pokud se děje něco skutečně vážného, předat to na starost mně.

To naší obci pomohlo k růstu, protože všichni měli pocit péče. Skoro každý byl členem nějaké menší skupiny, jejíž členové se o sebe navzájem starali. Svoji roli jsem chápal tak, že jsem duchovním pro pastorační péči o vedoucí jednotlivých skupin. A to znamenalo, že nebudu přetížený, a přitom se obec může dál rozrůstat. Takže pokud jde o mě – pastorační péče znamená i zavádění systémů, které zajišťují, aby se péče mohla vůbec uskutečňovat.

Ale ať už věnuji pastorační péči vedoucímu skupiny, členovi obce nebo komukoli z našeho společenství, začíná to tím, že jsem přítomný – zeptám se dotyčného, jak se mu vede, a pak mu dám prostor, aby mi mohl sdělit to, co chce... a mám důvěru, že v tomto prostoru zakusíme také působení „boží péče“: dotyčný pocítí, že mu někdo naslouchá a pečuje o něj, ale „boží péče“ znamená i to, že problémy druhých nemusím brát na sebe a odnášet si je domů, protože takové břemeno by pro mě bylo příliš těžké. Připadá mi, že umění pastoračního setkání spočívá v tom, že Tomu, co se v tomto prostoru nabízí, umožním setrvat;

Začali jsme s různými skupinami – ranní káva, pletací kroužek, umělecká skupina a několik dalších. (Foto © pixabay.com.)

a v důvěře, že cokoli se stane během té hodiny (nebo jak dlouho setkání trvá), je dostatečné. Jako duchovní si chci uvědomovat potřeby své obce, ale kdybych se je snažil brát na sebe, tak bych vyhořel.

Důležité je pěstování vztahů s jednotlivými lidmi. To znamená být přítomný tak, aby každé setkání umožňovalo bezpečné sdílení. Tím, že dokážu pokorně setrvávat v přítomnosti druhých, vytvářet bezpečný prostor a vztah důvěry, dochází k naslouchání. K hlubšímu naslouchání, kterému se nelze naučit při žádném výcviku, ani z knihy. Při pastorační práci mě často povzbuzuje rada Dietricha Bonhoeffera: „První služba, kterou je člověk ve společenství povinován druhým, spočívá v tom, že jim naslouchá. Tak jako láska k Bohu začíná nasloucháním Jeho Slovu, tak i počátkem lásky k bratřím je, učit se jim naslouchat. Boží láska k nám nespočívá jen v tom, že nám Bůh dává své Slovo, ale i v tom, že nám propůjčuje své ucho. [...] Každý, kdo má za to, že jeho čas je příliš cenný na to, aby jej strávil mlčením, nebude mít nakonec čas pro Boha ani pro svého bratra, ale jen pro sebe samého a pro své vlastní pošetilosti.“²

Základními principy pastorační péče jsou pro mě láska a naslouchání. Pastorační péče může pokračovat účastí na rituálu, modlitbě nebo praktickou podporou, ale začíná vždy láskou a nasloucháním. Láska je v mnoha ohledech propojena s nasloucháním. Láska napomáhá hloubce a porozumění. Láska podporuje toleranci, potlačuje veškeré sklony k souzení a pomáhá člověku překonávat protiklady: dobré a zlé, líbí a nelíbí... Láska překračuje zdánlivou oddělenost a povrchní rozdíly. Láska se nezastavuje u povrchního dojmu. A tak láska pomáhá vidět potenciál, rozšiřuje rámec a rozsah vašeho naslouchání.

Když se lidé cítí poražení ve svém transcendentním středu či duši, naslouchající objevuje jednotu a usmíření tam, kde bylo předtím rozdělení a nedůvěra. Strach se vytrácí a šíří se láska. Láska projasňuje a chrání motivy

toho, co říkáte, i proč jste naslouchajícím. Láska umožňuje bezpodmínečné dávání. Láska dává bez „pokud“: „Pokud budeš takový. Pokud uděláš to či ono.“ Láska je skromná, a proto je vždy připravena naslouchat a sdílet radosti i problémy, a projevuje bezvýhradné potěšení z emočního zdraví a celkové pohody druhých lidí. V samotném závěru nejsou láska a добрota vlastně dávány ani propůjčovány vám: jsou inspirovány Bohem a skrze vás procházejí. Láska posiluje statečnost a sebeovládání, zajišťuje spolehlivost a důvěryhodnost a podněcuje soucit. Láska mobilizuje naději. V tom spočívá tajemství dobrého naslouchání. Ale naslouchat s láskou je dřina! A zároveň je to dovednost. To znamená, že se dá naučit.

Ovšem naslouchat ještě není vše. Charles Gerkin v již zmíněné knize také píše, že být pastoračním lídrem ve společenství znamená vyvolávat v jeho členech náladu k hledání a přivykat je tomu, aby zkoumali. Proto vnímám svou pastorační roli ve společenství i tak, že jsem i tím, kdo se vptává, kdo klade otázky: ptám se lidí, jak se mají, jestli pro ně já nebo obec můžeme něco udělat, jestli se konají nějaké místní akce, na kterých by mne rádi viděli... ptám se na všechny jejich potřeby. A oni záhy začali reagovat: prosili mě, abych došel navštívit některé členy společenství, kteří sice nechodí na shromáždění, ale potřebují nějak podpořit, žádali mě o společnou meditaci, kladli mi otázky týkající se důležitých událostí jejich životů. Znamenalo to, že mě začali považovat za součást společenství, nejen za duchovního... a naše obec se rozrůstala. Získávali jsme nové členy, a to ne proto, že bychom se pustili do nějakého náboru, ale proto, že jsme projevovali zájem o společenství i lidi kolem jeho členů. Tak za svoji duchovenskou roli považují nejen to, abych zde byl pro ty, kdo chodí do naší obce, ale abych tu byl pro každého v okolí, kdo mě může potřebovat... a všechno to začíná kladením otázek a zájmem o lidi.

Uvažujeme o svých společenstvích. Každé má jiné potřeby. Jaké to jsou? Vnímáme je? Pokud chceme budovat vztahy, v nichž se odehrává duchovní péče, musíme svým společenstvím rozumět. Potřebujeme být

2 Dietrich Bonhoeffer, *Život v obecnství*, Praha: Návrat domů 2006.

jejich reálnou součástí, ne jenom pozorovateli. Jestliže chceme být v pastorační péči aktivně přítomní, je třeba neustále poznávat svá společenství. Jak bychom mohli něco dělat, aniž bychom věděli, co lidé potřebují?

V bibli čteme: „Jsou rozdílná obdarování, ale tentýž Duch; rozdílné služby...“³ Jsem duchovní. Nejsem terapeut. Nejsem poradce. A když vykročím mimo oblast své skutečné odbornosti, nastanou problémy. Když vím, že na určitou situaci nedokážu účinně zareagovat, nemusí to být známkou mého selhání, ale projevem síly. Někdy je nejlepší, když

v pastorační situaci odkážu na někoho jiného. Když se dostanu do bodu, v němž mám pocit, že bude nutné předat péči někomu jinému, snažím se to zmínit co nejdříve a řeknu tomu člověku, že ho budu doprovázet a podporovat i nadále, ale že potřebuje specializovanou pomoc. Snažím se pracovat s obavami, které takový člověk může mít ohledně našeho vztahu, když situaci předám dále. Snažím se získat veškeré informace, které dotyčný potřebuje, a opakovaně ho vybízím, aby mi dal vědět, jak se vše vyvíjí. Věřím, že k pastorační péči patří i vědět, kdy je třeba zapojit druhé.

3 1 K 12:4-5.

Přeložila Kristýna Ledererová Kolajová.

Láska pomáhá člověku překonávat protiklady. (Foto © pixabay.com.)

Zamyšlení nad vztahem unitářství a mystiky

Kristýna Ledererová Kolajová

Mystika. Slovo, které lidé, jimž není jejich spiritualita lhostejná, čas od času používají. Někteří trochu obezřetně, s určitou řečnou úctou, a spíše jím šetří, jiní je říkají naopak rádi a často. Ne vždy se ale úplně shodujeme v tom, co si pod ním představít. Pojďme se tedy nejprve podívat na jeho původ a význam. Termín mystika pochází z řečtiny a v této podobě je plurálem, tedy množným číslem od slova mystikó (μυστικός), tajemství. Podobné slovo, mystikos (μυστικός), pak znamená tajný nebo skrytý, případně také (jako podstatné jméno) mystik, tedy ten, kdo byl zasvěcen. A zároveň to souvisí se slovem mysterion, které označuje něco posvátného nebo také zasvěcenost. Čili věci, které už pocitově, ale samozřejmě vzápětí i z odborného hlediska, přiřadíme ke každému náboženství i duchovnímu hnutí napříč věky.

Dnes používáme pojem mystika v podstatě jako označení duchovní zkušenosti bezprostředního a osobního setkání s božským,

prožitek hlubokého tajemství, jež se nedá vyjádřit slovy, a také pro různé cesty, jak takovou zkušenost získat, jak jí projít. Je to vlastně

Mystika je označení duchovní zkušenosti bezprostředního a osobního setkání s božským.
(Foto © unsplash.com.)

uvědomění si toho, čemu zjednodušeně říkáme Bůh nebo božský princip (zkrátka to, co nás přesahuje), prostřednictvím přímé zkušenosti, osobního emočního či smyslového vjemu nebo vhledu (někdy se také používá pojem setkání, či dokonce splynutí, sjednocení se s božským). Abychom takový zážitek mohli označit za mystický, patří k tomu zároveň víra toho, kdo jej prožil, že tato zkušenost je důležitým (pro někoho dokonce klíčovým) zdrojem poznání a duchovní moudrosti.

Mystika je díky tomu svým způsobem jádrem každého náboženství, unitářství z toho

nevyjímaje.¹ I když... s náboženstvím nutně nesouvisí. Od čeho je neoddělitelná, to je spiritualita. V tom smyslu, jak je popsán výše, je mystický prožitek (a mystika sama) vždy hluboce transcendentní, tedy přesahující běžnou zkušenost, vztažený k tomu, co nás přesahuje, co není součástí našeho běžného světa.

Mystické zážitky různých osobností jsou popisovány ve všech náboženských a duchovních tradicích v podstatě od dob, kdy lidstvo dokázalo používat písmo nebo jeho ekvivalenty. Nejprve byly tyto prožitky ale

1 Vztah mezi mystikou a náboženstvím, jakkoli úzký, není ovšem nijak jednoduchý. Na počátku mnohých náboženských hnutí stojí osobní zkušenosti, které lze označit jako mystické. V působení například Mojžíše, Ježíše, Buddha nebo Mohameda se dají vysledovat určitá přípravná období, kdy odcházejí do samoty, kdy se postí a přijímají zjevení, které potom hlásají a šíří. Jakmile se ale na základě jejich učení vyvine určité náboženské hnutí a začne se institucionalizovat, mohou se další podobné osobní mystické zkušenosti dostávat do určitého napětí s již ustaveným hnutím. Mohou být zdrojem obnovy a reformy, ale mohou být také odmítnuty jako hereze a jejich hlasatelé pronásledováni (typickým příkladem je například gnosticismus v dobách raného křesťanství).

Mystika je jádrem každého náboženství, unitářství z toho nevyjímaje. (Foto © freepik.com.)

zpravidla vyhrazeny jen určitým skupinám lidí, například šamanům, mnichům, členům různých uzavřených bratrstev a podobně. Nežádka bylo (a je) jejich dosažení podporováno i různými prostředky jako psychotropní látky, půsty, dlouhé bdění nebo třeba meditace. V našem prostředí se v podstatě teprve v době barokní setkáváme s tím, že mystický prožitek mohl mít i běžný člověk a bylo to bráno se vši vážností. Souviselo to s určitým zniterněním lidské zbožnosti té doby. Někde tady se začala otevírat cesta k tomu, že se mystika postupně stávala poměrně módní záležitostí, v podstatě přístupnou každému, kdo se jí chtěl věnovat.

V současné době často používáme označení mystika i pro nejrůznější způsoby vytržení nebo vybočení z naší každodennosti, které vedou k prožitkům zklidnění, hloubky, celistvosti a podobně. A nelze přehlédnout, že se tento pojem občas objeví i pejorativně (mysticismus jako určité zastírání nevědomosti nebo zatemňování skutečnosti předstíraným tajemstvím). Tuto sféru v dalším textu zcela pominu, ale chtěla jsem na ni alespoň upozornit. Ostatně zdravé základy tohoto kritického pohledu můžeme hledat třeba v díle pro nás velmi relevantním a důležitým, v myšlení unitáře Bertranda Russella (1872–1970), který na tuto možnost spíše módního a plytkost zastírajícího pojetí mystiky velmi bystře upozorňoval například v díle *Mystika a logika a jiné eseje* (poprvé vydáno v roce 1917).²

Z mého pohledu z toho ale přece jen vyplývá jedna velmi důležitá věc, kterou bychom měli mít na paměti vždy, když se mystikou zabýváme: Jevy a zkušenosti, které označujeme jako mystické, jsou natolik rozmanité a individuální, že je v podstatě nelze zobecňovat, a už vůbec ne jakkoli kategorizovat a soudit (lapidárně řečeno: neexistují zde žádné úrovně, žádná hodnocení intenzity nebo správnosti, lepší či horší cesta). Pokud to někdo dělá, je to snadno rozpoznatelný znak toho, že jde po povrchu.

William James (1842–1910), americký psycholog studující oblast náboženství, který se mystikou systematicky zabýval, ji popsal

čtyřmi rysy, které si dovolím ocitovat, protože jsou podle mého názoru velmi výstižné:

1. Obsah mystické zkušenosti nelze vyjádřit slovy. Mystikové své zážitky sice popisují, shodují se však v tom, že žádný popis nevyčerpá jejich obsah.
2. Mystická zkušenost sice nepřináší žádné teoretické vědění, ale přesto má povahu osvícení a náhledu; mystikové zpravidla hovoří o celku světa.
3. Mystik vnímá svoji úlohu jako pasivní; ať se jakkoli připravuje a cvičí, zkušenost přichází sama a není člověkem ovladatelná.
4. Mystické zkušenosti jsou přechodné, přicházejí a odcházejí.³

MYSTIKA V UNITÁŘSTVÍ

Hned v úvodu popisování vztahu unitářství k mystice je dobré uvést jednu (z mého hlediska velmi důležitou) základní styčnou plochu. Totiž to, že mystika je svým způsobem univerzální a naddenominační. S určitou mírou zjednodušení lze říct, že ve všech náboženských tradicích existuje společné mystické jádro. Toto je unitářství nesmírně blízké – přímým způsobem lze čerpat z různých zdrojů, bez nutnosti prostředníků, bez zákazů a příkazů daných tou kterou náboženskou tradicí.

Co se týče dalších poloh vztahu unitářství a mystiky, bohužel poměrně často se objevuje představa (která je ovšem zcela mylná!), že mystika je opakem racionalismu; tedy že pokud jste racionálně založený, kriticky myslící člověk nebo například humanista (ve smyslu humanismu jako duchovního proudu, který se částečně zrodil v americkém unitářství 30. let 20. století), nemůžete být mystik. I proto se někdy stále ještě setkáváme s názorem, že unitáři mají k mystice přinejmenším velmi rezervovaný přístup.

Skutečnost je ovšem taková, že unitáři napříč svou historií i svým geografickým rozložením s mystikou nepracují jinak než ostatní náboženské směry a že mystický rozměr duchovních prožitků k nám od počátků kontinuálně a neodmyslitelně patří. To lze podložit

2 Česky: Bertrand Russell, *Mystika a logika a jiné eseje*, Praha: Academia 2015.

3 William James, *Druhy náboženské zkušenosti*, Praha: Melantrich 1930.

učením mnoha klíčových a dodnes aktuálních osobností naší historie a teologie, z nichž jsem vybrala dvě mně velmi blízké, záměrně jednu z evropského a jednu z amerického prostředí.

Ralph Waldo Emerson (1803–1882) ve své eseji *Nadduše* (*Over-Soul*), publikované roku 1841, definoval tři charakteristiky mystiky: Za prvé: mystické poznání je tajemné a není v našich silách je zcela pochopit („Člověk je proud, jehož zdroj je skrytý.“)⁴ Za druhé: mystika zahrnuje určitý smysl poznání nebo spojení s nejzazší realitou, ať už jde o Boha nebo jakkoli jinak tomu pojmu rozumíme. Za třetí: mystické zážitky nemůžeme vytvářet ani je přinášet. Přicházejí ve svůj vlastní čas.⁵

Mikalojus Čiurlionis: *Stvoření světa.*

(Foto © unsplash.com.)

Podobně James Martineau (1805–1900) ve svém rozsáhlém díle otevřeně zdůrazňoval význam mystické cesty. Nechat se zasáhnout; tak to krásně popisuje například v eseji *Přílivy ducha* a staví tuhle možnost jako mnohem

4 „Man is a stream whose source is hidden.“ Ralph Waldo Emerson, *Essays, The Over-Soul, First Series*. In: *The Complete Essays and Other Writings of Ralph Waldo Emerson* (ed. Brooks Atkinson), New York: Random House 1950, s. 262.

5 Michael Sawtell, *Emerson the Mystic*, Sydney: Epworth Press 1954, s. 8.

autentičtější oproti zvykové spiritualitě, u níž vidí nebezpečí, že směřuje k formalismu. Unitářská spiritualita má být podle Martineau pulzující, nikoli proudící, přílivová, nikoli konstantní (stále stejná): „V příležitostných projevech zbožnosti nevidím žádnou hanbu, ale naopak zřetelnou krásu; přerušování zbožných citů není znamením slabosti, ale zvýraznění jejich vznešenosti. Jestliže zůstanete doma, v tichu a usebrání sami se sebou, nebo půjdete ven, vstříc vesmíru a boží prozřetelnosti, všude naleznete stejný zákon: že z božího působení a projevů ty nejnižší jsou těmi nejméně proměnlivými a musejí zůstat stejné od prvního do posledního, zatímco ty nejvyšší projevy se projevují na principu přílivu a odlivu: pulzují ve vlnách času a překvapují svou záplavou skryté zátoky vesmíru.“⁶

Pokud opustíme klasiky dob minulých a rozhlédneme se po současnosti, pak přirozenost propojení rozumového poznání a mystického vnímání světa nedávno popsala třeba Susan Frederick-Grayová, současná prezidentka americké Asociace unitářů a univerzalistů (a první žena v této funkci), původně molekulární biologka, a teprve poté unitářská duchovní. V jednom z rozhovorů po svém zvolení do funkce mimo jiné uvedla, že tváří v tvář mystickému ji přivedlo – studium biologie. „Touha po vědeckém poznání a náboženská pravda nejsou až tolik vzdálené. To neznamená, že snaha o získání vědeckých odborných znalostí a náboženský zážitek používají stejné techniky, ale impulz, podnět k hledání odpovědí na širší otázky života – kdo jsme, odkud pocházíme a jak jsme byli stvořeni a podobně – sdílejí

6 „In the occasionalism of piety [he wrote] I see not its shame, but its distinct glory; and would lay stress on the intermittency of the devout affections, as the sign, not of poverty or weakness, but specifically of their grandeur in themselves...For, whether you stay at home, and look in upon the composition of our own nature; or go out into the universe and providence of God, you will find this law: that, of [God's] agencies and manifestations, it is the lowest that are least mutable, and must remain the same from first to last; whilst the highest have ever tidal ebb and flow-moving in waves of time, and surprising hidden inlets of space with their flood.“ Tides of the spirit. James Martineau, *Hours of thought on sacred things*, London: Longmans, Green 1888, s. 8 [do češtiny přeložila KLK].

vědci, teologové a mystikové bez rozdílu.“ A dodala: „V naší tradici se mísí racionalismus s mysticismem tak dobře proto, že obojí je v podstatě svobodomyšlným přístupem k náboženství.“⁷

Určité, oproti jiným tradicím specifické předpoklady pro to, jakým způsobem zahrnujeme mystiku do naší spirituální praxe, však přece jen máme.

Za tři hodně určující považuji tyto:

- Rozum a důraz na jeho používání v náboženství nám tuto cestu trochu vzdaluje.
- Důraz na individuální přístup a prožitek spirituality nám ji naopak hodně přibližuje.
- Mystika je úžasnou cestou, jak bytostně zakusit pro nás tak klíčovou jednotu v mnohosti.

Myslím, že první dva uvedené rysy unitářství, vytvářející mezi sebou ve vztahu k mystice zdravé napětí, již říkají hodně o tom, jak k ní mohou unitáři přistupovat. Kritický pohled rozumu není v ničem překážkou, pokud se v jeho rámci člověk stále dokáže bezprostředně oddat prožitku a nevyřazuje kvůli myšlení z činnosti své smysly a emoční reakce. (Pokud by to dělal, škodilo by mu to ovšem mnohem šířeji než jen ve vnímání mystiky jako takové.)

Co se týče individuálního přístupu a přímé zkušenosti, pak celá unitářská spiritualita je orientovaná na osobní přímou zkušenost: každý z nás si podle svých potřeb a svého založení vytváří jedinečný vztah k vesmíru a tomu, co nás přesahuje. Svědčí o tom i velký význam meditace, kontemplace a modlitby v naší tradici, i to, že unitářská meditace se v českém prostředí do dnešních dob vyvinula jako naprosto svébytná podoba spirituální praxe.

Unitářský teolog Stephen Lingwood ve své studii *Některé základní prvky unitářské teologie* tento předpoklad pro pevné místo mystiky v naší spirituální praxi nepřímo potvrzuje, když mezi teologickými aspekty unitářství uvádí na prvním místě to, že unitářská víra je vázána na důvěrný a bezprostřední vztah

k posvátnému.⁸ A pokračuje: „Když unitáři zdůrazňují racionální a praktické stránky náboženského života, je tato víra pouze implicitní, ale v mystické tradici unitářství se stává explicitnější.“⁹

Je ovšem nutné podotknout, že volí-li (nejen!) unitář spíše mystickou cestu kontaktu s tím, co nás přesahuje, s posvátným, musí si být dobře vědom (to je ono zapojení rozumu), že žádný takový zážitek není přenositelný (nikdo další nemůže zažívat cokoli podobného tomu, co prožiju já) a že v tomto není možná kategorizace ani hierarchizace (například typu „mám četné mystické prožitky, tedy jsem výše na duchovní cestě oproti těm, kteří je nemají nebo s mystikou takto zjevně ve své spiritualitě nepracují, případně o tom nemluví). Unitář s úctou ke každé individuální cestě nikdy duchovní praxi druhého nesoudí. Naše cesta je i reflektivní: prožitek je důležitý, rozum z něj nevyklučujeme.

Co se týká třetího uvedeného rysu: Asi není pochyb, že středobodem mystiky je obecně vzato propojení člověka s Bohem (zjednodušeně řečeno). Po převedení do neteistického jazyka to myslím lze beze změny smyslu popsat jako okamžik, kdy si člověk jasně uvědomuje, že všichni (všechno) jsme jedno, neoddělitelní od všeho, co existuje. Nabízím možnost vnímat toto jako zakoušení jednoty v mnohosti, pro unitáře velmi cenné. A lze to dále rozvíjet a aplikovat mnoha způsoby, například při snaze o obnovení našeho lidského propojení s přírodním světem, které jsme začali pozvolna ztrácet již s příchodem abrahámovských náboženství, a ještě masivněji pak s průmyslovou i vědeckou revolucí, a které může být zásadním funkčním podnětem pro změnu paradigmatu v naší péči o životní prostředí. (Tohle začíná minimálně již u zmiňovaného R. W. Emersona: „Stojím na obnažené zemi – má hlava omývaná radostným vzduchem a vyzdvížená do nekonečného prostoru – veškerý zlý egoismus mizí. Jsem nic; vidím vše; proudy Vesmírné

7 Susan Frederick-Gray, *Horizons Journal*, Phoenix, AZ: Unitarian Universalist Congregation of Phoenix, září 2017.

8 Stephen Lingwood, *Některé základní prvky unitářské teologie*, Praha: NSČU 2019, s. 7.

9 Tamtéž, s. 8.

Bytosti mnou obíhají; jsem část nebo částička Boha.¹⁰ A pokračuje to až do dnešních podob ekospirituality například Davida Abrama a jím hlásaného znovunalézání poetického vztahu k živoucímu světu kolem nás.

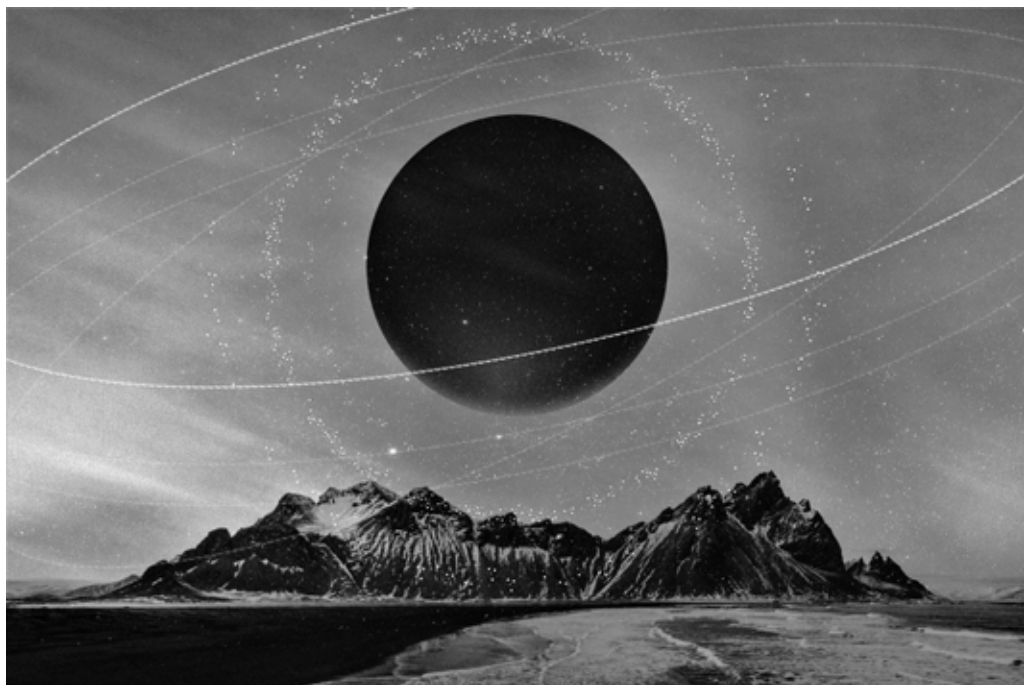
Navíc v kontextu mystiky a jejího místa v unitářství vstupuje do hry ještě jeden aspekt, který chci zmínit. Naše unitářská cesta je celostní, čímž v kontextu tohoto tématu míním, že pobývání v ústraní, uzavírání se do sebe, usebrání se v samotě a podobně je pro unitáře sice důležitou, ale rozhodně nepreferovanou podobou spirituality, naopak, velmi důležité hodnoty

10 „Standing on the bare ground, — my head bathed by the blithe air, and uplifted into infinite space, — all mean egotism vanishes, I am nothing; I see all; the currents of the Universal Being circulate through me; I am part or particle of God.“ Ralph Waldo Emerson, *Nature*, Boston: James Munroe and Company 1836, s. 13 [do češtiny přeložila KLK].

našeho duchovního života se utvářejí přímo ve společenství – a rovnováha obou přístupů je určitým ideálním stavem.

Z unitářského pohledu lze ale zároveň obojí poměrně dobře skloubit. Neznamená to nic víc a nic míň než snažit se přenést posílení prožitkem zpět mezi lidi a sloužit v duchu naší občanské angažovanosti, k níž nás zavazují naše principy! Jinými slovy: Pro unitáře se mystika může stát ideálním východiskem pro cestu dál: od vnitřní proměny člověka ke změnám, jež svým následným aktivním působením ve společnosti spoluvytváří, ať již v oblasti sociální, ekologické nebo jakékoli jiné. Převedení toho, co nám jako jednotlivcům dává jakákoli mystická zkušenost, do akce: ideálně ve prospěch společenství a k vytváření lepších společenství. To je z mého osobního pohledu jádrem zásadního významu, který mystika pro naši víru může mít:

Být proměněn a nést změnu dál.

Mystické zkušenosti jsou natolik rozmanité a individuální, že je nelze zobecňovat, a už vůbec ne kategorizovat. (Foto © unsplash.com.)

Mystika v unitářské a univerzalistické tradici

Dan Harper

Dnes jsem s vámi chtěl mluvit o mystických zkušenostech, protože tyto zkušenosti jsou samotným jádrem unitářské a univerzalistické tradice. Přesněji řečeno, jsou jádrem unitářské poloviny této tradice. Unitářství začalo v Severní Americe vznikat přibližně v době války za nezávislost (1775–1783), a třebaže se později proslavilo tvrzením, že Ježíš není Bůh, začínalo jako hnutí zdůrazňující svobodnou vůli každé lidské bytosti. V 18. století bylo hnutí, které se později začalo nazývat unitářství, reakcí na tehdy převládající kalvinistickou představu, že lidé mají jen málo svobodné vůle a pro svou spásu nemohou nic udělat. A tak první unitáři říkali, že lidé mají svobodné vůle naopak mnoho a každý z nás musí přijmout odpovědnost za to, aby žil co nejlepším životem.

Unitářství začalo v Severní Americe vznikat přibližně v době války za nezávislost (1775–1783).

(Foto © pixabay.com.)

Někdy ve 30. letech 19. století řada unitářů tuto základní argumentaci dále zdokonalila. Zejména jeden muž – byl unitářským duchovním, ale opustil duchovenskou službu, aby se naplno věnoval filozofii, psaní a přednáškám – pronesl silný argument pro individuální odpovědnost a svobodnou vůli ve slavném eseji nazvaném *Sebedůvěra* (Self-Reliance). Byl to Ralph Waldo Emerson, který náležel k okruhu transcendentalistů a sám byl ovlivněn vlastními mystickými zkušenostmi. Emerson řekl, že každý může bezprostředně vnímat nejzazší skutečnost. Tuto nejzazší skutečnost

můžete nazývat „Bůh“ nebo „Nadduše“, jak ji někdy označoval Emerson. Název nebyl tak důležitý jako pravda, že k této nejzazší skutečnosti máme všichni bezprostřední přístup. Nepotřebujeme zprostředkující funkci kněží či kléru; nemusíme číst žádné konkrétní posvátné spisy, ani se nemusíme věnovat nějakým konkrétním náboženským praktikám jako například modlitbě. Všichni máme k této nejzazší skutečnosti bezprostřední přístup – neběhá to přes drátky.

Samozřejmě, že takové spolehnutí na sebe sama přináší velkou odpovědnost. Mít bez-

prostřední přístup k nejzazší skutečnosti má morální a etické důsledky: pokud máte bezprostřední přístup k nejzazší skutečnosti, znamená to, že budete mít vysoké standardy pro posuzování svého vlastního chování a svých rozhodnutí. Spolehnouti na sebe není snadná filozofie: svoboda s sebou nese velkou odpovědnost, a ta může vést k politickým činům.

Jeden z Emersonových chráněnců, Henry David Thoreau, zkoumal některé z politických důsledků spolehnouti na sebe ve slavném eseji *Občanská neposlušnost* (Civil Disobedience). Thoreau prohlásil, že vedle lidských zákonů existují ještě „vyšší zákony“ a o těchto vyšších zákonech můžeme mít přímé povědomí. Někdy se stává, že lidské zákony jsou nespravedlivé, a když k tomu dojde, můžeme být vyzváni k respektování vyšších zákonů. (Všimněte si, že Thoreau vychází z předpokladu, že tyto vyšší zákony jsou nám bezprostředně přístupné.) Když máte zkušenost tohoto druhu, je těžké se vyrovnat s lidskými zákony, které jdou proti této trvalé lásce a které místo ní proklamují nenávist a válku. Tak byl i Thoreau zděšený z mexicko-americké války, kterou považoval za nespravedlivou a neospravedlnitelnou. S odkazem k vyšším zákonům odmítl platit daně, z nichž by se tato válka financovala, a za toto odmítnutí byl uvřazen do vězení. Jak říkám, filozofie spolehnouti na sebe není právě filozofií jednoduchou.

O více než sto let později se Thoreauem inspiroval Martin Luther King ve své vlastní teorii občanské neposlušnosti. King věděl, že lidské zákony Jima Crowa¹ jsou v přímém rozporu s touto hlubokou a trvalou láskou, jež přesahuje naše rozumové chápání. S odkazem na tento vyšší zákon King prohlásil, že

1 Souhrnné označení pro segregáční nařízení platící v USA od druhé poloviny 19. století do roku 1965 a odělovající černochoy a tzv. „barevné“ od bělochů. Jim Crow nebyl zákonodárce, který by je prosazoval: název byl poprvé použit v článku novin *Sioux City Journal* z 18. prosince 1884 pojednávajícím o debatě v Kongresu. Narážel přitom na posměšnou píseň Thomase D. Rice *Jump Jim Crow*, zesměšňující Afroameričany – „Jim Crow“ se stalo posměšným označením těchto lidí; označení „zákony Jima Crowa“ v sobě zahrnuje kritiku oné legislativy.

je přijatelné lidské zákony Jima Crowa porušovat. Řekl bych, že Kingova teorie občanské neposlušnosti vychází z jeho přímého prožitku nejzazší skutečnosti. King dbal na to, aby tuto nejzazší skutečnost označoval slovem „Bůh“ – to, že jí říkal „Bůh“ mu umožňovalo vysvětlovat občanskou neposlušnost druhým, zejména ostentativně bohobojným autoritám, které se snažily zákony Jima Crowa prosazovat. Ale jméno nejzazší skutečnosti není tak důležité jako její prožitek. Nevím, zda byl King sám mystikem; ale pokud jím nebyl on sám, navazoval na Thoreaua, který jím byl. A navazoval i na Ježíše z Nazareta, který byl rovněž mystik.

Když vám vyprávím o Thoreauově pojetí občanské neposlušnosti, poukazují na to, že mystika může mít i rušivý vliv. Mystické zkušenosti jsou rušivé na osobní rovině. (I já měl mystické prožitky, začaly někdy uprostřed puberty; a z vlastní zkušenosti vás mohu ujistit o tom, že vám mohou narušit vnímání světa.) Když máte silné prožitky nejzazší skutečnosti, může to vést k tomu, že budete pohlížet skepticky na způsob, jímž lidé racionalizují vaše činy. Právě to se stalo Thoreauovi. Také on měl transcendentální prožitky, přímé chápání vyšších zákonů, nejzazší skutečnosti, a v důsledku této perspektivy nebyl schopen přijímat polopravdy, vnucované veřejnosti těmi, kteří se snažili racionalizovat nespravedlivou mexicko-americkou válku. A nešlo jen o to: Thoreau také zcela jasně věděl, že otroctví a pomíjivé zákony o otroctví jsou špatné a že jsou v přímém rozporu s vyššími zákony. A tak porušoval lidské zákony účastí na „podzemní železnici“ (Underground Railroad).² (Máme skutečně nezávislé doklady o tom, že ve své chatce u jezera Walden ubytoval prchající otroky.) Thoreauovy mystické prožitky měly skutečně silně rušivý vliv.

Emerson, Thoreau a další transcendentalisté – všichni byli otevření prožitkům nejzazší skutečnosti – setrvale narušovali svět kolem sebe. Narušovali starší unitářství, založené na důkladných principech osvětenství.

2 Označení pro ilegální síť průvodců, skrývá a dalších zařízení umožňující otrokům z amerického jihu uprchnout do států, v nichž otroctví nebylo uznáváno.

Transcendentalisté se snažili ukázat, že logika a racionální myšlení mají svá omezení.
(Foto © pixabay.com.)

Transcendentalisté jako Theodore Parker vyvolávali v racionálních unitářích zuřivost. Konkrétně Parker je dováděl k zuřivosti částečně svým zpochybňováním racionálních způsobů myšlení a částečně tím, že na jeho kázání přicházely každý týden až dva tisíce lidí (mimochodem to byla první megacírkev); a také neústupným odporem vůči otroctví a zákonu o uprchlých otrocích. Racionálnější unitáři sice možná byli proti otroctví, ale vyděsilo je, když jim Parker řekl, že nejenom ubytovává ve svém domě otroky na útěku, čímž porušoval zákon, ale že když píše kázání, má před sebou na stole nabitou pistoli, protože čeká, že k němu každou chvíli mohou vpadnout lovci otroků. Mít na stole nabitou pistoli nebylo racionální, aspoň podle pojetí racionálních unitářů prodchnutých osvícenským způsobem myšlení. Parker však jednal v souladu s vyššími zákony.

Mystici mohou být rušiví i mnohem nenápadnějším, jemnějším způsobem – zdaleka ne všichni mívají na stole nabitou pistoli –, ale to neznamená, že by byli méně provokativní.

Myslím na Mary Rotchovou, která silně ovlivnila Emersonovo myšlení. Byla vychována jako kvakerka, tedy v mystické tradici. Věděla, co je to být v přímém kontaktu s nejzazší skutečností. Když se ve 20. letech 19. století stala unitářkou, konalo se ještě v unitářských sborech jednou měsíčně svaté přijímání. Emerson několik měsíců zaskakoval ve sboru, do něhož patřila Mary Rotchová, protože jejich duchovní měl sabatíkl. Všiml si, že Mary vždycky před tímto obřadem vstala a potichu odešla. Promluvil si s ní o tom a ona ho přesvědčila, že obřad svatého přijímání je vyprázdněný. Že skutečným přijímáním je přímá komunikace s nejzazší skutečností a to že je jedině přijímání, kterého je skutečně zapotřebí. To Emersona přimělo k sepsání slavného kázání, v němž uvedl, proč už nemůže vysluhovat svaté přijímání. Tehdejší racionální unitáře Emersonova argumentace nepotěšila. Přijímání jim z racionálního hlediska naprosto dávalo smysl, jako rituál, který jim pomáhal připomínat si důležitý okamžik náboženských dějin. Pro většinu záležitostí je snadné najít

nějaký racionální důvod a mám podezření, že kdyby nad Emersonovým transcendentálním převládlo racionální unitářství, vysluhovali bychom zde, v naší historické unitářské budově, svatě přijímání ještě dneska.

V naší době převládá v unitářském univerzalizmu opět náboženský racionalismus. Na tom není nic špatného: logika a racionální myšlení jsou obzvláště účinné intelektuální nástroje. Před rokem jsem ale zažil mimořádně zajímavý rozhovor s Fredem Hawleym o způsobu, jímž náboženský racionalismus v dnešním unitářském univerzalizmu převládá. Fred je dlouholetým členem naší obce a dovolil mně, abych vám o našem rozhovoru pověděl. Naznačil mně tehdy, že naše obec je příliš ovládána těmi, kdo si cení racionality nade vše ostatní, až do té míry, že vylučují jiné mody myšlení a bytí.

Jak už jsem řekl, logika a racionalita jsou mocné nástroje. Emerson, Thoreau, Theodore Parker a Mary Rotchová také používali racionální myšlení a logiku. Ale transcendentalisté i další unitářští mystici se snažili ukázat, že logika a racionální myšlení mají svá omezení. Nemůžeme na ně spoléhat úplně ve všem. Ve 20. století se omezení racionality ukázala zvláště zřetelně: nacistické Německo bylo v mnoha ohledech ztělesněním racionálně řízeného státu. Také zákony Jima Crowa v duchu „oddělení, ale rovnocenní“, platící zde v USA, byly dokonale racionální. A zcela

racionální byla i doktrína o vzájemné jistotě zničení jadernými zbraněmi. Všechno to bylo sice racionální, ale to ještě neznamená, že to bylo správné.

Fred Hawley mně mimo jiné pověděl o knize *Koviashuvik* od Sama Wrighta (San Francisco, Sierra Club Books, 1988). Sam Wright je unitářský a univerzalistický duchovní, který v letech 1990 a 1991 sloužil jako dočasný duchovní naší obce. V knize vypráví o tom, jak žil v Brooks Range na Aljašce v době stavby Aljašského ropovodu. *Koviashuvik* je kniha o různých způsobech vědění. Sam Wright věděl, že Brooks Range je místem, kde s manželkou žijí z půdy. Lidé, kteří Aljašský ropovod projektovali, věděli o Brooks Range jiným způsobem – byla to prostě překážka ve stavbě ropovodu. Lidé, kteří ropovod stavěli, věděli o Brooks Range jako o pozadí své dobře placené práce. A ještě jinak věděli o Brooks Range rybáci dlouhoocasí a karibu. Lidé projektující Aljašský ropovod byli naprosto racionální lidé, kteří věděli, že musí dostat ropu z místa těžby na místo, kde je možno ji rafinovat a používat. Ale jak říká Sam Wright, rybáci a karibu měli stejně platné vědění o světě, byť neracionální. Byli stavitelé ropovodu v právu prostě proto, že používali racionální myšlení? Nejsem si jistý, zda by s tím rybáci nebo karibu souhlasili.

Nikdy jsem nežil v aljašské divočině, ale při své práci učitele náboženství narážím na omezení racionality prakticky neustále.

„Flow“ je stav, když se do něčeho tak zaberete, že vaše já je naprosto pohlceno danou činností.

(Foto

© pixabay.com.)

Každý, kdo učí, vidí omezení racionality. Jednou z věcí, které děti v hodinách náboženství učím, je, jak být radikálními feministy/kami – to znamená, že je učím, že holky a ženské jsou stejně dobré jako kluci a chlapi. Když se pokoušíte naučit devítiletou holčičku něco o feminismu, můžete jí předložit racionální argumenty jaké chcete, a ta devítiletá holčička s vámi sice asi bude souhlasit, ale ve skutečnosti nepochopí, co to ten feminismus je. Ale když nějaký chlapeček bude mít výhody, má učitel najednou příležitost ukázat, že tento případ upřednostňování je součástí širšího vzorce, a někdy vidíte, jak to té holčičce najednou dojde, jak najednou vnímá masivní nespravedlnost převládající v naší společnosti. Nojo, kluci mají pořád nějaké výhody a to není fér! A stejným způsobem si mohou kluci přímo uvědomit nespravedlnost sexismu. Ale podle mé učitelské zkušenosti to není racionální proces.

Racionální výklad může fungovat jako prostředek u některých lidí, aspoň někdy. Myslím ale, že k učení častěji dochází v záblescích přímého porozumění. Najednou vám to dojde, najednou to dává smysl, najednou to umíte. Fred Hawley se mnou mluvil o této zkušenosti ve vztahu k jeho oblíbenému travnímu bowlingu. S poukazem na dílo psychologa Mihalyho Csikszentmihalyie mluvil o „flow“ – když se do něčeho tak zaberete, že vaše já je naprosto pohlceno danou činností. Podle Fredova výkladu k tomu dochází, když na to, co děláte, přestanete myslet. Děláte to, a děláte to tak dobře, že na to vůbec nemyslíte. V tu chvíli máte s hrou přímý kontakt. Můžete se naučit všechno možné o fyzikální a mechanické stránce travního bowlingu, ale dokud to nezačnete skutečně dělat, cvičit se v tom, a nezačnete v tom být dobří, znamená pouhé racionální vědění o travním bowlingu, že o něm víte všechno a zároveň nic.

Do této situace se dostávají i učitelé. Každý učitel narazí na žáky, kteří o něčem dovedou dobře mluvit, ale ve skutečnosti o tom moc nevědí. Mystici se do této situace dostávají neustále. Lidé, kteří sami mystické prožitky nemají, se snaží racionálně vysvětlovat mystické prožitky druhých lidí. Racionalita je

dobrý a užitečný nástroj, ale je to jen jeden z nástrojů z celé brašny plné náradí, a stejně jako kterýkoli jiný nástroj se k něčemu hodí a k něčemu zas ne. Z unitářské a univerzalistické mystické tradice jsme se naučili, že racionalita je velmi užitečným nástrojem pro vysvětlování, popisování a pro vytváření nových technologií. Méně užitečná už je při morálním a etickém rozhodování. Stejně neužitečná je pro travní bowling. Tak jako není dobré používat ohmmetr k přitloukání hřebíku nebo otvírání plechovky, tak byste ani racionalitu neměli používat úplně na všechno. A pokud jde o transcendentální zkušenosti, přímé vnímání skutečnosti a pocítování „flow“ – ty se zas vůbec nehodí k vysvětlování a popisování, ale jsou to užitečné nástroje k tomu, jak učit děti o sexismu, jak se podílet na občanské neposlušnosti nebo jak hrát travní bowling.

A proto je štěstí, že v rámci unitářského univerzalizmu máme tak silnou mystickou tradici: výrazně zvyšuje rozsah nástrojů, které máme v brašně. Když zjistíte, že se věnujete občanské neposlušnosti a že vás odvěkli do vězení, bude možná užitečné racionálně porozumět tomu, za co vás zatkli. Ale Henry David Thoreau a Martin Luther King by možná řekli, že je užitečnější mít přímou zkušenost trvalé lásky, která přesahuje vaše chápání. Když si uvědomíte, že velmi racionálními argumenty bojujete za to, aby se ignorovala globální klimatická změna nebo toxické látky v životním prostředí, může být užitečné si připomenout, že se lidé ve chvílích vhodných k poučení mohou učit přímým chápáním.

Samozřejmě nepředpokládám, že každý unitářský univerzalista bude mít transcendentální prožitky. Vždyť koneckonců máme víru bez kréda, která nevyžaduje intelektuální konformitu. Ale když pomyslím na všechny ty vážné problémy, které máme před sebou – rasismus, zamoření životního prostředí, globální klimatické změny –, pak jsem rád, že můžeme navázat na mystickou tradici Mary Rotchové, Ralpha Waldo Emersona a Henryho Thoreaua.

Přeložila Ruth Jochanan Weiniger.

Norbert Fabian Čapek – unitářský mystik?

Ruth Jochanan Weiniger

Přijde-li na tak závažné téma, jako je mystika, připadá českému unitáři takřka nemyslitelné, že by k tomu neměl co říct zakladatel Unitarie, Norbert Fabian Čapek. Vždyť kdo už jiný...?! Tím spíše, pokud dotyčný zastává názor, že mystika je skutečným jádrem náboženství, ba dokonce je tím průsečíkem, který je všem náboženstvím společný.

Busta N. F. Čapka ve foyer pražské Unitarie.

(Všechny fotografie jsou z archivu NSČU.)

Ale ouha! První potíž spočívá už v tom, co ona to ta mystika vlastně je... Shoda tu není a nezdá se, že by se k ní představitelé oborů zabývajících se tak či onak mystikou (ať už teologové, religionisté, psychologové či neurovědci) chystali v dohlednu dospět. Takže co s tím?

Pokud se podíváme na řecké sloveso μύω (MYÓ), tedy „skrývám“, „zakrývám“ (potažmo „dělám tajnosti“), a od něj odvozenou souvislost s mystérii a iniciačními rituály pro zasvěcované a zasvěcené, napadne nás hned: Ne! Takovým mystikem N. F. Čapek nebyl. Ve Svobodném bratrství a pozdější Unitarii vidíme důraz na demokratické uspořádání obcí i na otevřené sdílení myšlenek. Pokud

jsou mezi unitáři lidé, kteří „vědí více než druzí“, pak jde buď o znalosti nabyté studiem, nebo o individuální životní zkušenosti.

Tajemství v unitářském prostředí nechybí – je to tajemství základů života a existence, zjevující se v každém stéble pod nohama, každé prasklině ve zdi a každém smítku na podlaze. Čapek na ně upozorňuje a dělá to často, není však tím, kdo by znal, nebo dokonce měl nějakou odpověď. Podivuje se, zůstává v úžase stát a zve ostatní, aby se dívali s ním. Možná je tím, kdo si víc všimá, ale zároveň často přiznává, že neví a že se mu nedostává slov.

K tomu nedostatku slov se ještě vrátíme, teď ale k druhému zdroji slova „mystika“: je

to sloveso *μυέω* (MYEÓ), tedy „zavírám oči“ nebo „zavírám ústa“. Proč? Abych se soustředil na výjimečný, změněný stav mysli a/nebo abych dospěl k vnitřnímu usebrání. Tady jsme možná na dobré cestě.

Norbert Fabian Čapek zakusil hluboké duchovní prožitky, což se odráží v jeho textech k meditacím: „V hlubinách naší duše nás voláš a my vycházíme pokorně za hlasem Tvým k výšinám nových zážitků Tvé přítomnosti. Při zápase se strastmi a smutky všedních dnů, Ty nás potkáváš...“¹ Tak píše člověk, který takovou zkušenost nezažil jen jednou. A navíc, z jeho slov vyplývá přesvědčení, že v této zkušenosti není nijak výjimečný, že tu jde o cosi, co patří sice k vrcholům lidského života, ale zároveň o nic, co by bylo vyhrazeno jen několika vyvoleným. Prostě už to k životu patří...

Ale Čapek není člověkem, který by chtěl o takových prožitcích žvanit. Nezdá se ani, že by upadal do jakéhosi „sběratelství“ těchto prožitků, které někdy vidáme kolem sebe. Pokud víme, nevedl si o nich žádné záznamy či deníky.

První takový jej potkal už v dětství a zmínil jej v rozhovoru s D. J. Kafkou: „Vracel se k večeru domů z jedné okolní vesnice. Když se tak blížil k Radomyšli, náhle pocítil ve svém nitru, že má na tomto světě nějaké zvláštní poslání. Jaké, nebylo mu v tu chvíli známo. ‚Jen mi cosi říkalo, že to bude něco zvláštního. Stál jsem jako ozářen na cestě. Trvalo to snad jen minutu. Byla to jakási extáze.‘ Doma nikomu nic o tomto podivném zážitku neřikal a sám později na tuto událost pozapomněl.“²

V Anglii (a zřejmě i v USA) zažil Čapek setkání charismatických křesťanských skupin: „Nikdy nezapomenu na chvíle, kdy se v Anglii při náboženských shromážděních, tak řeč. ‚Revival Meetings‘ [= setkání obrody, pozn. autorky] jednotlivci oddávali Bohu. A všechno mluvení, zpívání a modlení v těch shromážděních směřovalo k tomu, aby lidé se rozhodli k takovému odevzdání. Často

„V hlubinách naší duše nás voláš a my vycházíme pokorně za hlasem Tvým k výšinám nových zážitků Tvé přítomnosti.“

jsem spolu zpíval píseň ‚I surrender all‘... (Cele se odevzdávám). Někteří to své odevzdání učinili veřejně a mysleli ho doopravdy, někteří snad až doma.“³ Dále Čapek popisuje, jak sám „asistoval“ u obrácení jednoho účastníka. Je pravděpodobné, že takové odevzdání Bohu prožil na vlastní kůži (či spíše duši), možná i několikrát. Zároveň byl ale natolik racionální a natolik se zajímal o lidskou psychiku, aby si byl vědom možnosti sebeklamu (byť vzniklého se sebelepšími úmysly).

Takováto setkání a prožitky velkého obrácení nebo skutečného sebeodevzdání Bohu, jež má tak bohatou tradici v protestantském pietismu, začaly být v Čapkově době předmětem intenzivního výzkumu tehdy vznikající psychologie náboženství.⁴

1 Norbert Fabian Čapek, Veliký Bože, povždy blízky... In: *Unitářské meditace*, Praha: Unitaria 2009, s. 43.

2 Dušan J. Kafka, Životopisné črty.

3 *Cesty a cíle* XVIII, 1940, č. 3, s. 38.

4 Viz William James, *Druhy náboženské zkušenosti* (orig.: *The Varieties of Religious Experience: A Study in Human Nature*, 1. vydání 1902), Praha: Melantrich 1930.

A právě k „velkým“ příběhům takových obrácení spojených s vizemi anebo prožitkem spojení s Bohem či Vše-jednoty se vrací klasické práce o mystice a mystických zkušenostech. Můžeme se tedy domnívat, že Čapek něco takového prožil, ovšem nezařadil se u toho prožitku (stejně jako mnozí z pietistů a charismatiků), ale šel dál. Vždyť jinak by dnes neexistovala Unitaria.

Zároveň víme, že se Čapek ve druhé polovině života aktivně věnoval parapsychologii (vedle fyziognomie a grafologie): „Některé zvláště silné zážitky, které zároveň posílily vědomí o skutečnosti jiného světa, měl jsem při experimentálních výzkumech jevů parapsychologických, o nichž je těžko psát.“⁵

Samozřejmě si o těchto „výzkumech“ můžeme myslet, co chceme. To, že neodpovídají požadavkům na vědecký experiment (přesný popis podmínek, stanovení hypotézy, zohlednění alternativních hypotéz, a zejména opakovatelnost), je zřejmé.

5 *Cesty a cíle* XVIII, 1940, č. 6, s. 112.

Jisté ale je, že pro Čapka a jeho souputníky znamenaly mnoho. Měly nahradit vědecký zájem o oblasti, jimiž se tehdejší věda odmítala z různých důvodů zabývat. Jednou z hlavních byla otázka podstaty lidské duše, zejména pak její ne/smrtelnosti. Změněné stavy vědomí přitom hrály důležitou roli, mediálními pokusy spiritistů počínaje a experimentováním s hypnózou a sugescí konče. Dnes máme nepřeberně větší množství poznatků, a tak nám některé úvahy (včetně Čapkových!) mohou s odstupem jednoho staletí připadat úsměvné. Jistě.

Nabízí se však ještě jeden pohled (ano, nemusí být nutně správný), vycházející z křesťanského pojmu *theologia experimentalis*, což je jednak označení pro „prožívání“ duchovního života, a jednak označení pro mystiku (též: *cognitio Dei experimentalis* – „poznání Boha zkušeností“;⁶ *theologia mystica est sapientia experimentalis* –

6 Gottfried Arnold: *Theologia experimentalis. Das ist: Geistliche Erfahrungs-Lehre...* (1. vyd. 1715), Marburg: Philipps-Universität 2010.

Dílo Susan Loy,
členky IUCP,
ztvární Čapkovu
píseň *Zapalte ohně
lásky*.

„mystická teologie je zkušenostní moudrost“⁷). Na rozdíl od vědeckého pokusu totiž účastníci takovýchto pokusů hledali mimo jiné, a často především, zkušenost, prožitek toho, co jim zavedené církve ani nenáboženský občanský život nemohly poskytnout. Samozřejmě byli mezi nimi i povrchní hledači kuriozit. Řada těchto lidí ale myslela své úsilí vážně a snažila se „vědecky pracovat“ a zároveň „empiricky zjišťovat“, jak ono to s tou lidskou duší je. Přitom některé z nich, a Čapek zde není výjimkou, to vedlo i k svěbytným výrokům teologické povahy. Nemusí být tedy jen nadsázkou, když tyto aktivity označíme za experimentální teologii nové doby, jakousi „theologia experimentalis post-christiana“.

Otázka náboženského života těch, kteří už nemohou sdílet zbožnost tradičních církví (především římskokatolické a protestantských) se v Čapkových textech neustále vrací a postupně nabývá na intenzitě. Pro Čapka přitom nevede další vývoj těchto lidí k ateismu (jak předpokládají protinábožensky zaměřená hnutí), ale k jinému, vyspělejšímu náboženství. Slovo Bůh, jak mnohokrát zmiňuje, dostalo pro mnoho lidí tak negativní význam, že se mu raději vyhýbají. Ale: Každé slovo vyjadřuje jen lidský pojem a každý pojem je omezený, kdežto Absolutno je neomezené. Proto v unitářství je soukromou věcí každého

jednotlivce, chce-li a jak vyslovovat Nevy-slovitelné.⁸

Tito lidé jsou podle Čapka těmi, kdo mohou společně se členy Svobodného bratrství či Unitarie (ale ne nutně s nimi) přispívat ke vzniku nového lidství, k němuž bude patřit i nový typ vnímání Boha. A tento způsob vnímání zdůrazňuje zkušenosti, které klasik bádání o mystice, William James (1842–1910), označuje za „ten náboženský prožitek“ – mystický stav, „při němž se spojujeme s Absolutnem a zároveň si uvědomujeme vlastní jednotu“. Právě tato zkušenost podle Jamese prochází napříč různými vyznáními a objevuje se v různých dobách, ale je vlivným prvkem ovlivňujícím všechna náboženství a vyskytující se i nezávisle na nich. (Dlužno dodat, že James zkoumal téměř výlučně lidi z křesťanského prostředí, které už tehdy bylo historicky připravené vnímat takové prožitky jako součást jednoho jevu, což dnes vede k oprávněnému upozorňování na kulturní podmíněnost Jamesových myšlenek.)

Když se podíváme na Čapkovy meditace, často odkazují právě k pocitu jednoty s Bohem (který pro vyspělého člověka musí být jeden), s předpokladem, že vědomí této jednoty je hnací silou, která člověka vede k dobrému jednání (vedle hlasu svědomí), k touze po hlubším (sebe)poznání i k pocitu hluboké spřízněnosti s druhými lidmi,

8 Norbert Fabian Čapek, Karel Hašpl a Josef Šíma: *Tvářící náboženství* (Nejvyšší Neznámý), Praha: Unitaria 1997.

7 Mathurin Cordier (1479–1564).

Norbert Fabian Čapek zakusil hluboké duchovní prožitky.

jež má dopad na konkrétní jednání v oblasti celospolečenské služby (služba bližnímu, lidoslužba, je více než bohoslužba):

„Vznešený, mnohými jmény jmenovaný a nad každou lidskou představu vyvýšený, na okamžik sobě společně uvědomujeme tajemství Tvé přítomnosti v nás, vůkol nás a ve všech oblastech všehomíra.“⁹

„Bůh je ve mně a já jsem v Něm. On je mou pravou a věčnou podstatou. Jeho životem jsem spojen se všemi životy a se vším, co je v nich dobrého.“¹⁰

„O Sílo, jež kráčíš veškerým žitím a mluvíš v duši tišinách; jsi částí nás a my jsme Tvou, jsme Tvou prací i Tvými pracovníky. Jsi parskem naší duše, a my hovoříme v života Tvého sluncích.“¹¹

Tyto meditační promluvy byly používány při shromážděních a zároveň vycházely v časopise *Cesty a cíle* jako texty pro soukromou duchovní praxi. Jsou koncipovány tak, že mohou připomínat již prožitou jamesovskou „náboženskou zkušenost“ a stejně tak ji mohou navozovat. A přitom vyslovují některé

9 Norbert Fabian Čapek, Karel Hašpl a Josef Šíma, *Modlí se unitáři? Tvůrčí náboženství* (Nejvyšší Neznámý), Praha: Unitaria 1997, s. 73.

10 Norbert Fabian Čapek: Bůh je ve mně a já jsem v něm, in: *Unitářské meditace*, Praha: Unitaria 2009, s. 12.

11 Tamtéž, s. 16.

předpoklady čapkovského unitářství, formulované v promluvách, přednáškách a článcích (včetně vlivného textu *Tvůrčí náboženství*).

V tomto smyslu byla mystika v samotných základech českého unitářství. Zároveň ale musíme říci, že individuální mystická zkušenost byla od samého počátku vnímána jako záležitost soukromá, takže mystické zážitky jednotlivých lidí nemohly mít vliv na vznik nějaké „unitářské dogmatiky“; a to se týká i zkušeností samotného Čapka. Vedle „náboženského prožitku“ tu byl vždy důraz na racionální uvažování (včetně poznání možností, hranic a klamů lidské mysli!) a na otevřenost k dalšímu poznání. Příkladem může být text *Stvořil Bůh člověka anebo člověk Boha?*, v němž Čapek nevyklučuje ani jednu možnost (!), ale naopak vyzývá k hledání a objevům:

„Přítomnost Boží je největší skutečností, větší než slunce a měsíc, a než naše tělo. My tedy nebudeme se zdržovat dohady, zdali Bůh stvořil člověka, nebo člověk Boha, ale vyjdeme na cestu jako objevitelé, a půjdeme od světla k světlu, od síly k síle a z radosti do radosti.“¹²

12 Norbert Fabian Čapek, *Stvořil Bůh člověka anebo člověk Boha? Cesty a cíle*, XVI, 1938, č. 5, s. 69.

Sekulární mystika pohledem racionálního filozofa

Antonín Dolák

Mystické stavy zná většina lidí, nejsou tak neobvyklé, jak se neznalý člověk může domnívat. Obvykle je tomu tak, že když někdo zažije svůj první mystický prožitek, zejména když je trochu silnější, pocítí duchovní pýchu a jakousi spirituální nadřazenost; buddhistický myslitel Chögyam Trungpa tomu říkal „duchovní materialismus“. Přitom běžnějších mystických stavů není příliš obtížné dosáhnout, stačí si trochu číst duchovní literaturu (někdy netřeba ani to), intenzivně prožívat hudbu, někdy pomůže alkohol nebo dokonce i silný čaj v čajovně (má vlastní zkušenost), také psychedelika, marihuana, LSD apod.

Chögyam Trungpa, buddhistický učitel a autor pojmu „duchovní materialismus“. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Má-li někdo těchto mystických stavů více nebo jsou dokonce silnější, má už obvykle tendenci považovat se za hodně „vědomého“ nebo „probouzejícího se“, mnozí z lidí se dokonce nerozpakují označit se přímo za osvícené nebo probuzené nebo za někoho, kdo už má k osvícení a nirváně „opravdu, ale opravdu hodně blízko“. Realita je samozřejmě jiná: stačí drobný konflikt nebo problém v životě a maska údajného „osvícení“ spadne z daného člověka velmi rychle.

Najít skutečného mystika je velmi obtížné, mystické stavy má kdekdo, ale to je jen cosi velmi krátkodobého a prchavého, pomíjivého, trvá to několik vteřin, maximálně několik desítek minut.

Dalajláma říká, že hledá-li někdo skutečně pravého a autentického buddhistického nebo obecně duchovního učitele, musí ho deset let pozorně sledovat, dalších deset let u něj každý den studovat a až pak snad (snad!) může říct, že jde o pravého učitele a skutečně duchovního člověka. Většina tzv. duchovních lidí jsou podvodníci a lháři: lžou buď ostatním nebo sami sobě o svých údajných duchovních schopnostech a pokrocích, většinou v tomto lžou (přesněji: velmi přehánějí a nadsazují) ostatním i sobě samým zároveň.

Mystika s námi však přesto přítomna je, Ludwig Wittgenstein ve svém raném díle *Tractatus logico-philosophicus* hovořil o „tom mystickém“ (das Mystische), o kterém nelze mluvit a slovy ho vypovědět (sagen), jen se samo ukazuje (zeigen) a dává, avšak musí se o něm mlčet, protože o něm nelze nijak mluvit. Přesto však Wittgenstein oceňoval Heideggerovu snahu o mystickém přece jen něco říkat, byť často formou kontradikcí (logicky rozporných výroků a vět), paradoxů a neologismů. Zde Wittgenstein při pohledu na Heideggerovu práci parafrázoval slova svatého Augustina „mluv, osle, sice o tom mluvit nelze, ale i tvá pouhá snaha je velmi užitečná“.

Mystické stavy pociťujeme, zakoušíme, často přicházejí i proti naší vůli. Racionální pohled na mystiku přinesl Bertrand Russell zhruba ve stejné době jako William James, který přišel s analýzou v slavné knize *Druhy*

náboženské zkušenosti. V této knize James ukazuje, že mystické stavy (náboženské zkušenosti a prožitky) se ve všech kulturách, etnikách a dobách navzájem dost podobají, jsou v jistém smyslu univerzální a pro lidstvo typické.

Člověk je člověkem třeba nejen tím, že je sociální zvíře, ale také tím, že je zvíře religiozní, náboženské. Pro člověka jsou prostě různé náboženské zážitky, prožitky, stavy či zkušenosti typické. Máme neustále tendenci pokládat je za něco mimořádného a výjimečného, ale není tomu tak. Samozřejmě se nám nedějí tak často jako nádech a výdech nebo jídlo a vylučování, ale jinak jsou poměrně běžné.

William James ukazuje, že tyto náboženské zkušenosti, které jsou na mentální nebo psychické úrovni ve všech dobách a kulturách identické, jsou různě interpretovány a vřazovány do odlišných kulturních, symbolických i sociálních kódů či diskurzů (režimů a systémů řeči, které jsou tvořeny svými pravidly).

Jak se na to dívá už výše zmiňovaný Bertrand Russell? Byl to velmi racionální člověk, který se věnoval nejdříve zejména matematice

Ludwig Wittgenstein ve svém raném díle *Tractatus logico-philosophicus* hovořil o „tom mystickém“, o kterém nelze mluvit. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

a logice, následně ale i epistemologii (teorii poznání), byl to pacifista, socialista a propagátor i praktik polygamie. Tvrdil, že mystické stavy nám do značné míry dávají důvod k existenci, protože nám přinášejí pocity hlubokého uspokojení, extrémního psychického naplnění. Přinášejí nám prožitek hlubokého smyslu veškerého bytí, celého světa i našeho života jako celistvého příběhu, kontinuálního děje (jakéhosi filmu nebo počítačové 3D hry nebo virtuální reality, simulace, kdybych použil metafory z dnešních technologických prostředků, ze kterých Russell sám znal pouze film, byť Turingovy pokusy s prvním počítačem také zažil).

Russell upozorňoval na častost těchto prožitků, na jejich prchavost (krátkodobost), na jejich univerzální povahu, na to, že jsou dostupné všem, že souvisí s prožitky radosti, štěstí, až hluboké blaženosti. Russell si všímal také toho, že tyto prožitky jsou doprovázeny zakoušením hluboké lásky a krásy a je v nich vnímaný přesah, tedy jakási transcendentálnost, zdá se nám, že během nich „letíme“ nebo „padáme“ nebo jsme ze sebe „vystřeleni“ (extáze, tedy jít ven, externě ze své „stáze“, z místa, kde jsem, kde stojím, sedím nebo ležím, kde setrvávám) za horizont nebo hranici běžně vnímaného a prožívaného.

RYSY MYSTICKÝCH STAVŮ

Ještě dříve se k těmto stavům vyjadřoval německý teolog a myslitel Rudolf Otto, který hovořil o religiózních stavech tak, že se v nich setkáváme s něčím, co lze nazvat „mysterium tremendum et fascinans“, tedy tajemství (záhada, tajemno, otázka), které je hrozivé, strašlivé, děsivé, strašidelné, hrůzné (jako delirium tremens, které má v latině stejný slovní základ), současně však fascinující, přitažlivé, přitahující, vábíci nás k sobě.

Domnívám se, že tyto dva rysy mystična jsou velmi podstatné, (nejen) česká mentalita k nim však přidává další. Vynikající český filozof Ladislav Klíma by určitě do mystična vřadil rys bizarního, podivného, prapodivného. Také by do něj přidal rys hravého, jakési božské hry nebo kosmické hravosti nebo hry vědomí (vědomí individuálního nebo božského, což

je u Klímy totéž). S tím souvisí grotesknost v mystickém: u Klímy v něm jde o jakousi prapodivnou tragikomickou hru, frašku, grotesku nebo taškařici.

Další významný pražský myslitel Franz Kafka by do mystického přidal rysy robotismu, byrokratické strojovosti, pravidelnosti, regularity, která je děsivá, ale také jaksí majestátní a vznešená, navíc velmi nepřístupná. To Kafka nejvíce tematizuje ve svém románu *Zámek*: zde jde jistě o nepříjemnou zkušenost, kterou pozvaný zeměměřič podstupuje, ale současně je to i zkušenost, která má hloubku a mimořádnou intenzitu – do mystického vždy patří mimořádná hloubka a intenzita, to snad ani nemusím psát nebo říkat.

Nesmíme v této věci zapomenout ani na Jaroslava Haška a jeho Švejka, kde by mystické hledal málokdo, přece si však myslím, že v něm je přítomné. Ukazuje se zde další rys mystického, které kromě absurdní hravosti obsahuje také absurdní směšnost, prapodivnou lehkost výsměchu a hravého Švejkova smíchu.

Švejk někdy působí jako idiot a blázen, jindy jako člověk osvícený, přičemž tyto dvě polohy od sebe nemusí být příliš daleko a Hašek samozřejmě záměrně postavu Švejka zkonstruoval takto nevyhraněně, ambivalentně, protikladně a neurčitě: Švejk je naše prázdné projekční plátno, plocha, na kterou lze promítat mnoho různých archetypů a poloh, které nás mohou osvobodit či na nás působit s velkou intenzitou. Rozhodně je Švejk také šprýmař a moudrý blázen, jde tedy u něj určitě i o jungiánský archetyp „trickstera“.

V celé té poetice staropražských uliček, ale dokonce i absurditě východní ruské fronty za první světové války vidíme jakousi zvláštní odlehčenou absurdní hravost a dětský Haškův a Švejkův smích.

To nás přivádí k Teilhardovi de Chardin, kterého s velkou oblibou v *Kacířských esejích* (svém asi jediném originálním díle, kde konečně vystoupil ze stínu svých učitelů Husserla a Heideggera) cituje Jan Patočka a zabývá se tím, jak de Chardin jakožto přímý účastník bojů na frontě první světové války viděl v samotných válečných jatkách cosi mystického, viděl v nich jakousi sílu, vesmírnou kosmickou

vůli nebo pud nebo tendenci nebo evoluční tvořivou sílu (kterou podrobně rozebírá Henri Bergson).

U Haškova Švejka by mystické hledal málokdo, přece si však myslím, že v něm je přítomné. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

A zase toto nás nakonec zavádí ke *Kritice soudnosti* od Immanuela Kanta, v níž Kant mluvil o pocitu vznešena nebo vznešeného, čímž podle Lyotarda založil moderní estetiku, která se konečnými a smyslovými prostředky snaží neustále vyjádřit cosi nekonečného a ne-smyslového, tedy překonat smysly vnímatelnými prostředky je samotné, jít za ně, je tedy meta-fyzická a transcendentální (podle Lyotarda na Kantovu ideu vznešena přímo navazuje meziválečná levicová avantgarda, na kterou zase v sedmdesátých letech navazuje francouzský a posléze světový postmodernismus v myšlení, filozofii i umění).

Kant se domníval, že kromě banálně známých rysů malebného nebo pěkného, tedy malebna a pěkná, máme zde také symetrické rysy krásna či krásného, které v nás vyvolává pocit libosti či estetické slasti bez toho, že bychom s ním měli nějaké vypočítavé či jen pragmatické úmysly nebo cíle, ale nejvíc intenzivní je pocit vznešena či vznešeného.

Tuto zkušenost zažíváme, když se bojíme o život nebo cítíme intenzivní stavy úžasu a údivu nad majestátními silami vesmíru, přírody, velehor. Zažíváme ho třeba

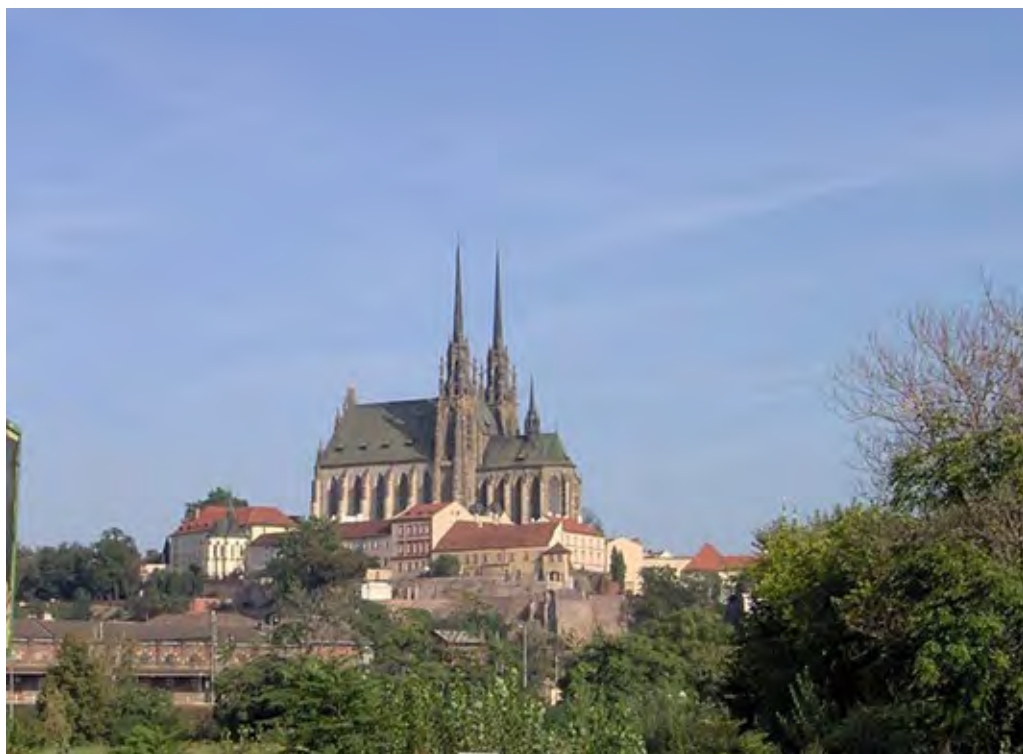
ve velehorách, kdy nám jde takřka o život a vnímáme nestvůrnou až satanskou krásu obřích skal položených tak vysoko, že už na nich ani nic neroste, nebo při bouři na moři, kdy můžeme zemřít a vnímáme extrémně mocnou sílu rozbouřeného oceánu. Setkáváme se zde se silami, které jsou mnohem mocnější než my sami, spočíváme bezmocně v jejich „náručí“, jsme jim vydáni na milost a nemilost, mohou nás jako malé bezbranné červy kdykoliv rozdrtit a navěky anihilovat.

To vše se podle Kanta děje v rámci našeho smyslového vnímání a smyslového nazírání, tedy v rámci našeho běžného tzv. smyslového názoru (nazírání, vnímání). Ovšem u toho se rozehrává volná kreativní tvořivá hra sil naší estetické imaginace (představitivosti, fantazie) a naší vrozené schopnosti (mohutnosti) soudnosti, doplněná nyní snad o jakousi estetickou intuici, téměř až o intelektuální názor (jako by to vnímal či nazíral náš intelekt čili rozum sám). Jako bychom za vším námi smyslově vnímaným vycítovali cosi vyššího, co nás přesahuje, co nelze vnímat smysly, co není konečné, tedy to má nekonečnou a ne-smyslovou či přímo nad-smyslovou povahu (přirozenost).

POVAHA MYSTICKÝCH STAVŮ

Nelze vůbec popřít, že tyto mystické stavy existují. Jakou však mají přirozenost? To vůbec není zřejmé a jasné. Je jisté, že ten, kdo je prožil, cítil pocity hlubokého uspokojení, naplnění a zdá se mu, že vnímá cosi hlubokého, snad transcendentního. Je také jisté, že tyto stavy se projevují na mozku, kde můžeme jejich vliv lokalizovat stále přesněji v naprosto konkrétních mozkových oblastech a sítích.

Znamenají však tyto stavy ještě něco víc, jsou pro nás jakýmsi kontaktem s dalším světem nebo se skutečně podstatnými a nejhlubšími základy světa našeho? To vůbec nelze rozhodnout a rozsoudit. Vím jen to, že když jsem sám měl svůj nejsilnější mystický stav v Bavorsku, uvědomil jsem si, že velkou věcí už je jen to, že tyto stavy existují, a měli bychom se snažit vytvářet takové podmínky, abychom je měli častěji. Jestli tyto stavy jsou skutečným poznáním něčeho vyššího, to jsem nevěděl tehdy a nevím to ani teď.

Měl jsem silný katolický mystický zážitek, a to na brněnském Petrově.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Zbývá nám jen pravděpodobnostní myšlení, což je hlavní paradigmatický posun v myšlení, filozofii, vědě, a dokonce někdy i teologii (viz Richard Swinburne, který o hypotéze existence Boha už neříká, že je jistá, ale pouze, že je pravděpodobná): v naší všeobecné lidské situaci, kdy nevíme, jak cokoli vlastně je, máme poznávací nejistotu ve všem, nám zbývá posunout se od binárního myšlení pravda vs. nepravda k myšlení probabilistickému: nevíme, jak to je, můžeme však zkusit odhadovat a stále své odhady zpřesňovat, zpřesňovat to, na kolik procent je určitá teze nebo hypotéza pravděpodobná.

Toto lze aplikovat i na samy mystické stavy: nevíme, zda odkazují k něčemu skutečnému a reálnému, můžeme však zkusit stále znovu, a po dodání stále přesnějších argumentů nebo i například neurovědných měření mozku (mapujících mozek během mystických stavů nebo třeba v hluboké meditaci nebo modlitbě), vyčíslit pravděpodobnost, zda

k něčemu skutečnému odkazují a zda jsou pravdivým poznáním, nebo spíše jen naším sebe-klamem, iluzí a tzv. „kognitivním biasem“, tedy poznávacím zkreslením a chybou.

MÁ VLASTNÍ ZKUŠENOST S MYSTICKÝMI STAVY A JEJÍ MOŽNÉ RACIONÁLNÍ INTERPRETACE

Pokud se chceme potkat s mystickými stavy „na vlastní kůži“, jak se konvenční frázi říká, má zde zřejmě dobrý nápad filozof Jan Votava: je třeba se zabývat mystikou, mít o to reálný zájem, číst si k tomu literaturu, sledovat videa, bavit se o tom s lidmi, chodit na výstavy o této tematice, hledat si k ní na internetu informace apod. Potom mystické stavy nepřijdou s jistotou, ale mnohem pravděpodobněji. Také je k tomu dobré využít určité pomůcky nebo techniky, třeba meditaci, kontemplaci, modlitbu, meditační pohroužení nebo pomalá fyzická cvičení, jógu, taichi apod.

Mnozí dosahují mystických stavů pod vlivem nějakých látek, třeba alkoholu, dokonce i piva; sám jsem dosáhl určitých mystických stavů po pití čaje v čajovně. Samozřejmě mnozí volí psychedelické látky a jiné drogy, určitě lze navodit mystické stavy stimulací určitých oblastí, okřsků, center nebo modulů v mozku, určitých mozkových sítí a konektomů, třeba přes repetitivní (opakovanou) transkraniální (jdoucí či procházející přes lebku) magnetickou stimulaci (přístroj rTMS vlastní nyní v Česku každá větší fakultní nemocnice).

Nejsilnější mystický stav jsem měl v Altöttingu v Bavorsku, kde jsem byl s komunitou katolických charismatiků, tedy s letničním hnutím vzývajícím třetí božskou osobu – Ducha svatého. Byl to rok, kdy jsem se opět začal víc zajímat o křesťanskou i katolickou spiritualitu. Pobyt mě nebavil, mnohem více mě zajímaly krásné tváře a těla mladých katoliček, které však byly standardně spíše puritánské a zaměřené na to, nějak se duchovně obohatit a povznést. Pak jsme však jednou šli jen samí mladí mužové do malé románské bavorské kaple za město.

Repetitivně se začala zpívat mantra „Veni Sancte Spiritus“, tedy „Přiď, ó Duchu svatý (přesvatý)“. Připadlo mi to hloupé a nezajímavé, bylo dopoledne a v té chvíli mě to vůbec nebavilo. Zdálo se mi, že jsem se ocitl v sektě hloupých fanatiků. Najednou se však všechno změnilo, ucítil jsem něco, co bych nejvíce vyjádřil slovem „síla“, jakousi obrovskou Sílu s velkým S. Bylo to velmi intenzivní, byla to Intenzita sama. Dalším poměrně přiléhavým slovem by bylo slovo Světlo, ale nic jsem zrakově neviděl, jen jsem to velmi intenzivně cítil.

Také jsem měl pocity známosti, jako bych to vše už dávno velmi dobře znal a jen se vracel kamsi, kde už jsem byl, kde jsem to i víc vnímal ve svém dětství atd. Byl to také stav nesmírné blaženosti, extrémní slasti, stav, který mě v mimořádné míře naplňoval, silněji než pozitivky z nejsilnějších orgasmů. Byl jsem také trochu „mimo“, mimo sebe, mimo své standardní já, ego, byl jsem jiný, proměněný.

Tím, že jsem byl v katolickém institucionálním rámci, vnímal jsem to vše jako setkání s Bohem. Zdá se, že šlo o osobní sílu, i když jistě to říct nemůžu. Okamžitě jsem měl o všem

pochybnosti a říkal jsem si, že jde možná jen o stavy mého mozku. Potom jsem šel do velkého kostela na náměstí v Altöttingu, kde jsem byl už několikrát předtím a nudil jsem se tam; nyní jsem poprvé ve svém životě (podruhé potom v menší míře v chrámu v Rajhradě u Brna) vnímal krásu vnitřní architektury kostelů. Dříve jsem si myslel, že církev velikostí chrámů a jejich vnitřní výzdobou jen chtěla vzbudit v prostém věřícím pocit, jak on sám je nevýznamný a malý, a naproti tomu Bůh a jeho zástupci tady na zemi, tedy církev a kněží, významní a velcí a mocní.

Tento záměr církev jistě měla také, ale kromě toho daný architekt chtěl po gotických vertikálních liniích, uspořádáním hlavního a bočních oltářů, sloupy a zlatým lemováním, sochami a stropními malbami probudit ve věřících mystický stav, umocnit, zintenzivnit ho, prohloubit ho a uchovat tento pocit mystické intenzity, hloubky, blaženosti, síly po delší dobu.

Takže daný chrám mi tento stav v menší míře opět vyvolal. Proměněnými očima jsem najednou viděl architekturu interiéru tohoto chrámu úplně jinak, nově, vnímal jsem to, že architekt musel sám zřejmě mít silné mystické stavy, které dokázal vložit do interiéru a vyvolat je skrze něj ve vnímavých věřících.

Když jsme jeli z Bavorska autobusem zpět, tak jsem si kromě výrazného zhoršení kvality dálnice v Česku oproti Německu všiml billboardů lákajících na alkohol, tanec, radostný kolektiv na diskotéce, hudbu, flirtování a sex. To vše mi připadalo nyní strašně nicotné a prázdné proti mystickým prožitkům, které jsem tak silně okusil. Byl jsem však hodně šířán pochybnostmi, zda jsem se setkal skutečně s osobním Bohem, nebo šlo jen o krátkodobou intenzivní změnu v mém mozku. Nakonec jsem to při svých osamělých procházkách v Jeseníkách uzavřel tak, že na tom nesejde, že dané stavy prostě byly intenzivní a je úžasné už to, že je můžeme mít, a měli bychom se snažit je mít častěji. Že by ani nevánilo, kdybychom jimi nic nepoznávali, že už samotný hluboký pocit naplnění, štěstí a blaženosti postačuje sám o sobě.

Samozřejmě však na mě daný stav asi na dva měsíce silněji zapůsobil, změny si vši-

Dvořák dokázal geniálním způsobem do své hudby vložit svůj mystický prožitek.
(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

ml i evangelický přítel Tomáš v Olomouci: málem do mě najelo auto, normálně bych zuřil a do auta bouchl pěstí, teď jsem se ale zarazil a jen velmi jemně, takřka něžně přední kapotu auta pohládl.

Měl jsem ještě jeden silný katolický mystický zážitek, a to na brněnském Petrově (známém z desetikoruny). Na židli jsem poslouchal *Requiem* od Antonína Dvořáka, který si před jeho složením prošel extrémním utrpením (během epidemie mu zemřelo několik dětí).

Hudba však byla hodně optimistická a plná mystické naděje a hloubky. V některých pasážích (minimálně ve dvou) jsem prožil dost mystický stav, i když ne tak silný jako v tom Bavorsku. Dvořák dokázal geniálním způsobem do své hudby vložit svůj mystický prožitek a po asi 125 letech (Dvořák dílo napsal

v roce 1890) ho vyvolat i ve mně. Jako by mi Dvořák ukazoval stále další a další mystické nebeské síně a nebeské sály naplněné rajskou nádherou, krásou a blažeností, plné svatosti, čistoty a extrémní slasti. Myslel jsem vždy, že už větší slast zažívat ani nelze, ale další zvuky a tóny Dvořákovy hudby mi ukazovaly další a další a intenzivnější a vyšší nebeské sály a síně.

Dvořákova hudba mě doslova vytahovala z obyčejné dřevěné židle do výšky, jako bych s ní letěl do nebe do stále vyšších nebeských sálů. Byla to opravdová extáze, ex-stasis, stoupal jsem jakoby po novoplatonském žebříku zpět do výšky k Jednu, zdálo se mi, jako bych takřka levitoval tak deset centimetrů nad svou dřevěnou židli (která jinak klasicky tlačila do zadku).

Mystické stavy jsem však neměl jen katolické. Zabýval jsem se buddhismem a poslouchal na YouTube video od Ruperta Spiry, britského, dosti suchého hinduistického mystika z tradice neo-advaity, navazující na advaitu védantu Ramany Maharišiho. Byl jsem v daný den psychicky oslabený, vedli jsme náročnou filozofickou diskusi s profesorem Jiřím Váchou a s doktorem Janem Votavou, nic moc jsem nejedl, zato pil silnou kávu a víno. Nešel mi starý bojler na teplou vodu, snažil se mi s tím pomoci starý soused, stál ve vaně a upouštěl vodu z bojleru.

Měl jsem neurotické představy, že vytáhnu starou sekeru po babičce ze spížíky a souseda jí nepozorovaně zezadu udeřím a zabiju, což mi přišlo zvláště satanské v této situaci, kdy se mi tu snažil nezištně pomoci. Samozřejmě bych to neudělal, píšu to proto, abyste věděli, jak moc jsem byl psychicky oslabený, což bylo ovšem vhodné pro můj hinduistický mystický stav, který byl prakticky stejně silný, jako byl můj katolický mystický stav v Altöttingu.

Soused odešel, já se chtěl uklidnit sledováním videa od už zmiňovaného Ruperta Spiry. Spira odpovídal na dotaz ženě. Řekl jí, že se chybně ztotožňuje s tělem té ženy, že však tato postava ženy je jen neexistující postava ve filmu, my sami jsme pak prázdným projekčním plátnem, na které se film promítá. V té chvíli jsem měl bleskový aha moment, prožitek vzhledu, kdy mi to všechno jakoby došlo.

Vždy jsem hinduismus považoval za mnohem hloupější než buddhismus, nyní mi však tento zážitek k němu ukázal cestu: zdálo se mi, že mě já, jáství, které jsem tak dlouho v meditacích i ve filozofii hledal a myslel si, že téměř určitě není (napsal jsem o tom i knihu *Problém jáství*), skutečně existuje, je jedno a jednotné a je věčné, vše vytváří ono samotné jako jakési vědomí. Byl to však krajně nepříjemný stav, ze kterého jsem se chtěl co nejdříve dostat a vrátit se tzv. „do normálu“.

Připadal jsem si jako neosobní počítač, snad dokonce porouchaný, který úplně zbytečně, prázdně, rutinně a roboticky, zcela mechanicky a strojově produkuje a vytváří celý tento svět jako jakousi svou simulaci, virtuální realitu, která je zbytečná a nesmyslná, ve které ni-

kdo neexistuje, všechno jsou jen neexistující postavy ve filmu nebo v této virtuální realitě či simulaci.

Tehdy se mi zdálo, že postava a tělo i mysl Antonína Doláka opravdu neexistuje, bylo mi z toho velmi špatně, cítil jsem hroživou stránu mystiky, jak o tom mluvil Rudolf Otto (viz výše). Chtěl jsem se vrátit zpět do své iluze, že jsem Antonínem Dolákem neuroticky řešícím své malicherné a banální problémy a starůstky. Zdálo se mi, že všechny knihy a slova i těch největších mystiků, jako byl Ramana Mahariši, jsou jen mletím prázdné slámy a nevystihují vůbec to, co jsem zažíval.

Zdálo se mi, že hinduismus má ze všech náboženských směrů největší pravdu, že starověké staroindické vědy a upanišady to popisují nejlépe a že já sám jistě existuji a jsem neosobním věčným Já bez individuálních vlastností, které jen mechanicky, slepě jako počítač, robot, porouchaný superpočítač nebo superkalkulačka, prostě jako počítačový stroj, produkuje tento svět, který je však jen iluzí, filmem, simulací: žádná z postav toho filmu ve skutečnosti neexistuje, byť běžně propadám iluzi a klamu, že všichni existují! Zažíval jsem mystickou smrt ega, kdy jsem se přestal ztotožňovat s tímto tělem, které teď ve vlaku do Plzně píše tento článek.

Snažil jsem se z tohoto stavu co nejrychleji dostat, chtěl jsem zpět do iluze a sebeklamu, do bezpečného běžného světa běžných starostí, chtěl jsem, aby malicherný neurotik a úzkostlivý akademik a filozof Antonín Dolák existoval a aby existovala i jeho tehdejší přítelkyně, ke které měl blízko a která se jmenovala Hanka. Druhý den jsem šel s Hankou do indické restaurace (nyní už zaniklé), kde jsem si za pár korun dal neomezený obědový bufet, přejídal se, bylo mi z toho zle a byl jsem rád, že jsem zpět ve své iluzi, lži a klamu.

Později jsem zhodnotil, že mystický stav mohl vzniknout v důsledku oslabení mozku a já měl větší přístup k tomu, jak mozek teprve vytváří zrakové a obecně smyslové výjevy a obrazy. V běžném stabilním stavu jsou nám přístupné až hotové zrakové obrazy a další smyslové vjemy, a to, jak se vytváří, nám přístupné není. Smyslové moduly v mozku jsou

jakousi černou skříňkou (black boxem), z níž známe pouze výstup; ale nyní jsem možná částečně vnímal i samotný neosobní rutinní mechanismus vytváření těchto zrakových výjevů, obrazů a dalších smyslových dat.

Antonín Dolák se zabývá otázkami podstaty vědomí ve své knize *Problém jáství*.

(Foto Matěj Čihák.)

Ostatně cosi podobného zažil i kolega, který dlouho nejedl: jako by se mu v mozku rozdělila běžná spojení barevných skvrn a jejich tvarů či vztahů mezi nimi.

Poslední silný mystický stav souvisí s blízkostí a partnerskou láskou. S mou aktuální přítelkyní Marianou jsme stáli v prosinci u kaple se zdmi ve tvaru oktagonu u Jihlavy. Dívala se na mě nepopsatelným pohledem, jako bych v ní viděl Boha samotného v celé jeho čistotě, opravdovosti, nádheře a síle. Jako by říkala: „Teď se ti tady celá odevzdávám ve své naprosté zranitelnosti, nahotě a úplné křehkosti, doufám, že to nepokazíš a tu blízkost nezničíš.“ Zdálo se mi najednou, že Bůh sám v ní je extrémně silný, z jejích očí šlo nepopsatelné světlo, a ta síla se mi dávala skrze velkou slabost, protože mě plně milovala. Síla se ve velké lásce může plně odevzdávat, takže její jemnost a něha působí jako slabost, ale ve skutečnosti je ve svém odevzdávání o to silnější. Báł jsem se té nádhery a toho, že vše pokazím.

Šlo o poznání čehosi hlubšího, nebo ne? To nedokážu říct, spíše si myslím, že ne. Ale jelikož nic nevíme s jistotou, je třeba tuto lákavou a nadějnou možnost brát vážně. Psychologické výzkumy ukazují, že ti, kteří měli silné mystické stavy třeba na LSD, mají pak v životě pocity větší smysluplnosti a propojenosti s celkem, s celým vesmírem.

Autor je filozof, věnuje se současné etice, analytické filozofii i postmoderní filozofii. Napsal například knihy *Jáství a svobodná vůle* (2013) nebo *Problém jáství* (2016). Věnuje se také umění, herectví a tzv. performance art, mnohé z jeho svobodné tvorby lze nalézt na jeho YouTube kanále nesoucím jeho jméno.

Dno a Bezedno

Rozhovor s Martinem Žemlou o německé mystice

V nakladatelství Malvern se chystá nová kniha o německé mystice s poutavým názvem *Dno a Bezedno*. Co to znamená a proč jste zvolili právě tento název?

Ono by se to správně mělo jmenovat německy *Grund a Ungrund*. Ale protože by to znělo divně a většina lidí by tomu nerozuměla, tak jsme to převedli do češtiny. Grund je buď „dno“ nebo „základ“. Ten pojem se vyskytuje u Mistra Eckharta (1260–1327), dominikánského teologa, v jeho učení o „základu duše“, což je zároveň

Martin Žemla je celoživotní tulák pozapomenutými myšlenkovými krajinami na rozhraní středověku a novověku. (Foto archiv Martina Žemly.)

„dno duše“. A tak se, úplně zjednodušeně, označuje to božské v člověku. A proč „bezedno“? Protože o nějakých čtyři sta let později se u luterského mystika Jacoba Böhmeho (1575–1624) objevuje pojem Ungrund. To znamená cosi jako „ne-základ“, „ne-dno“. A není to popřením toho, co říká Eckhart, ale v zásadě to znamená, že Bůh, který je takhle nazýván a který je stejně jako u Eckharta a jeho tradice přítomen v tom nejhlubším v člověku, je sám o sobě bezedný, nezdůvodnitelný. Nemá základ, nemá dno, nemá dokonce žádný důvod. A proto je Bůh Bezedno. A stejně tak je bezedná i hlubina lidské duše.

„Když pronikám zpět a stojím prost své vlastní vůle i vůle Boží i všech jeho skutků i Boha samého [...] jsem to, co jsem byl a čím zůstávám nyní i na věky. [...] já a Bůh jsme jedno. Tu jsem tím, čím jsem byl [...] člověk si touto chudobou získal, čím věčně byl a čím má navždycky zůstat. Zde je Bůh jedno s duchem, a to je ta nejkrajnější chudoba, jakou lze najít.“ (Mistr Eckhart: kázání 87)

To připomíná až zenové paradoxy...

Ano, paradox je jeden z oblíbených pojmů heterodoxních skupin v Německu 16. století. Podle Sebastiana Francka (1499–1543) je celá bible sbírkou paradoxů. Ne že by byla nesmyslná, ale že je z našeho racionálního hlediska nepochopitelná. Pochopit doopravdy bibli podle něj znamená překonat racionální rovinu a porozumět tomu, proč jsou v bibli, jak Franck na mnoha stranách předvádí, racionálně vzato rozpory. On to byl člověk, který se stal z katolického kněze luterským farářem a posléze náboženským individualistou; byl vlastně nadkonfesijní. Dokonce říká, že bible je „věčná alegorie“ a že bibli je třeba číst ne rozumem, ale s pomocí vyššího intuitivního náhledu.

No a abych zůstal věrný paradoxu, tak ta knížka věnovaná německé mystice začíná ve Francii. A přestože má podtitul Německá mystika mezi Eckhartem a Böhmem, začíná ještě před Eckhartem.

Kým?

Začíná Markétou Porete (asi 1250–1310), bekyní a mimořádně zajímavou postavou. Řekl bych, že je přinejmenším stejně zajímavá jako Eckhart, o to zajímavější, že je to žena. To se dlouho nevědělo, protože text, který napsala, *Zrcadlo prostých znicotněných duší*, se tradoval pod nejrůznějšími jmény: připisoval se dokonce i slavnému nizozemskému mystikovi Janu van Ruysbroeckovi (1293–1381). Teprve ve 20. století se zjistilo, že skutečnou

autorkou byla bekyně z přelomu 13. a 14. století, upálená roku 1310 v Paříži právě za to, že napsala tuto knihu, z jejíchž myšlenek nechtěla ustoupit. Zároveň je to kniha, kterou Eckhart téměř s jistotou znal, a to nejen on, ale možná i Ruysbroeck a mnozí další. Když člověk tu knihu porovná s Eckhartem, vidí, že některé myšlenky jsou si nesmírně blízké.

„Rozum a smysly člověka však nevědí nic o niterné lásce, tak jako niterná láska neví nic o božské vědě [teologii]. Mé srdce je tak vysoko povzneseno a tak hluboko pohrouženo, že to nejsem s to vyjádřit. Neboť všechno, co lze říci či napsat o Bohu, ba i to, co o něm lze myslet – což je víc než říci –, všechno to je spíš lež, než aby se říkala pravda.“

(M. Porete: *Zrcadlo prostých duší*, kap. 119)

Brána kostela v Erfurtu, kde působil Mistr Eckhart.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Možná bychom měli čtenářům přiblížit, kdo to vlastně byly bekyně.

Třinácté století je dobou, kdy se silně rozvíjí ženská spiritualita. A ta je úplně jiná než veškeré teologické uvažování té doby. Protože ženy podle Pavlova výroku „žena ať ve shromáždění mlčí“, nesměly studovat a učit teologii. No a toho se celý středověk držel, takže ženy se nemohly stát teoložkami, teologií se mohl zabývat jen muž. Ale ženy žily ve zbožných společenstvích, a to buď v řádových, v nichž se skládaly věčné sliby a tak dále, nebo od 12. století i v těch volnějších, kde se takové sliby neskládaly. A právě členky těch neformálních uskupení se nazývaly bekyně – i když existovaly i bekyně potulné. V těchto společenstvích i mimo ně skutečně kvetla intenzivní, osobní, řekli bychom mystická a vizionářská spiritualita. Z té doby máme spoustu popisů toho, co sestry z nějakého kláštera nebo bekyně viděly a prožily.

A teď přijde setkání mužských teologů a ženské, živé spirituality, k němuž dochází právě u Eckharta a jeho žáků. Od určité doby o ta ženská společenství duchovně pečovali právě členové dominikánského řádu. Při tom těm zbožným ženám sami naslouchali. Zároveň s tím je 13. století obdobím intenzivního setkávání teologie a filozofie způsoby, které do té doby neměly precedens. Dominikáni studují a učí v řádových školách i na univerzitách a přitom se setkávají s novými výklady teologických nauk, filozofickými výklady, které navíc často pocházejí od arabských komentátorů Aristotela. A z toho všeho vycházejí velmi zajímavé a inovativní věci. – Vždyť právě jedna z výtek vůči Eckhartovi byla, že káže „nové věci“.

Když se dnes řekne „německá mystika“, vybaví se mnoha lidem právě ženy: Hildegarda z Bingenu, Mechtilda z Magdeburku, Gertruda z Helfty...

Ano, to je v jistém smyslu pravda. Zrovna o nich tam ale moc nemluví. Je to tím, že výraz „německá mystika“ byl původně používán jako terminus technicus. V 19. století jistý Karl Rosenkranz, což byl německý filozof a historik, v návaznosti na existenci německého idealis-

mu, objevuje určitý myšlenkově vymežitelný a pro něj (!) svébytný fenomén, objevující se někde kolem Eckharta, a ten on nazývá „německou mystikou“. Tento termín, který se poměrně dlouho používal i v odborných kruzích, opravdu označoval Eckharta a jeho školu. Jenomže se záhy ukázalo, že není tak úplně jednoduché vést hranice mezi tím, kde končí německá mystika a začíná mystika nizozemská – navíc ten jazyk je leckdy velmi podobný! Ve skutečnosti tam patří texty, které jsou psané holandsky, texty, které jsou psané latinsky, a když už jsme mluvili o té Markétě z Porete, tak nakonec je tu zřejmá inspirace texty psanými ve francouzštině. Co s tím? Badatelé 20. století tak místo „německá mystika“ začali raději používat termín „porýnská mystika“. Já používám to staré „německá mystika“ v širokém slova smyslu, protože to, co mě na tom zajímá, jsou nitky, které vedou – historicky až hmatatelné a zároveň myšlenkově viditelné – v tom jazykově a geograficky vymezeném prostoru až do 17. století. A ani u Jacoba Böhmeho vlastně nekončí! Tam se to zase celé promění, dostane novou sílu a znovu vyletí do světa, a to takovým způsobem, že stopy tohoto myšlení nás doprovázejí až do dneška.

V čem?

No, měl jsem na mysli to, že mezi Böhmovými čtenáři v 19. století byli třeba Hegel (1770–1831) a Feuerbach (1804–1872) a oba si ho velmi cenili. Tyhle pány zase četl jistý Karl Marx (1818–1883), který nakonec možná trochu znal i samotného Böhmeho. Co z toho vzešlo, není potřeba rozvádět. Jiným Böhmovým čtenářem, daleko míň kontroverzním, byl Martin Buber (1878–1965), který v knize *Já a Ty* vytvořil svou důležitou dialogickou filozofii.

Německá mystika prožila období, kdy byla líčena jako něco, čím se vlastně německá duše osvobodila od křesťanství a vrátila se ke germánským či indogermánským kořenům.

Ano. Rosenbergův *Mýtus 20. století*¹ začíná

1 Kniha nacistického ideologa Alfreda Rosenberga (1893–1946) koncipovaná jako zakládající spis nového „náboženství krve“.

citátem z Eckharta. Je o krvi. A zatímco u Eckharta je krev symbolickým poukazem k niternosti, k něčemu, co je mimo kontrolu rozumu i emocí a zároveň je to jádrem člověka, nacismus těm slovům dá úplně jiný význam.

Jak k tomu mohlo vůbec dojít?

Myslím, že jsou čtyři historické postavy, které zakusily „nadšené oživení“, nebo jak to říct... Chronologicky to jsou: Eckhart, Luther, Paracelsus a Böhme.

A proč zrovna tihle čtyři, když těch velkých postav bylo tolik?

V zásadě proto, že o těchto čtyřech lze říct, že jsou to vzbouřenci.

Eckhartovy myšlenky byly už v jeho době shledány z hlediska pravověří za problematické, byla proti němu vydána bula a on sám se na dlouhé období stal víceméně nežádoucím. To mohlo být chápáno jako akt institucionálního násilí proti někomu, kdo se ale nemusel nutně mýlit. Což celkem vyhovovalo, když se vyskytla potřeba ukázat, že ta římská hydra, Antikrist na papežském stolci, zatlačila do podzemí toho nebožehého Eckharta, který na to tenkrát „kápnu“.

U reformátora Luthera – byl taky označen za „nejskvělejší květ německé mystiky“ – je to vzbouřenectví jasné.

Německý překlad bible, německá reforma církve, a tak dále...

Ale on do té mystické tradice skutečně patří! I kvůli jedné knize, kterou nenapsal. Je to anonymní spis *Theologia Deutsch*, který vznikl zřejmě někdy na konci 14. století a patří k tradici myšlenek jiného dominikánského mystika, Jana Taulera (1300–1361). A poprvé ten spis vydal v roce 1516 právě Luther, pak znovu v roce 1518, kdy by se dalo čekat, že bude mít na starosti mnohem důležitější věci. A je to kniha, která se dá chápat jako shrnutí myšlenek celé předcházející německé mystiky. Myslím, že je to její vyvrcholení, mimo jiné proto, že jsou tam náběhy na myšlenky o vztahu Boha a světa, které byly v době kolem roku 1400 naprosto netypické.

A pak ten Paracelsus.

Paracelsus (1493–1541) bývá zmiňován hlavně jako revolucionář v oblasti medicíny. V té mojí knize, která vlastně zkoumá vztahy mezi německou mystikou 14. století a přírodní filozofií v 16. století, se snažím ukázat, jak Paracelsus představuje určitý průnik. Patří k těm raně novověkým alchymistům, u kterých stačí podívat se prakticky kdekoli do jejich textů a je jasné, že je zajímají mnohem širší souvislosti. Tehdejší alchymie je neoddelitelně propojená s náboženskými úvahami. Všichni znali tradici středověké německé mystiky přinejmenším skrze *Theologia Deutsch*, kterou četli jak ortodoxní, tak neortodoxní protestanti, a čím neortodoxnější a čím později, tím víc. Paracelsus přeznačuje práci alchymisty v tom smyslu, že úkolem alchymisty není v první řadě vyrobit zlato, ale uzdravit člověka. A hlavně, byl to zároveň plodný autor teologických textů!

To se ovšem moc neví...

Ne, ale vlastně jich napsal stejně, nebo dokonce o trochu víc než těch přírodovědně-filozofických a medicínských. Naštěstí ti, kdo ty texty schraňovali, byli dost rozumní na to, aby je schovávali a nepouštěli moc do oběhu. Ono stačilo, když Paracelsovi vyčítali novátorské přístupy v oblasti medicíny; to ho ovšem nemohlo přivést do skutečných těžkostí. Zatímco ty teologické texty, které nejsou ale vůbec pravověrné, ty by mu udělaly opravdové problémy. I ty se však začaly zvolna vydávat v 70. letech 16. století. A je zajímavé, že autoři předmluv už se tehdy ohrazují vůči nařčení z heterodoxie a zároveň zmiňují, že autor ve všech svých mnoha teologických textech je „vždycky pravověrný“. Myslím, že každému, kdo se do nich podívá, je jasné, že to pravověrné není ani náhodou. Například takové úvahy v knize *Liber de Sancta Trinitate* o tom, že Bůh, když se mu zachtělo, stvořil si manželku, kterou si vzal, a ona se potom stala čtvrtou osobou Trojice, to je ortodoxii poněkud vzdálené...

„Jako nebeská královna z Osoby Otce, nýbrž Syn se zrodil z [těchto] dvou Osob, totiž z Boha a Bohyně, a Duch svatý z Boha Otce a Boha Syna, z obou Osob v jediném

božství. Královna však je učiněna z jeho Osoby, vytažena (gezogen) z masa a krve a [učiněna] z věčného těla (fleisch) a krve: věčná žena, nezničitelná, neposkvrněná a neprovdaná...“

(*Paracelsus: Liber de Sancta Trinitate*)

No a co Böhme?

U Böhmeho je to tak, že neměl žádné vyšší formální vzdělání. Byl švec. Měl ale velký mystický zážitek, při němž, jak sám uvádí „nahlédl do přirozenosti všech věcí a naráz pochopil víc, než co se člověk naučí na všech

vysokých školách“. Ale to nebyl jediný zdroj jeho poznání. Ve skutečnosti chodil do nějaké školy, kde se určitě naučil číst a psát a trošku se tam možná i dotknul latiny. Ale hlavně hodně četl. Nejen že nám to výslovně říká, ono je to patrné i z toho, jaké užívá termíny, jakými problémy se zabývá. Nebyl to člověk, který by byl odtržený od společnosti a dobových problémů a jenom šil boty.

Konfrontace s autoritou ale nastala brzy. Když švec píše o nějakých věcech, které mají teologickou závažnost, tak je to v té době na pováženou. Tím spíš, pokud ty věci nejsou

Martin Luther navazoval na tradici středověké německé mystiky. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

zase úplně ve shodě s ortodoxií. Konkrétně luterskou, protože formálně vzato byl Böhme luterán.

„Zatím, když se Böhme živil jako pilný pracovník v potu tváře prací vlastních rukou, byl počátkem 17. století, totiž roku 1600, máje 25 roků věku, uchvácen podruhé božským světlem a uveden svým siderickým duchem při náhlém pohledu na cínovou nádobu (účinkem její libé joviální záře) k nazírání nejniternějšího jádra či střediska skryté přírody. Böhme, pokládaje vidění, jehož se mu v tomto stavu dostalo, za pochybné, vyšel nysskou bránou, blíže které u mostu ve Zhořelci bydlel, ven do přírody, aby přišel na jiné myšlenky. Než hle! Co prve nazíral, zjevovalo se nyní jeho duševnímu zraku stále jasněji a jasněji, takže skrze nazírané signatury, obrazce, lineamenty a barvy mohl se dívat všemu tvorstvu takřka do srdce a do nejniternější přirozenosti... Zasypan takto ohromnou radostí a blahem, žil Böhme dále v tichosti, slouže Bohu, obraceje zřetel svůj k domácí práci a kázni svých dětí a obcuje neustále vnitřně s Bohem a s přírodou, a snášel se s každým v míru a přátelství.“
(Abraham von Franckenberg (1593–1652) v pojednání o Böhmem)

Proč formálně vzato?

Protože řada těch jeho věcí, už třeba jeho uctívání božské Moudrosti-Sofie, splývající s určitou mariánskou symbolikou, není nic, co by patřilo do teologie a spirituality luterství, které se rozešlo s těmito „nálezy lidskými“. Navíc, když se člověk podívá na Böhmovy čtenáře, tak řada z nich, byť asi ne většina, pochází z řad katolíků. A zase není náhoda, že to nejsou ti úplně nejpravověrnější. Jeho spisy se ovšem především dají číst nadkonfesijně, nadstranicky – mimochodem, to byl pro něj důležitý pojem: unparteiisches Christentum, „nestranné křesťanství“.

Dneska se říká „postdenominační křesťanství“.

Nebo bychom mohli říct nadpartijní... Jenže to by mělo zase jiné konotace. Ale právě to je termín, který se také rozvíjí v 16. století, a to právě s heterodoxní polemikou vůči dogmati-

zujícimu se luterství, nejpozději po Lutherově smrti. Ale prvně se objevuje už za Lutherova života, myslím, že jako první ho použil zmíněný Sebastian Franck, což byl Lutherův i Paracelsův současník. U něj jde o cíl, k němuž máme směřovat. Někteří tomu pak s oblibou říkají „pravé katolické křesťanství“ – ovšem ve smyslu „obecné“, tedy nestranné.

Tím se nám nabízí otázka, proč se mystika tak snadno čte nadkonfesně. Nejenom „nad“ křesťanskými denominacemi, ale i „nadbábožensky“. Což dneska vidíme dost často. Lidé, kteří nemají náboženskou příslušnost, nechtějí se přidat k žádné skupině, ale mají velký zájem o mystickou literaturu, eventuálně i nějakou praxi. Čím to je?

Jako první mě napadá, že je to dáno tím, že mystika je vlastně ze samotné povahy věci obratem k lidské zkušenosti. A teď bych to měl zase hned napravit, protože tenhle pohled je vlastně do značné míry moderní. Ale ono to nějak sedí. Už to, že řecké „mýó“ znamená: zavírám oči, zavírám ústa. Mlčím a hledím do svého nitra, co se tam děje. Moje nitro v tu chvíli není – nebo aspoň v určitém ohledu není – poznamenáno tím, k jaké konfesi a k jakému náboženství patřím. Je to prostě něco, kdy se nořím sám do sebe. Přesahuje to rámec toho, co je možné zprostředkovat pomocí textů, ať už dogmatických, nebo jiných.

Ale proč hned říkám, že to není tak jednoduché? Jde totiž vlastně o náš pojem mystiky. Když si člověk otevře křesťanskou mystiku 12. a 13. století, třeba Bernarda z Clairvaux, zjistí, že ty texty jsou plné konceptů, které jsou eminentně křesťanské a nepřevoditelné. Ale zároveň je tam určitá linka, důraz na to, čemu se tradičně říká unio mystica či mystická jednota, mystické sjednocení. Což se taky dá vykládat různě. Je to prostě určité přiblížení člověka k Bohu, spojení s Bohem. A v jakém smyslu? Určitě ne tak, že by si vyměnili místa a člověk se stal Bohem a Bůh se stal mnou na téhle židli...

Jak se to vlastně myslí?

Zní to jednoduše: spojení s Bohem. Fajn, všichni

si to přejeme, to je skvělé – ale ono to není tak jednoduché. Už jen to, že nemáme jasno v tom, co si představujeme pod pojmem Boha a co si představujeme pod pojmem člověka.

A samozřejmě, v ne-křesťanských textech se nemluví o Kristu, jemuž bychom se měli připodobnit, ale mluví se o Bohu. A když se nemluví o Bohu, tak se mluví o nějakém principu, s nímž se sjednocujeme. Takhle jednoduše by to asi bylo přenositelné. Takto by ta struktura byla zřejmě přenositelná na jiné náboženské, a zřejmě i nenáboženské systémy. Pořád je ale otázkou, jak přesně se tohle sjednocení míní.

Nemáme nějaké ozvuky této mystiky i v českém prostředí? Vždyť i v českém prostředí byly bekyně, mimochodem i v domě, kde dneska sídlí Unitaria. A pokud u nás tyto vlivy nemáme, tak čím to je?

Obecně vzato, ozvuky německé mystiky v českém prostoru jsou celkem malé. Ne že

by vůbec neexistovaly. Historicky vzato, Eckhart byl po nějakou dobu generálním vikářem i pro českou dominikánskou provincii, to ale neznamená, že by nějak zásadně ovlivnil zdejší myšlení. Kdo ale vstoupil do zdejšího duchovního prostoru, je možná překvapivě Jindřich Suso (1295–1366), protože *Malogranatum* (pozoruhodný spis vzniklý na Zbraslavi) je prokazatelně ovlivněno Susovými úvahami, byť ne těmi ústředními. Hlavní myšlenky německé mystiky k nám vlastně bezprostředně nedolehly, ale donesly se sem o něco později teprve přes tzv. devotio moderna, zvláště v osobě jejího zakladatele Geerta Groota (1340–1384) a jeho žáka Radewijna (1350–1400), kteří navštívili Prahu.

Trochu na tu tradici navazuje o dost později vlastně až Komenský. Ten ji znal, to je jasné třeba z jeho výrazu „samosvojnost“, který je překladem německého Selbheit nebo Eigenheit, který v německé mystice používají Eckhart, Tauler, *Theologia Deutsch* i Böhme. A Böhmeho Komenský přímo zmiňuje, říká mu

Jacob Böhme, německý protestantský mystik raného novověku. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Philosophus Teutonicus – „německý filozof“, který je poněkud neopatrný ve svých slovech. Krom toho víme, že Komenský znal Valentina Weigela (1533–1588) i Mikuláše Kusánského (1401–1464), který je takovou zvláštní odnoží německé mystiky.

„Kde je pak Bůh sám v člověku vším, tam má Bůh své dokonalé království v pravém chrámu, tam je člověk z milosti vším, co Bůh má od přirozenosti [...] to se popravdě nazývá Kristem, kde Bůh sám je a stává se v člověku nebo kde Bůh sám je člověkem.“

(Valentin Weigel)

Zpět ke Komenskému: kde navazuje na Böhmeho?

Asi nejtypičtějším textem je *Hlubina bezpečnosti* neboli *Centrum securitatis*, kde se mluví o tom, jak člověk přichází ke svému středu, respektive o tom, jak člověk vešel do „jinu-

dosti“ a jak se vrací do vlastního středu. Což jsou výrazy, které se u českých vydavatelů a interpretů už od počátku 20. století spojovaly s Böhmem – což ale není úplně nutné. Ony by se spíš daly propojit s tím zmíněným Weigelem. A Komenský bezpochyby znal i něco dalšího z německé mystiky. Není možné, aby neznal Taulera nebo *Theologii Deutsch*, spíš znal obojí. A to úplně stačilo k tomu, aby si mohl pohrávat s výrazy jako „samosvojnost“ – to je to, co člověka pronásleduje a čeho se musí zbavit. Když to řeknu dobovými slovy, tak samosvojnost, to je ďábel. A zároveň právě samosvojnost je tím, co vytváří přirozenost člověka, ve smyslu přirozenosti, která je padlá. A proto je dobré při četbě Komenského mít na paměti spojitost padlé přirozenosti s ďáblem. Dneska bychom samosvojnost nejspíš přeložili jako egoismus. Jenže my chápeme egoismus v užším smyslu jako určitý volní projev, kdežto v tradičním

Jan Amos Komenský se inspiroval německojazyčnou mystickou tradicí. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

pojetí je to něco, čím je člověk prostoupen i na té nejvlastnější rovině, takže je nesmírně těžké něco takového opustit.

„Příčinou však, proč člověk vystupuje ze svého středu, jest samosvojnost jeho (pův. samost), že totiž pohrdaje řádem Božím chce býti svým vlastním rádcem a vůdcem, opatrovníkem a pánem, tedy téměř svým bůžkem. Toť počátek všeho zla pro člověka. Samosvojnosti té jsou dvě části: jednak přílišná samolibost, jednak přeceňování sama sebe; účinky její jsou neblahé, neboť odlučuje nás od Boha, od andělů, budí nedorozumění a sváry s lidmi, v člověku samém neklid a strážení. Nešťastného toho stavu ještě přibývá, hledá-li člověk ve své nesnázi pomoci někde jinde, než ve svém náležitém centru (jinudost, pův. jinost), neboť to vede ho k ztracení a zoufalství, jak patrně z několika příkladů starého i nového zákona, mimo to i na některých lidech pobožných. Jedinou proti tomu pomocí jest pouze návrat k Bohu jako vlastnímu centru a ke Kristu jako viditelnému středu světa, centru milosrdenství Božího, k němuž dospíváme především věrou v zásluhy jeho ctnostným životem.“

(J. A. Komenský: *Hlubina bezpečnosti*)

Jsme vlastně dnes, v takzvané postkřesťanské době, schopni ještě pochopit myšlení tehdejších autorů? Tím myslím tak, aniž bychom si do nich vymýšleli vlastní obsahy, abychom je byli schopni brát vážně. Protože Markéta Porete se pro svoji knihu nechala upálit, ale pro nás to snadno může být zajímavost na jeden večer, která skončí mezi sbírkou motivačních citátů a lacinou brožurkou o čakrách...

No, to je na závěr otázka... Zkusím to od lesa. Mystika je podle mě nadkonfesijní a univerzální projev, i když se halí do různých slov a teologických nebo jakých koncepcí. Mystikové, o nichž tady mluvíme, mají snad společné taky to, že jim slova vlastně nestačí, že se pohybují

na jejich hranici. Používají slova a koncepty, ale koukají se jakoby za ně. Někam hluboko do sebe, ale zároveň i někam vysoko nad sebe. Z toho vyplývá i to, že jsou v jistém smyslu taky „postkřesťanští“! Ne tak, že by nechtěli být křesťany, to vůbec ne. Ale že rozumějí tomu být křesťanem nějak hlouběji, než jak o tom uvažují ostatní. Když zmiňuješ tu Markétu Porete – tu mám opravdu moc rád a považuji její *Zrcadlo prostých duší* za v mnoha směrech fascinující a vlastně nedocenenou knihu. Když ji otevřeš, je ti hned jasné, a na některých stránkách až s brutální zřejmostí, že tohle není úplně čtení do tramvaje a že se tam opravdu snaží skrze text doslova dovést čtenáře někam dál. Není to zajímavé počtení, nemáš se u toho tetelit blahem, ale je to štouchanec, nebo spíš nakopnutí. Tahle, řekněme, existenciální naléhavost je vlastně těm autorům společná. Zvlášť když si uvědomíš, že za to, co nám přes staletí předávají ve svých textech, za tu svoji cestu, kterou tam líčí, a za to, co na ní viděli, byli ochotni obětovat i vlastní život.

Martin Žemla je celoživotní tulák pozapomenutými myšlenkovými krajinami na rozhraní středověku a novověku. Jako překladatel, interpret a redaktor zprostředkovává vhledy do těchto podivuhodných míst i druhým. Pozor! Již se objevily případy, kdy čtenáři, původně jen ze zvědavosti nakouknuvší do jeho knih, vydali se sami na cesty a zažili nečekané věci. V této souvislosti je třeba zvláště varovat před knihami *Kořeny teosofického myšlení: Poetická metafyzika Jacoba Böhma* či *Divadlo věčné Moudrosti a teosofická alchymie Heinricha Khunratha*, kterou sepsal spolu s Ivvem Puršem a Vladimírem Karpenkem, nebo *Znamení věcí: Nauka o signaturách* vytvořenou s Jakubem Hlaváčkem. Externě spolupracuje s Katedrou filosofie a dějin přírodních věd UK (renesanční seminář aj.) a Centrem pro práci s renesančními texty Univerzity Palackého v Olomouci.

Rozhovor vedla Ruth Jochanan Weiniger.

Naše svátky a rituály v kruhu ročních dob

Jarmila Plotěná

Svátky a rituály – mají i v naší současnosti nějaký podstatný význam? Jaký je vlastně jejich smysl? Kdy není slavení svátků jen zábavou, relaxací a ozvláštňením řady všedních dnů? Kdy je svátek a s ním spojený rituál tvořivou silou? Jestliže je duchovní prací, které je dáno významné místo v životě člověka. Lze to chápat tak, že síla svátků tkví v síle myšlenky, myšlenky dobré, žehnající, vděčné za to, že jsme se mohli dožít v běhu roku opět času svátečního, času, který přijímáme jako vzácný dar. Ten však svým přičiněním máme rozmnožit. Takový sváteční čas se stává významně požehnaním nejen pro nás, ale jako kruhy na vodě má žehnající vliv na naše okolí.

Brněnská duchovní
Jarmila Plotěná.
(Všechny fotografie
z archivu Jarmily
Plotěné.)

Každá duchovní snaha však vyžaduje vytrvalost, čas a důvěru ve smysl, který není běžným pohledem vidět a měřítky hmotného světa většinou není dlouho nijak patrný. Duchovní práce je však činností svobodné bytosti, toho nejušlechtlejšího, co v nás je. Jestliže si představujeme ideální svět, všechno krásné a dokonalé, tvoříme tak jemným, ale účinným způsobem lepší budoucnost. Je však třeba být bdělí, pozorní a vědomí v běžném životě, a o to více o svátcích. Dávají nám k tomu příležitost. Kruh svátků během roku je takovou mapou času s výraznými body zvoucími k zastavení, které na nás volají: „Zpozorněte!“

Při naší různosti po stránce tradic, představ a víry je to slepá mapa. Co do ní podrobněji zakreslíme, je jen na nás. Co by však byl rok bez svátků? To co města bez věží chrámů a jiných svých dominant, to co rok bez proměn ročních dob. V našich podnebných podmínkách panoptikum ročních dob tvoří přepes- trou mozaiku pozorovatelnou všemi smysly,

provázenou nejen barevnými proměnami, ale i celkovou atmosférou s charakteristickými jevy na obloze, zvuky, vůněmi, a hlavně světelnou kvalitou jednotlivých údobí roku. Můžeme to vnímat tak, že v našem mírném pásmu máme čtyři hlavní svátky – jaro, léto, podzim a zimu.

Měla jsem v dětství to štěstí, že jsem tyto svátky nejen mohla pozorovat, ale být jich i aktivně účastna při práci v naší rozlehlé zahradě. Každý, kdo vyrůstal v přírodě, má toto jako veliký dar pro celý život. V našem podnebném pásmu cyklických proměn je člověk jako pozorovatelná, kolem které se onen fascinující, barevný kruh otáčí.

Dokud si lidé nezkazili přírodu, byly tyto proměny, až na nečasté výjimky, velmi předvídatelné. To, že člověk tyto přírodní cykly narušuje a činí je tak méně předvídatelnými, je vlastně nejzávažnější klimatickou hrozbou současnosti. Kještě mnohem tragičtější následkům vedou války. Válka narušuje veškeré přírodní procesy s nesmírně dalekosáhlými a často nevratnými

Sváteční čas se stává významně požehnáním nejen pro nás, ale má žehnajícívliv na naše okolí.

důsledky ve všech oblastech. Tuto tragédii si zřejmě lidstvo dosud neuvědomilo.

Jaké svátky máme v dobách klidu, když je možné je slavit? Jsou to svátky pevné či pohyblivé, ale vždy v rámci jednotlivých ročních dob. Ty nejvýraznější jsme zdědili doslova z dávnověku. Jsou to svátky Slunce, úrody, života, cyklů v přírodě i období v lidském životě. Je možno si povšimnout, že ty největší svátky zahrnují více těchto motivů. Například Vánoce jsou od nepaměti svátky návratu Slunce, tedy slunovratu, prodlužování světlé, denní části dne, vítězství světla. Zrození Ježíše chápou křesťané jako příchod duchovního Světla do světa, ale také jako zrození naděje, obnovu, znovuzrození člověka v osobním, niterném smyslu.

Naše již tradiční unitářská brněnská novoroční *Via lucis* – Cesta světla – navazuje na období Vánoc v podobném smyslu. Zároveň je symbolickou bránou k novému roku. Nejenže bilancujeme a plánujeme, ale inspirováni příkladem *Cesty světla* J. A. Komenského i jiných velkých, nám blízkých autorů, kteří přináší naději a víru v duchovní vývoj člověka, si uvědomujeme Světlo, které je v každém z nás.

Máme tedy v brněnské obci nějaký specifický kruh svátků během roku, či dokonce něco jako liturgický rok? Jistěže, vznikl přirozeně tak, že jsme si do našeho společenství přinesli své svátky z dětství, z rodinných tradic, provázené pozorností k proměnám přírody v kruhu ročních dob, v této naší krásou obdařené části světa. Symboliku těchto svátků chápeme v ryze spirituálním významu.

Během ledna nebo v únoru, který bývá spíš měsícem menších svátků, si připomínáme svátek židovského kalendáře *Tu bi-švat* – Nový rok stromů. Veselá oslava kvetoucí přírody nám uprostřed naší zimy připomíná, že „jinde může být úplně jinak, než jsme zvyklí v našich podmínkách“, například že v Izraeli právě začínají kvést stromy. Uvědomujeme si, jak je náš život na síle rostlin, stromů a jejich plodů závislý.

Čtrnáctého února nezapomínáme na svátek svatého Valentýna, kdy si více uvědomujeme hodnotu harmonických mezilidských vztahů a hodnotu věrné lásky.

A už se zima loučí a naše pomyslná pozorovatelná se může zaměřit na pomalý, ale

jistý příchod jara. Březen je na svátky bohatý. Sedmého března přicházíme s květinami k pomníku TGM a společně s brněnskou veřejností se účastníme akce k výročí narození našeho prvního prezidenta.

Desátého března si připomínáme prastarou duchovní kulturu Tibetu.

Dvacátého osmého března, na Den učitelů, můžeme objevovat méně známé poklady díla Učitele národů.

Začátkem dubna máme výročí založení Společnosti Svobodného bratrství. Okolo 9. dubna pořádáme akce k počátkům unitářství u nás. Připomínáme si i historii naší brněnské obce. Pod názvem *Jak jsme v Brně začínali* otevíráme náš bohatý archiv, připravujeme výstavy, přednášky a besedy. Od věci není ani procházka po stopách našich předchůdců, zakladatelů OUB. Letošní rok byl v tomto smyslu mimořádný stým výročím českého unitářství, které přiblížila putovní výstava s mnoha významnými dokumenty k historii a současnosti českého unitářství.

Na jarní měsíce připadají Velikonoce, posuvné svátky, v křesťanském prostředí mimořádně počítané podle fází Měsíce, první neděli po prvním jarním úplňku. V sekulárním kalendáři jsou v současnosti Velký pátek a Velikonoční pondělí státními svátky. Velký pátek je významným dnem rozjímání, mnozí z nás drží v tento den i půst – tradiční, očištný, k bdělosti. Inu, zdravý po všech stránkách. Bílá sobota nám přináší světlo. Unitáři mají světlo přímo v centru své víry – světlo života, světlo naděje, světlo sdílené... V brněnské obci si na Bílou sobotu zpřítomňujeme světlo života – zmrtvýchvstání v duchovním smyslu jako cestu pro každého člověka. Osobně prožívám velkosobotní bílou vigílii velmi intenzivně. Ať už se účastníme obřadu v některém křesťanském chrámu nebo si zpřítomníme očištné poselství Světla soukromým rituálem, chápeme jako podstatné, že bdělost nemá o velikonoční sobotě končit. Měl by si ji člověk časem roku nést dál podobně jako podivuhodnou sílu významného židovského jarního svátku *Pesach*. Dávný příběh vysvobození a záchrany z beznadějně situace nás ujišťuje v naději ve smysl a význam každého života, v jeho cenu v kontextu Moudrosti.

Počátek listopadu nám připomíná zákon života, k němuž neoddělitelně patří i konec fyzické existence.

Na duben též připadá buddhistický svátek duchovního probuzení – Vesak, podle tradice oslava narození Buddha Gautamy a jeho vstupu do parinirvány, který si na naší obci rovněž skromným způsobem připomínáme. Nesmějí však chybět čerstvé květiny, proto některé roky míváme shromáždění věnované buddhistické moudrosti začátkem května, což je obvyklé v tibetském buddhismu. Vždy si připomínáme význam duchovní praxe pro život v naší době, význam stále naléhavější.

Dvacátého druhého dubna též nezapomínáme na Den Země.

Příroda rozkvétá, naplňují se zahrady, přichází květen. První máj pro nás dávno není svátkem práce v politickém smyslu. Je to den, kdy by měl být člověk v přírodě a nejlépe s někým, s kým se má rád. Poetický máj má vysokou energii – čistou energii kosmické síly, Královny máje. Ohlas katolických májových pobožností v některých z nás od dětství zůstává. V dospě-

losti si můžeme uvědomit tajemnou podobnost krásy květů, probuzené síly přírody a oně základní Síly „rodící Boha – Syna“ pro Zemi a pro člověka. Z jednoty, absolutna, ne-bytí, ne-změny, nepohnutosti je tu dvojnost, změna, pohyb, čin, zrození – smrt, radost – žal, mládí – stáří. Toť úděl člověka, lidský úděl, který má člověk poznat a prožít jako posvátný, jako dávající smysl, jako úděl s nadějí.

Sedmého května v naší obci vzpomínáme narození nositele Nobelovy ceny Rabíndra-nátha Thákura, osobnosti nesporně unitářům blízké. (Jak se můžeme dočíst například v knize *Požehnání ohněm*, Praha: Unitaria 2014.) Thákur je nám již od dob našich předchůdců blízký nevyčerpatelnou moudrostí svého rozsáhlého díla, velmi oblíbeného mezi brněnskými unitáři.

Pro naši obec je po léta typický jarní obřad Otevírání studánek, který do OUB přinesla sestra Milada Škárová. Každoročně jsme s ní,

nebo i na její památku již sami, otevírali některou studánku v okolí Brna nebo i ve vzdálenějších místech. K obřadu patří čištění studánky, podle jejího stavu fyzické či symbolické, zpěv a recitace části kantáty Bohuslava Martinů, vzájemné žehnání vodou ze studánky a společné posezení v přírodě, případně sbírání bylinek. Množství krásných fotografií připomíná, jak šly roky v naší obci s nezbytným studánkovým obřadem.

V červnu slavíme nejvýznamnější unitářskou slavnost – naši Květinovou. Radostná letní oslava květin, přírody, života a jednoty v různosti. Bývá v horký den plný slunce, dosud většinou v poslední pátek červnový. Pro velká horka, která v tomto ročním období minulé roky byla, uvažujeme, že budeme muset termín slavnosti přesunout raději na začátek června. Naše Květinová mívá většinou nějaké aktuální téma, v minulých letech například 100 let Československa, Karel IV., 100. výročí českého unitářství... Květinovou slavností končí unitářský semestr, jsme v polovině roku.

V červenci si každoročně připomínáme 5. 7. Den slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje a 6. 7. Den upálení mistra Jana Husa.

V mém soukromém pojetí posvátného kruhu ročních dob jsem od svých školních let slavila 7. 7. Den přírody a víl (tedy svátek síly přírodních bytostí, tak jak v čase mého dětství pro mne byly samozřejmě přítomny). Byl to svátek důležitější než moje narozeniny, připadal na začátek prázdnin do období nejkrásnějšího času léta.

Srpen mnoha svátky neopývá, bývají však různé hudební festivaly a folklorní slavnosti. Celý srpen je bohatý také na úkazy na obloze – meteorické roje (Perseidy), svítící oblaka a podobné jevy. Na naší obci se na podobné úkazy vzájemně upozorňujeme. Obloha je obrovským zdrojem informací. Kdo se na ni umí dívat, má nejen permanentní přísun fantastických barevných proměn během roku, ale může zaznamenat blížící se různé neobvyklé či extrémní přírodní jevy. Snad může i vyušit změny a události ve společnosti, což skeptici pochopitelně popírají, v praxi se to však tajuplně potvrzuje. Je třeba si přát v zájmu všeho a všech na Zemi, aby k nám z oblohy přicházely jen životu příznivé jevy a zprávy.

Podzim začíná podletím, což, jak je obvykle chápáno, znamená časný podzim často s posledními slunečnými dny babího léta a sklizní úrody v září nebo začátkem října.

Judaistický kalendář přináší v tyto dny vysoké svátky začínající Novým rokem (Roš ha-šana), po deseti dnech sebezpytování následovaným postním Dnem smíření (Jom kipur), pokračující i v Novém zákoně zmiňovaným Svátkem stánků (Sukot) a končící svátkem radosti z přijetí závazků biblického Zákona (Simchat Tóra). Tyto dny mohou být využity k jistému bilancování a také k uvědomění si vděčnosti za všechno, co nám dosavadní čas roku i roků předešlých poskytl a umožnil.

Čas podzimu nám umožňuje sklízet úrodu ze stromů i obecněji v životě. Některé roky jsme si na naše malé podzimní slavnosti přinášeli barevné listí, různé bobule a menší plody a skládali mandaly.

Čtrnáctého září si připomínáme úmrtí TGM a setkáváme se opět u pomníku. Je méně známé, že 14. září (1886) se narodil Jan Masaryk.

Dvacátého osmého září vzpomínáme památku knížete Václava, což je příležitost k zamyšlení se nad duchovním směřováním českého národa v minulosti i dnes.

Říjen přináší hlavně státní svátek Výročí vzniku Československé republiky. Pro nás je příležitostí nejen přijít na veřejné oslavy s kytičkou, ale i vynést z našeho obecního archivu památky z první republiky a zpřítomnit si historii našeho hnutí v kontextu tehdejší doby.

Světla v přírodě ubývá, přichází pozdní podzim. Vzduch voní vlhkým listím a příroda hřívá barvami.

Počátek listopadu nám připomíná zákon života, k němuž neoddelitelně patří i konec fyzické existence a život za nebo po životě. Památku zesnulých, křesťanský svátek Všech svatých, Dušičky, Halloween chápeme spíš jako čas vhodný k vyjádření díky všem, kdo měli vliv na náš osobní život, život naší obce a celé NSČU. Při vzpomínce na ně nechybí poslové vděčnosti – plamínky našich svíček, plamínky naší úcty a lásky k nim.

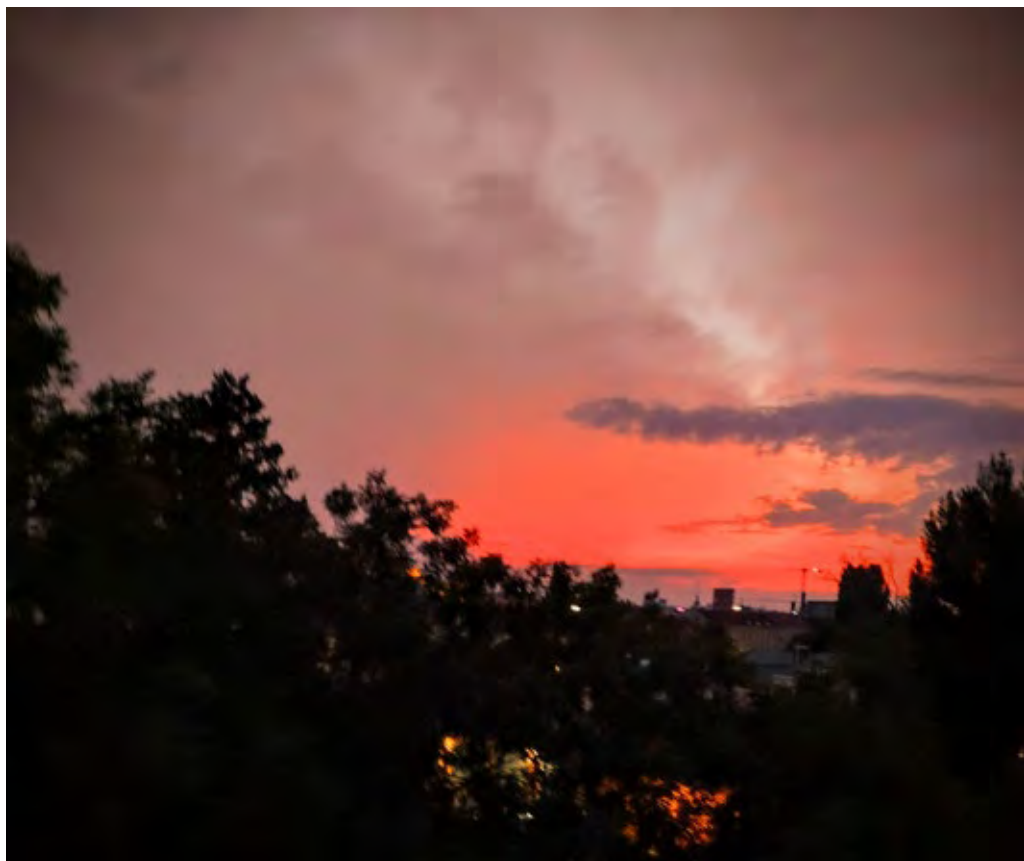
Sedmnáctého listopadu se vzpomínkou a vážným zamyšlením nejen nad naší minulostí přenášíme do roku 1989.

A je tu zima, přichází prosinec v očekávání svátků vítězství světla – židovského svátku Chanuka a křesťanských Vánoc. V první polovině prosince se čeští unitáři sjíždějí na obřad Sdílení světla. Více různých náboženství po celém světě má touto dobou světlo v centru své pozornosti (na což bylo upozorněno i v jednom příspěvku na unitářském blogu Pospolu).

Prosinec – dvanáctý měsíc v kalendáři. Dvanáctka, takové pozoruhodné číslo, které mělo už ve starověku nádech vzácnosti, věčnosti, veliké hodnoty. V mém prapůvod-

ním náboženství, dětsky soukromém a zcela tajném, 12. 12. byl můj nejvýznamnější den, svátek Nejvyššího Jména – nevyslovitelného, nepředstavitelného, jediného, jsoucího. Kdoví odkud se vzal, snad někde z nepaměti...

Kouzelný kruh svátků v cyklu ročních dob se uzavírá. Pokud bychom studovali svátky různých náboženství, jak přehledně informuje například Mezinárodní kalendář svátků 2022 (v příloze TŽ), viděli bychom, že téměř na každý den připadá nějaký svátek. Napovídá to něco o posvátnosti života, vždyť každý den je jedinečný, neopakovatelný, sváteční.

V mém prapůvodním náboženství, dětsky soukromém a zcela tajném, 12. 12. byl můj nejvýznamnější den, svátek Nejvyššího Jména.

Ten čas... točí se nám dokola, nebo běží?

Malá úvaha o smyslu církevního roku

Milan Klapetek

V životě dokonale platí, že podíváme-li se na cokoli, co se nám zdá být jasné a jednoduché, zjistíme, že to tak jednoduché není a že danou otázku lze pochopit nespočtem způsobů a dojít ke zcela různým závěrům. I proto se mnozí lidé do tak krkolomné činnosti, jako je myšlení, ani nepouštějí a mají pokoj, je jim jasno. Čas, to je ovšem záhada a tajemství skoro na první pohled. Jednou nám letí, jindy se vleče, a vždy je to skoro přesně opačně, než by člověk potřeboval. Ale je tu ještě důležitější otázka. Přináší a slibuje to dobré teprve přinést v budoucnosti, nebo naopak to dobré a lepší nemilosrdně odnáší? Brněnský myslitel František Vymazal v jednom svém aforismu, „zrnku“, píše, že nejstarší klínopisný nápis na hliněné destičce, starý 5 000 let, nese toto sdělení, znějící v překladu: „Už ten svět nestojí za nic, není, co býval.“ V pohledu na čas můžeme pozorovat několik stanovisek, a pojetí i smysl církevního roku a jeho svátků pochopíme, když si právě to připomeneme.

Nuže, poměrně smutné pojetí měli Řekové, ale podobné bychom našli i v některých indických naukách. Je to pojetí descendenční, tedy „od desítky k pěti“. Na počátku byl věk zlatý, píše Hesiodos, a pak je stříbrný, měděný a pak po herojském

na konec ten nejhorší, věk železný. Ten je skutečně strašný, a co se v něm bude dít, nemusíte ani hledat u Hesioda, stačí otevřít každý den noviny. Co se tam o člověku a o světě dočtete, to je zhruba to, co Hesiodos píše, že v onom věku světa a člověka čeká.

Jak zvěst o příchodu Vykupitele, tak zvěst o Vzkříšení si zaslouží, aby se k nim člověk znovu a znovu vracel.

(Fotografie převzata z commons.wikimedia.org.)

Naštěstí u toho nemusíme zůstat, protože se na světě objevilo i trochu nadějnější pojetí. To vykrystalizovalo v souvislosti se zemědělstvím a koloběhem ročních dob, které byly pro rolníka vždy důležitou osnovou jeho života. Jaro, léto, podzim, zima, to se stále ve věčném koloběhu střídá a střídát bude. Po lépe bude hůře, ale pak zase bude lépe, jakože jedno místo na obvodu valícího se kola je jednou dole v blátě a jindy nahoře. Věčný koloběh, to je právě toto pojetí, ze kterého lze vykresat jak naději – jednou jsi dole, jindy nahoře –, tak to může v člověku probudit pocity marnosti, a to právě proto, že se to stále a stále točí dokola, jak ta vrtohlavá ovce. Mnoho mytologií i filozofií vyznává nějaký „věčný návrat“, při kterém se od určitého bodu vše začne točit a dít znovu.

Ale pak je tu ještě jedno pojetí, které v tomto výčtu při bedlivějším pohledu chybí. Co tak vidět čas jako cestu vedoucí k lepšímu, dokonalejšímu, úplnějšímu? Přišel na to někdo? Je to někde? Samozřejmě a díky Bohu je, a náš pojem a představa „pokroku“, který považujeme za skoro samozřejmost, je toho vybledlým a ochuzeným odvarem. Je to pojetí, které nalezneme v bibli, a to již ve Starém zákonu. Bůh se setkává s člověkem, s Abramem, a dává mu zaslíbení, která jsou nadějná, vztahují se ke všemu stvoření a mají se právě v budoucnu naplnit! Zatímco tedy antický člověk se zrakem upřeným k minulosti, kdy se odehrálo vše krásné a důležité, takřka pozpátku „couvá“ k nejisté temné budoucnosti, starozákonní poselství prozařuje budoucnost obrazem dovršení, naplnění a tedy plnosti všeho dobrého pro všechno boží stvoření, tedy i pro člověka. Naše kultura tento koncept přijala, i když v té poněkud zjednodušené, či přímo zvlgarizované podobě „pokroku“. Ono biblické zdokonalování se týká především věcí duchovních, dokonalejšího poznání

věcí božích, boží vůle a tedy i plného lidství. V tom, že auta běžně jezdí místo 120 km/hod 250 km/hod či že bombardér dnes unese třikrát více desetkrát ničivějších bomb než před padesáti lety, v tom naprosto žádný pokrok není. Naopak, nenávidný svět bude tím nebezpečnější a horší, čím víc v něm bude vědy a podobného pokroku bez étosu, lásky, pokory a moudrosti. To bych považoval za první připomenutí k tomuto tématu, ale ono souvisí s tím jedním již zmíněným cyklickým pojetím času, a to těsně a přímo.

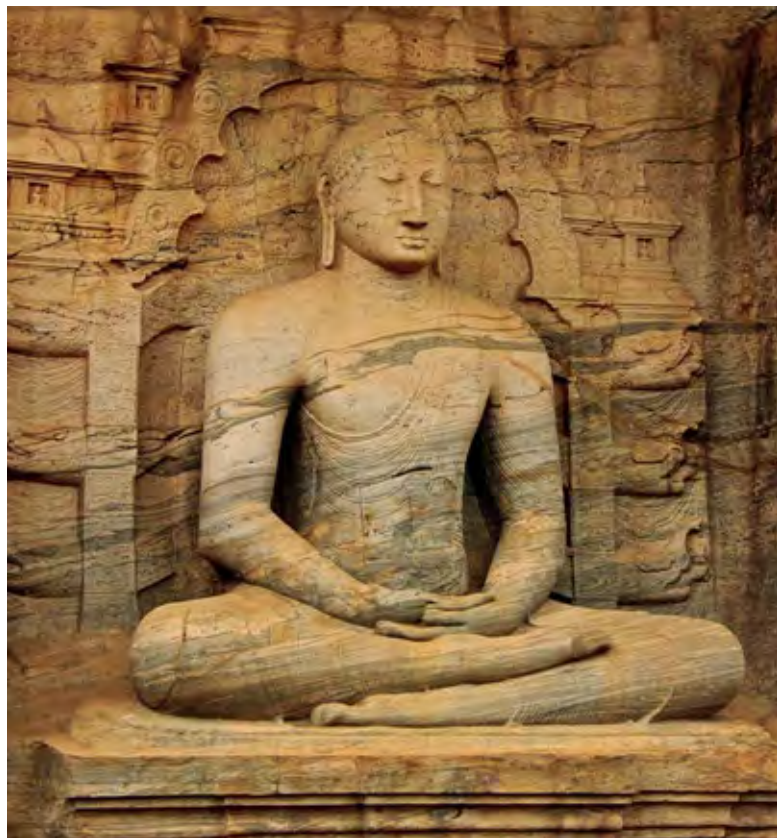
Setkání člověka s Bohem, a tedy i jednotlivé lekce moudrosti a posvěcení, mají mnoho podob a žádná z nich není tak jednoduchá, aby s ní člověk byl hotov jednou provždy. Jak zvěst o očekávání a příchodu Vykupitele, tak zvěst o Vzkříšení a zaslíbení nového života si zaslouží, aby se k nim člověk znovu a znovu vracel a vždy znovu a znovu, a vždy hlouběji a bohatěji prožíval jejich obsah a poselství. A na to se právě hodí onen cyklický model, který ony události během každého roku v jejich daném pořadí znovu a znovu připomene, probere a prožije. Ono to ovšem nebude jenom to kroužení v kruhu, bude to spíše kombinace onoho konceptu růstu a zdokonalování s oním kruhem, z čehož nám vyjde jakási stoupající šroubovice. Ano, asi tak: o každých Vánocích si připomínáme stejnou událost dějin spásy, ale mělo by to být třeba o něco vroucnější, bohatší a radostnější.

Běh svátků a událostí církevního roku je tedy součástí a cestou, kterou se uskutečňuje boží zaslíbení naplnění a dovršení všeho v budoucnosti. Není to bloudění v kruhu ani nudné „stále dokola“. Takže už přemýšlejme, čím krásným a bohudobým si okrášíme ty letošní Vánoce, aby byly o jeden závit výše než ty loňské! A čím pak lépe uchopíme Velikonoce a všechny svátky další? Nespěchejte, je na to zatím času dost... Času, tohoto jednoho z největších božích darů.

Indický posvátný rok

Anna Vachudová

Indie je zemí mnoha kultur a náboženských tradic, které lze shrnout pod jednotný název sanatana dharma (v angličtině překládáno jako „eternal truth“, česky věčná pravda), jehož nesprávný překlad i výklad se popisuje jako hinduismus. Překlad není přesný, protože pod principy uvedeného duchovního systému se řadí nejen tradice ryze indická, ale integruje prvky křesťanské, muslimské, buddhistické, najdeme zde tradice sikhismu, džinismu a de facto všech duchovních systémů světa, respektive jejich vnitřních spirituálních principů, které se však mohou dostat do rozporu s oficiálními dogmaty jednotlivých církevních věrouk v jiných kulturách. Patrně proto, aby došlo k vymezení, se vžil termín hinduismus jako v zásadě jedno náboženství převažující na indickém kontinentu. Jednoduše řečeno, sanatana dharma v lecčems připomíná unitářství, zejména svým nedogmatickým charakterem; nicméně klade zásadní důraz na osobní vnitřní zkušenost a poznání vyšších duchovních principů jednotlivcem, které jej zbavuje utrpení ještě za života. Vychází tedy převážně z náboženství či víry (co do počtu věřících), dávaje za cíl poznání, na jehož základě přichází spása, osvobození. A to buď již v tomto životě, po smrti nebo v dalších vtěleních (nauka o reinkarnaci je pro indický systém neodmyslitelnou).

Socha Buddy.
(Foto
© pixabay.com.)

Dovolila bych si nyní krátce se zaměřit na významné liturgické svátky, které se v průběhu roku v Indii slaví, a to především na svátky hinduistické, a stručně se zmínit o jejich vnitřním duchovním významu.

MAHÁŠIVARÁTRÍ

Prvním a možná nejvýznamnějším duchovním svátkem Indie je Mahášivarátrí. Jedná se o svátek posuvný, slavící se o noci těsně předcházející novoluní, nikoli náhodou spadající časově i významově do období Popeleční středy. Svátek probíhá ve dne i jako celonoční vigílie, kdy věřící oslavují boha Šivu. Šiva je jednou z nejvýznamnějších postav indického panteonu, bývá často zpodobňovaný jako asketický mudrc žijící na pohřebišti, pomazaný popelem, s dredy a hadem ovinutým kolem krku. Symbolizuje akt destrukce čili ničení, jeden ze tří prazákladních aspektů všech jevů kolem nás (další dva jsou stvoření a zachování).

Díky zvláštním planetárním konstelacím mají duchovní cvičení prováděná v tento den silný vliv a jsou nadmíru efektivní. Pro jogíny je tento svátek také významným, neboť lze dosáhnout velmi snadno soustředění a hloubky meditačních vnorů.

Zmínku o Šivarátrí nalézáme v puránách (indické duchovní texty), kde Šiva praví Párvatí Déví (Matce Boží), že ti, kdo budou o tomto dni provádět předepsaná duchovní cvičení, budou osvobozeni ode všech hříčů. Svátek se masově slaví po celé Indii.

Jeden oblíbený příběh k tomuto svátku vypráví: Kdysi žil ve Váránasí chudý lovec jménem Súsvara. Se svou ženou a dětmi bydlel v malé chatrči. Súsvara odcházel do lesů, kde se snažil něco ulovit, aby jeho rodina nezemřela hladu. Jednoho dne se mu dařilo, a tak se vydal ještě hlouběji do lesa, aby svůj úlovek znásobil. Brzy se ale setmělo a les byl plný nebezpečné zvěře. Súsvara, protože nemohl najít cestu z lesa ven, vylezl na strom, aby byl před divokými zvířaty v bezpečí. Zvěř však ucítila jeho pach a přišla ke stromu. Ve snaze ji zastrašit lámal Súsvara větve a házel je na zvířata, ale bez výsledku; zvířata číhala pod stromem celou noc. Súsvara nezamhouřil oko a celou noc probděl. Trhal listy ze stromu a házel je na zem. Náhodou

se jednalo o posvátný strom bilva. Aniž by o tom Súsvara věděl, pod stromem ležel Šivův lingam (symbol Šivy). Házením listů posvátného stromu na zem tedy Súsvara nevědomky prováděl obětování Šivově lingamu. Ona noc připadla právě na Šivarátrí, takže lovec držel celonoční vigílii, při které uctíval Pána Šivu.

Podle textu Šiva purány má obřad u příležitosti Mahášivarátrí obsahovat šest věcí: Poté, co božstvo dostane rituální omytí, které symbolizuje očistu duše, obětujeme listy bilvovníku, následně na lingam aplikujeme kumkum (rumělkovou pastu), která představuje ctnost; dále pokrm, který je symbolem dlouhověkosti a splnění našich přání; poté zapálení vonné směsi, jež je metaforou pro bohatství; následně zapálení olejové lampy, která slouží jako připomínka dosažení poznání; a nakonec obětování betelových listů, jež jsou symbolem dosažení světských potěšení. Toto šestero věcí je úzce spojeno s rituály konanými během Šivarátrí, ať se jedná o prostý obřad, nebo velkou chrámovou slavnost.

VNITŘNÍ VÝZNAM RITUÁLU

Výše uvedený příběh představuje alegorii. Jako lovec hledá kořist a chce zabít divokou zvěř, tak se věřící nebo duchovní žák snaží zbavit chtění, zášti, nenasytlosti, vášně, žárlivosti a nenávisti. Džungle představuje mysl, kde tyto negativní vlastnosti přebývají. Aby se duchovní žák osvobodil, musí tato „zvířata“ zničit.

Jméno lovce zní Súsvara, což znamená „mající melodický hlas“. Jméno tedy naznačuje čistotu úmyslu i slova, což automaticky vyžaduje určitou úroveň mentální čistoty.

Lovec se narodil ve Váránasí. Vára označuje čelo a nasí znamená nos. Bod, kde se nos setkává s čelem, je tedy Váránasí; jinými slovy – oblast mezi obočím. Bodu se také říká ádžňá čakra a považuje se za pleteň, kde se setkávají tři nádí: ida, pingala a sušumna. Žák, který svou mysl soustředí na tento bod, získá koncentraci a postupně ovládne své smysly. Zabití zvířat je tedy metaforou pro ovládnutí našich negativních vlastností (latentních tendencí/hříčů).

Strom bilva symbolizuje páteřní míchu. Listy tohoto stromu jsou zvláštní: každá stopka obsahuje tři lístky, které představují tři výše

Dívání je znám jako svátek světél. (Foto © pixabay.com.)

zmíněná nádí. Lezení na strom je metaforickým vyjádřením pro vzestup kundalini šakti z muladháry do ádžňá čakry.

Bdění symbolizuje stupeň bdělosti a orientaci na cíl, které duchovní žák potřebuje, aby svého cíle dosáhl. Ani na okamžik ze své bdělosti nesmí polevit.

Šiva představuje Nejvyšší stav uvědomění, který osvětluje tři stavy; stav bdění, snění a hlubokého spánku. Obětování trojlístků stromu bilva na šivalingam popisuje návrat na úroveň uvědomění, která existuje za těmito třemi stavy a které říkáme turíja, čtvrtý stav. Nastolení tohoto stavu myslí je srovnatelné s duchovním probuzením jednotlivce.

Zajímavý je aspekt popela jako symbolu, viz Popeleční středa a pomazávání se popelem při Šivarátrí jako upomínka na pomíjivost projeveného. Další výklad popela v souvislosti se Šivou uvádí, že v okamžiku, kdy naše moudrost dojde dokonalosti, spálí veškerou naši nevědomost, překážky a karmu na popel. Je toliko symbol třetího oka. Můžeme se zde zamyslet nad výrokem Krista „blahoslavení chudí duchem, neb jejich je království nebeské“

a z buddhistické tradice nad *Knihou Chudoby*, která vede k překročení všeho projeveného. Za zmínku stojí, že stav, který popisují tyto výroky, se řadí ke stavu nejvyššímu. Nikoli tedy k jeho předstupni – nazírání, vnímání, pocíťování Boha či Boží přítomnosti (viz výrok „blahoslavení čistého srdce, kteří Boha viděti budou“), ale k vlastnění Božího království či k duchovnímu probuzení, které je vždy výsledkem poznání. Pouze poznání sebe sama jako všeho (či jako Boha) umožní jedinci milovat vše a každého jako sebe sama.

DALŠÍ SVÁTEK SE JMENUJE HOLI

Jedná se o barevný svátek plný nespoutaného veselí. Slaví se příchod jara a vítězství dobra nad zlem. Svátek je zajímavý rovněž proto, že se během něj na pár dnů zcela stírají veškeré kastovní i jiné rozdíly, oslavuje totiž absolutní rovnost všech.

Astronomicky spadá na úplněk jarní rovnodennosti.

Legenda ke svátku vypráví o despotickém králi, který se prohlásil za Boha, a jeho synovi, který se mu vzepřel. Král se proto rozhodl syna

Díválí symbolizuje vítězství světla nad tmou, pravdy nad nevědomostí, dobra nad zlem.

(Foto © pixabay.com.)

zabít pomocí své sestry Holiky, jež ovládala nadpřirozené síly a měla prince vlákat na hořící hranici. Díky pomoci bohů nakonec vyšel princ z ohně nezraněn a v plamenech zemřela jeho teta. Po celé Indii se tak staví hranice, v nichž se rituálně upaluje jako symbol všeho zlého figurína Holiky.

Za všeobecného veselí po sobě lidé házejí barevnými prášky a barvami, které mají po dlouhé vyčerpávající zimě ozdravit a obveselit organismus. Další den veškeré barvy zmizí a všichni se převlečou do bílého. Bílá barva má poukázat na jednotu všeho a všech.

RAM NAVAMI, RÁMOVY NAROZENINY

Šrí Ráma je považován za inkarnaci Boha Višnu. Za historickou postavu, jejíž život je popsán v eposu Rámájana. Ráma představuje vzor pro správný (dharmický) život a rozlišování, jak se správně chovat za určitých daných okolností a vše přijímat s vyrovnaností. Na základě příběhů z jeho života (byl králem, musel odejít do exilu, bojoval s démonem Ravanou, který mu unesl manželku, znovu obnovil království

a humanistické ideály vládnutí) lze duchovní moudrost a principy podat i lidem nábožensky nevzdělaným a z neintelektuálního prostředí. Mnoho obyvatel Indie stále neumí číst a psát. Zde se nabízí srovnání s Kristovými výroky, které jsou podány také v básnickém, symbolickém jazyce a jsou určeny běžným, mnohdy prostým lidem.

Součástí svátku jsou opět procesí, duchovní hudba, návštěvy chrámů, rituály, modlitby a mantry a jeho neodmyslitelnou částí je připomínání si postavy Hanumána, kterému se věnuje svátek následující.

HANUMÁN DŽAJANTI, NAROZENINY HANUMÁNA

Hanumán je božstvo v podobě opičího krále, který byl věrným a oddaným sluhou Šrí Rámy. Je považován za symbol dokonalého duchovního žáka či věřícího. Dodnes se říká, že je takřka nemožné najít člověka, který by vykazoval podobné vlastnosti v takové míře, jako on. Je personifikací odevzdanosti, skromnosti, nepodmíněné lásky a dharmy (povinnosti, cti).

Hanumán je zmiňován jako předobraz následujících kvalit: čistoty, síly, skromnosti a řídké kombinace odvahy a moudrosti. Symbolizuje dokonalé odevzdání se duchovnímu principu, nepřetržitou službu a neustálou dynamiku v činnosti.

Hanumán je v duchovní literatuře popisován jako bytost, která dokáže nejvyšší duchovní princip dokonale začlenit do praxe. Tento princip je velmi jemný a vyžaduje jasné rozlišování. Zároveň popisuje různé úrovně poznání na cestě ve vztahu věřícího a Boha.

Duchovní princip, o němž zde hovoříme, lze do jisté míry nastínit v patrně nejznámějším dialogu mezi Šrí Rámou a Hanumánem, kde se Ráma táže, jak to s Hanumánovým vztahem k němu vypadá; jak ho Hanumán vidí?

Ten odpovídá: Když se identifikuji se svým tělem, jsi můj pán a já jsem tvým služebníkem. Když se identifikuji se svou duší, jsi ty celek a já jsem tvou součástí. A když se identifikuji s duchem a poznám, kým skutečně jsem, jsem tebou, neboť já a ty jsme jedno.

GURU PURNIMA

Guru purnima je svátek věnovaný všem učitelům, tedy nejen těm duchovním, ale zejména jim. Slaví se obvykle při prvním červencovém úplňku. Je to příležitost vzpomenout všechny,

kdo nám v určité chvíli pomohli, třeba i na úkor vlastního pohodlí. Na své rodiče, prarodiče, přátele, učitele ve škole a následně i na naše učitele duchovní. V širším slova smyslu neexistuje kolem nás nic, co by nebylo naším učitelem. My jen potřebujeme natolik receptivní mysl, abychom se mohli a byli ochotni od svého okolí učit. Obvykle má duchovní učitel za úkol odstranit z naší cesty překážky (viz slovo guru, ze sanskrtu překládané jako „ten, který odstraňuje temnotu“), abychom v sobě dokázali nalézt svého vnitřního gurua. Guru či duchovní mistr sice vypadá jako tělo, jako člověk, ale ve skutečnosti se jedná o princip.

Skutečný duchovní mistr se s tělem ani myslí neztotožňuje, ale je čistým bytím. Je to ten, který se duchovnímu principu zcela odevzdal. Duchovní učitel, ač kvůli žákům zaujímá roli gurua, si nikdy nemyslí, že je duchovním mistrem, že existuje žák a učitel. Také nikdy nechce, aby žák zůstal žákem. Je jako dveře, skrze něž žák může projít a stát se tím samým, čím je mistr. Z hlediska skutečnosti se však žák ničím nestává, ale pouze získá poznání (či probuzení) toho, kým vždy ve skutečnosti byl.

Jako když si představíme člověka, který si z nějakého důvodu usmyslel, že je pes se jménem Alík. Chová se jako pes a jednou ho napadne, že se stane člověkem, protože člověk je

Bohyně Durga. Její svátek Navarátrí znamená „devět nocí“. (Foto © pixabay.com.)

mnohem vyšší stupeň než pes, a zasvětit tomu všechnen volný čas. Stane se člověkem, když bude dvacet čtyři hodin denně meditovat? Nebo trávit hodiny v ásánách? Když se bude nonstop modlit? Ne, nemůže se stát člověkem, neboť jím již dávno je. Jediné, co potřebuje získat, je uvědomění, poznání, probuzení. Celé naše duchovní úsilí i pomoc všech duchovních učitelů by měly vést k tomuto bodu.

Anthony de Mello ve své knize *Bdělost* popisuje krásný příběh o tom, jaká je role duchovního učitele.

Představte si, že jednou ke mně jako k psychiatrovi přijde člověk, zaklepe na dveře, já ho pustím dovnitř a on se mi představí: „Dobrý den, jsem Napoleon.“ „Asi ne Bonaparte, že, pokusím se o vtip.“ „Ale ano, přesně ten.“ „Aha,“ napadne mě a říkám si, že musím s tímto člověkem jednat opatrně.

„A jak vám mohu pomoci?“

„No, víte, mám potíže. Mé legie jsou momentálně v Rusku a vypadá to bledě. Potřebuji najít znovu důvěru v Boha. Co vy na to, jste duchovní poradce, ne?“ [De Mello byl kněz i psychiatr zároveň – pozn. autora.]

„Dobře, pomohu vám,“ odpovím a již začnu přemýšlet, zda nejsme blázní oba.

„Podívejte, tady máte bibli,“ řeknu mu, „nastudujte si výrok o ptačtvi nebeském; hlavně onu pasáž, že vy lidé, že jste daleko cennější než ptáci.“ On se uklidní a odejde.

Přesně tak se chová duchovní mistr. Motivuje nás, dodává důvěru, chlácholí, poskytne metodologii či návod k duchovní praxi, nějaký duchovní systém v určité tradici. Někdy i otírá slzy a objímá nás. Nakonec ale přijde okamžik, kdy trochu duchovně pokročíme, kdy za ním opět přijdeme s problémem, že naše legie kdesi ve Francii zase trpí špatnou morálkou, a on nám důrazně řekne: „Neřvi, ty nejsi žádný Napoleon, tak přestaň tyhle blbosti už řešit.“

Člověk je tedy primárně duchovní bytost žijící v klamném přesvědčení, že je omezeným tělem a myslí, což mu přináší trápení. Úkolem každého duchovního učitele je vést zájemce k tomuto poznání. Guru tatwa, princip gurua, je symbolem pro dokonale rozvinutou schopnost vidět veškeré věci a skutečnost takové, jaké jsou. Svátek Guru purnima představuje ve své

nejčistší podobě evokaci této síly a principu, které v latentní podobě vlastní každý z nás.

KRIŠNA DŽAJANTI, NAROZENÍ KRIŠNY

Šrí Krišna je považován za inkarnaci boha Višnu, za historickou postavu, jež žila cca před 5 000 lety a která svým životem ukazovala, jak dojít k Nejvyššímu. Popsat život Krišny, byť v hrubých obrysech, je mimo možnosti tohoto textu, omezím se tedy na podle mého zajímavé paralely s křesťanstvím. Šrí Krišna se narodil ve vězení, podle legendy na slámě na zemi, v chladu, a ihned na to musel s rodiči uprchnout do exilu. Tehdejší král Kamsa nechal vyvraždit všechny prvorozené chlapce, neboť mu bylo předpovězeno, že až Krišna dospěje, připraví ho o vládu. Krišna absolvoval boj s démony, podobně jako Kristus na poušti. Byl zabit otráveným šípem a těsně před smrtí požehnal na spásu tomu, kdo šíp vystřelil. Svě učení předával prostým lidem, u kterých kladl důraz především na víru a lásku k Bohu.

Významným počinem Krišny bylo, že jeho učení zahrnovalo veškeré aspekty života. Byl nejen duchovním učitelem a kazatelem, ale i sociálním reformátorem, mudrcem a zároveň aktivním bojovníkem a propagátorem dynamického proaktivního životního stylu. Největší Krišnův význam spočívá ve vytvoření tradice založené na lásce a oddanosti. Krišna je dodnes uctíván jako ztělesnění nejčistší Boží lásky. Láska v jeho podání překračuje veškeré sociální, genderové, náboženské a jiné nerovnosti, neboť před Bohem jsme všichni jeho dětmi.

Šrí Krišna bývá vždy zpodobňován s líbezným úsměvem na tváři, ať je v jakékoli situaci. Jedná se o symbol nejvyšší odpoutanosti, kdy naše vnitřní blaženost není nijak závislá na vnějších okolnostech. Tento stav čistoty srdce a myslí můžeme vnímat jako paralelu ke Kristovým blahoslavenstvím.

Odpoutanost není necitlivost, apatie či nějaký nezájem, ale život v neosobnosti, která jediná ze všech umožní nepodmíněně milovat druhé a soucílit s nimi. Jedná se o bytí, kdy se člověk přestane sám se sebou identifikovat, jak popisuje sv. Terezie z Avily stav, který jí na konci života daroval Bůh.

**Ganéša, bůh
moudrosti se sloní
hlavou.**

(Foto
© pixabay.com.)

Všichni známe příběh z bible, jak se Kristovi na kříži posmívají vojáci a on na ně reaguje slovy: „Bože odpusť jim, vždyť nevědí, co činí.“ Zkusme si představit, že nás někdo zabíjí, směje se nám a my nejenže nenadáváme, nestěžujeme si, nelitujeme se nebo neproklínáme Boha či celou situaci, ale vůbec sebe neřešíme. Řešíme jen a pouze mentální stav toho, kdo nás zabíjí, modlíme se za něj a máme na srdci jeho duchovní růst. Za jakých podmínek je taková láska možná?

Další zajímavostí je skutečnost, že Krišna předal své nejvyšší učení v podobě Bhagavadgíty (o které se říká, že je destilací véd a upanišád) nikoli mudrcům či meditujícím v klášteře, v poustevně či na duchovním cvičení, ale vojevůdci Ardžunovi v předvečer brutovražedné války. Čili za těch nejstresovějších podmínek, jaké si jen lze představit. Učení obsahuje kapitoly o karmajóze, bhaktijóze a józe poznání a je jakýmsi uceleným systémem indické duchovní tradice. Jedná se o nadčasové verše a určitě stojí za to si je přečíst.

Bůh Šiva. Jeho svátek se nazývá Mahášivarátrí a znamená „velká Šivova noc“.

(Foto

© pixabay.com.)

Dalším zajímavým aspektem, který se týká i předešlého svátku Guru purnima, je skutečnost, že čisté duchovní učení, svou podobu a totožnost vyjeví Krišna Ardžunovi nikoli na začátku knihy, ale v jejím průběhu, a to v momentě, kdy se Ardžuna ocitne ve stavu čirého zoufalství a neví kudy kam. (V bitvě má povraždít své bývalé učitele, své příbuzné, protože byly již vyčerpány veškeré mírotvorné možnosti; zneřádkovaná strana na ně odmítla přistoupit. Bitva se vedla mezi dvěma zneřádkovanými klany.) První Ardžunovou reakcí je snaha o útěk. Říká Krišnovi, že nebude bojovat. Stav emocionálního zoufalství ho vede k tomu, že se skloní a prosí Krišnu o radu. Krišna, do té doby Ardžunův vozataj a nejlepší přítel, najednou vyjeví svou božskou podobu a začne vystupovat jako duchovní mistr. Ukáže Ardžunovi, že jeho povinností jako vojáka je bojovat, nikoli utíkat, a že člověk není konatelem, takže představa, že on sám někoho zabije, je mylná. Protože za vším stojí duchovní princip.

Duchovní princip se řídí Božími zákony (dharmou) a ty stojí při něm. Zde lze vidět, že skutečná duchovní rada není jen intelektuálním počinem či chlácholením, ale velkou transformativní silou, a přichází v okamžiku, kdy se člověk skloní před učitelem (nebo Bohem či nejvyšším principem), odevzdá svou vůli a nechá se vést a poučit. Tato pasáž krásně ilustruje fakt, že u většiny z nás dojde k tomuto

bodou v momentě, kdy vyčerpáme veškeré vlastní možnosti, jak určitou situaci vyřešit, a požádáme vyšší sílu, aby nám pomohla.

Duchovním zákonem, který ne všichni rádi slyšíme, je, že reálná duchovní síla k nám může přijít jen tehdy, když se před ní skloníme. Do poloviny knihy byl Krišna pro Ardžunu přítel, byť jeho nejlepší. Jako přítel mu Krišna mohl dát lidské povzbuzení, lidskou radu či sílu. Až v okamžiku, kdy se Ardžuna sklonil a získal vizi božské Krišnovy podstaty, se k němu dostala duchovní síla od Boha, která okamžitě během několika vteřin radikálně změnila jeho mentální stav. Tuto pasáž považuji za jeden z nejlepších návodů na duchovní transformaci člověka. Je zde i psychologický aspekt celé věci. Při takřka žádné duchovní technice člověk nezíská tak silné soustředění jako při emocionálním vypětí nebo strachu, kdy volá o pomoc. Pokud dokáže obrátit své negativní emoce směrem k Nejvyššímu, pak se z překážek na cestě mohou stát šikovní pomocníci.

Ještě jemnější skutečností je, že skloníme-li se před naší podobou Boha či duchovním principem, aniž bychom si byli vědomi jeho přítomnosti, byť skryté, ve všem kolem nás, nemůže k nám duchovní síla přijít v míře, jakou bychom si přáli. Duchovní princip je principem absolutním, a kdykoli z něj něco či někoho vyjímáme, vytváříme na své straně překážku pro přijetí boží síly v její úplnosti. Veškeré axio-

my o nesouzení, nehodnocení, neposuzování, morálce a etice se týkají skutečnosti, že cokoli učiníme komukoli a čemukoli vně nás, činíme sami sobě. Nejde jen o duchovní rétoriku nebo moralizování, ale o reálnou energetickou síť, v níž existuje vše projevené a která jako inteligentní systém reaguje na vše, co činíme. Mezi příčinou a následkem bývá většinou velké časové rozmezí, takže nejsme schopni si tuto provázanost uvědomit. Uvědomění si duchovního principu ve všem kolem nás dostává člověka na stranu duchovních zákonů, a kdo duchovní zákony ctí, toho tyto zákony chrání. Duchovní síla má zabudovaný ochranný mechanismus, aby nemohla být zneužita. Proto skromnost, pokora, láska a čistota srdce a mysli.

V křesťanství známe popis Kristových zářků. Nemocní, kteří uvěřili v Kristovo božství, se uzdravili. Uzdravili by se, kdyby jeho božský rozměr nebyl přítomen? Domnívám se, že nikoli.

Paralela k lásce, kterou Krišna uvádí jako nejdůležitější vlastnost, vyvstává v příběhu Máří Magdalény. „Budiž jí odpuštěno, neboť mnoho milovala.“ Ne protože se mnoho kála, mnoho meditovala nebo byla velmi duchovně aktivní. Jeden z nejvýznamnějších výroků Krišny říká (volně přeloženo): „Vše mi odevzdej, s ničím se netrap, myslí jen na mne, přestaň se všemi činnostmi (myšleno duchovními cvičeními) a já tě osvobodím. Nepochybuji o tom.“ Silná láska není nic jiného než neustálý proud naší pozornosti směrem k milovanému předmětu, ať již vědomý, nebo jako pozadí při všem, co vykonáváme.

GANÉŠA ČATURTHÍ, NAROZENÍ GANÉŠÍ

Desetidenní festival, při kterém věřící uctívají Ganéšu, boha v podobě slona. Jedná se o jednoho z nejoblíbenějších indických bohů. Ganéša je syn Šivy a jeho ženy Párvatí. Ganéša je bohem úspěchu, vzdělání, poznání a moudrosti. Bývá jako první uctíván při veškerých obřadech, neboť je symbolem překonání všech překážek. Desetidenní festival končí vynesemím sochy Ganéši do moře či řeky, kde věřící pozorují zánik pracně vyzdobeného díla s poukazem na vše pomíjivé.

Na první pohled pohádkové zobrazení slona v sobě skrývá zajímavou symboliku. Ganéšova obrovská hlava poukazuje na inteligenci, rozlišování, učení a využití plného potenciálu našeho intelektu. Velké uši symbolizují moudrost a schopnost naslouchat. Vyslechnout vše, vytrdit zbytečné a pouze pak si vytvořit vlastní názor.

Malé oči představují soustředění, ostré vidění, překročení pýchy a schopnost vidět za svět projevených forem. Ulomený kel poukazuje na skutečnost, že vlastní emoce je nutné transcendovat moudrostí a že Ganéša dokáže překročit veškeré podoby dualismu. Zahnutý chobot je symbolem značné efektivity a adaptability a říká, že jakýkoli úkol v životě, malý či velký, je nutné vykonávat efektivně.

Velké břicho symbolizuje schopnost klidně strávit v životě vše dobré i zlé. Vše příjemné i nepříjemné je nutné přijímat s klidem a trpělivostí a v břiše si uchovat tajemství.

Čtvery Ganéšovy ruce značí čtyři atributy jemného těla: mysl, intelekt, ego a podmíněné vědomí. Ganéša reprezentuje átmán (duchovní podstatu), který uvádí tyto čtyři atributy do chodu. Ruka mávající sekerou reprezentuje zničení všech překážek, které jsou zdrojem utrpení. Druhá ruka drží bič symbolizující sílu, která poutá věřícího člověka s Nejvyšším. Třetí ruka svým gestem žehná věřícím a garantuje jim ochranu. Čtvrtá ruka drží lotosový květ, který poukazuje na nejvyšší cíl lidského zrození, krásu a radost z poznání vlastní duchovní podstaty.

Jako celek ztělesňuje Ganéša dokonalou vyváženost síly a laskavosti, moci a krásy. Rovněž je symbolem rozlišovacích schopností, které jasně ukazují rozdíl mezi pravdou a iluzí, skutečným a neskutečným.

Ganéša tedy, stejně jako každý jednotlivý bůh či bohyně indického panteonu, je zosobněním Brahman, absolutního duchovního principu. Jedná se tedy o určitý archetyp s mnohými významy a symboly vyjadřující stav dokonalosti včetně prostředků, které k němu vedou.

NAVARÁTRÍ

Navarátrí je devítidenní festival uctívání ženské bohyně Durga a jejích inkarnací. Ústředním motivem je vítězná bitva této bohyně s dé-

Indie je zemí mnoha kultur a náboženských tradic, které lze shrnout pod jednotný název sanatana dharma, tedy „věčná pravda“. (Foto © pixabay.com.)

monem Mahišasurou, tedy vítězství dobra nad zlem. Tento festival je velmi oblíbený a masově slavený. Každý den je zasvěcený jiné podobě Déví.

Jeho slavení spadá obvykle na přelom září a října. Podle indických svatých textů se jedná o období, kdy se lze snadno spojit s jemnými vibracemi ženského duchovního principu a docílit tak duševní, duchovní i fyzický restart celého organismu.

Jedná se o uctívání ženského duchovního principu, který existuje ve všem kolem nás i v nás samých. Šakti, ženský princip, je principem dynamickým a projevuje se společně s principem statickým, Šivou. Pouze zcela klidné vědomí, tedy absolutně čistá (sativická) mysl je schopna pojmout bez úhony dynamickou (radžasickou) energii ve svém absolutním aspektu. Tyto dva principy dohromady představují stvoření. Vše stvořené je dané dvěma aspekty, vědomím a energií, dvěma póly, jin a jang, Šivou a Šakti.

Slavnost Navarátrí je tedy uctívání dynamického aspektu stvoření, které má věřícím

ukázat, že tento princip je všudypřítomný. U nás by se dalo do jisté míry srovnat, zejména v ortodoxním křesťanství, s uctíváním Panny Marie skrze ikony.

V jógické terminologii se Durga projevuje jako kundaliní šakti, což je dynamická síla latentně spící v každém člověku. Když se mysl pročistí a vědomí dosáhne svého klidového stavu (šivy), může dojít k probuzení této síly, která skrze jemné tělo člověka provádí duchovní transformaci. Odevzdání se této síle a její adorace, které obvykle začínají jako odevzdání se vnější podobě božství, jsou ústředním bodem tantrických systémů. K vzestupu kundaliní šakti do sahasráry a jejímu následnému rozpuštění v srdci, což je v józe symbolem pro vyvanutí/nirvánu, může dojít až po pročistění celého systému energetického těla.

Pro většinu Evropanů se může uctívání ženského principu zdát poněkud vzdálené, ale dochází při něm k silné evokaci síly, která funguje jako protipól k mužskému, intelektuálnímu principu, zkldidňuje, uzemňuje a probouzí soucítění.

Sikhský chrám.

(Foto

© pixabay.com.)

DÍVÁLÍ

Díválí, svátek světla, je posledním velkým duchovním indickým svátkem. Jedná se o svátek posuvný, spadající časově na období od poloviny října do poloviny listopadu. Symbolizuje opět ono známé vítězství světla nad tmou, pravdy nad nevědomostí, dobra nad zlem.

Lidé rozsvěcují světla, dávají si dary, zapominají na vzájemné rozdíly a odpouštějí si veškeré křivdy za celý rok.

Vnitřní význam pokazuje na obrácení se do nitra, kontemplaci, rozžehnutí světla moudrosti a pravdy, jež vyženou temnotu naší nevědomosti a egoismu. Bohyně spojená s tímto svátkem se jmenuje Lakšmí; je bohyní štědrosti, hojnosti a bohatství. Vnitřně se evokuje jako síla, kterou prosíme o dar soucítění, odpuštění, laskavosti a o radost z úspěchu druhých.

Díválí je rovněž svátkem bilancování, kdy vzpomínáme, hodnotíme a posuzujeme své myšlenky, slova a skutky v uplynulém roce. Introspekce se týká uvědomění si svých předpokladů, negativních tendencí, hříchů či nedostatků a způsobu, jak se jich zbavit. Její nedílnou součástí je reflexe, jak naše chování a jednání může prospět okolí.

O svátku díválí se zapalují olejové lampičky, svíčky, elektrická světýlka a knoty s olejem

v košících z listů, kterými se bohatě zdobí prostranství domů, schodiště, chrámy, modlitebny i veřejná prostranství. Jeden z hezkých symbolů světla jako ohně říká, že my lidé obvykle následujeme tendence a představy své mysli, která nás vždy stahuje dolů. Pokud zažehneme oheň poznání, tak i když jeho plameny otočíme směrem dolů, vždy budou stoupat nahoru.

ZÁVĚREM

Uvedený přehled indických duchovních svátků není zdaleka úplný, neboť Indie je země kulturně, nábožensky i duchovně nesmírně různorodá. Lze si však uvědomit, že při abstrahování vnějších forem poukazují indické svátky na stále tytéž archetypy a principy, které lze najít nejen na indickém kontinentu, ale u všech autentických duchovních systémů světa.

Kdesi jsem slyšela přirovnání, že náboženství jsou jako bonboniéra. Jednotlivé pralinky mají krásné barevné obaly a pozlátka, různě se třpytí, a děti se mezi sebou hádají, že chtějí zelenou nebo zlatou, protože zlatá je jasně lepší než červená, ale když je pak člověk rozbalí, chutnají všechny stejně. To nám, coby čtenářům-unitářům, nemusím říkat, a proto doporučuji si jako odměnu za přečtení uvedeného článku spíše dát nějakou tu pralinku.

Nově registrované náboženské společnosti v roce 2022

Matěj Čihák

Začátkem letošního roku byly u Ministerstva kultury ČR registrovány dvě nové náboženské společnosti. Církev a náboženské společnosti žádající o registraci podle zákona musí ministerstvu předložit tzv. základní dokument, ve kterém vysvětlují náboženskou nauku i způsob fungování své organizace. Dokument je přezkoumán úředníky po formální stránce, ale naprosto zásadním pro registraci (či odmítnutí registrace) je posudek odborníka. Odborník posuzuje, zda tvrzení obsažená v dokumentu opravdu odrážejí život daného společenství a zda jsou v souladu s tím, jak právní řád ČR náboženské vyznání chápe.¹ Ministerstvo kultury také ověřuje, zda společnost žádající o registraci není hrozbou pro pořádek a bezpečnost ČR, například zda není napojena na extremistické skupiny. To si většinou ověřuje u Ministerstva vnitra, nebo dokonce u BIS.

Letos byly nově registrovány dvě náboženské společnosti: Křesťanská církev esejská a Slované – náboženská společnost. Jako unitáři je tímto srdečně vítáme v rodině registrovaných náboženských společností!

Křesťanská církev esejská je z religionistického hlediska pozoruhodným útvarem. Až do oficiální registrace působila na území ČR pod názvem Církev křesťansko-essénská. Jednalo se o počestěnou verzi názvu, pod kte-

„Křesťanská církev esejská je z religionistického hlediska pozoruhodným útvarem.“
(Fotografie převzata z info.dingir.cz.)

¹ „Dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevem víry založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby.“

rým církev již delší dobu a rozsáhleji působila v sousedním Slovensku, odkud do ČR pronikla. Její kořeny je však třeba hledat v Západním Německu v roce 1971. Tam ji tehdy ve vestfálském Hagenu založil léčitel a učitel reiki Eckard Strohm. Při vzniku církve byli údajně přítomni zástupci většiny světových náboženství – tři římskokatoličtí biskupové, luteránský biskup, rabín, tibetský láma a muslimský imám. Eckard Strohm byl od dětství údajně obdařen schopností komunikovat s duchovním světem, zejména s anděly. V současnosti působí jako nejvyšší světový představitel esejského hnutí pod jménem Jeho Svatost PAX Immanuel II.

Církev se považuje za pokračovatele starověké židovské náboženské skupiny známé jako esejci, esénští nebo eséni. Ti žili v komuně Kumrán u břehů Mrtvého moře a do značné míry se separovali od okolního světa. Očekávali brzký konec světa, živil se vegetariánskou stravou a panovala mezi nimi přísná hierarchie. Zároveň se pro svou určitou tajemnost stali předmětem různých neověřených spekulací a projekcí. Například té, že esejci svým ezoterickým učením ovlivnili v podstatě všechna světová náboženství. Tento názor vyznává

i Křesťanská církev esejská a zřejmě z něj vyplývá i nejzajímavější prvek jejího učení, tzv. interreligiozita. Podle Křesťanské církve esejské je ve všech světových náboženstvích autentické, dobré, „esejské“ jádro. Z toho vyplývá velmi nezvyklá a radikální koncepce církve – ta totiž, kromě kněžstva, nemá a neplánuje mít žádné členy. Obřadů esejské církve se účastní lidé z nejrůznějších jiných církví, i zcela jiných lidí z nevrzání, jakož i lidé bez vyznání. Podle učení esejské církve mají tito lidé, obohaceni o prožitky esejské bohoslužby, jít a sdílet „esejskou pravdu“ ve svých společenstvích, ve svých náboženských komunitách a samozřejmě ve svém každodenním životě.

Obřady i organizační struktura Křesťanské církve esejské velmi silně připomínají obřady a organizační strukturu církve římskokatolické. To se stalo předmětem různých polemik, dohadů i obvinění – například, že obřady a organizační struktura esejské církve jsou jen zástěrkou pro komerční účely, především nabízení různých forem alternativní medicíny. Mnoho kněží Křesťanské církve esejské alternativní medicínu opravdu praktikuje. Součástí učení esejské církve je také napří-

Slované se zaměřují na společnou praxi obřadů k počtě přírodě, posvátným místům, bohům a předkům. (Fotografie převzata z info.dingir.cz.)

klad víra v reinkarnaci. Ačkoli vnějšně působí obřady současných „esejců“ k nerozeznání od římskokatolických, mnoho religionistů váhá, zda lze esejskou církev vůbec chápat jako křesťanskou. Podle českého religionisty Zdeňka Vojtíška jde o „nové náboženské hnutí, které navazuje na tradici západního esoterismu“ a lze je jen obtížně „považovat za jednu z křesťanských církví“.

Propojením idejí západního esoterismu s křesťanským obřadem není Křesťanská církev esejská zcela originální. Podobné prolnutí můžeme najít u v ČR již dlouho působící Obce křesťanů, která propojuje prvky steinerovské antroposofie se silně liturgicky pojatým protestantským křesťanstvím.

Druhou náboženskou společností jsou Slované, plným názvem Slované – náboženská společnost. Ta vyrostla ze spolku Slovaný kruh, který byl založen v roce 2015. Slovaný kruh propojoval zájemce o západoslovanské pohanství s lidmi praktikujícími různé formy šamanismu. V čele spolku, a nyní již náboženské společnosti, stojí výrazná osobnost Zdeňka Ordelta. Ten se přes setkání s mexickým domorodým šamanismem dostal k zájmu o české domorodé tradice a objevil je v ideji „slovanství“, která již předtím byla u nás i na Slovensku přítomná.

Slované se nezaměřují příliš na konkrétní víru (vyznání) jedinice, ale spíše na společnou praxi obřadů k počtě přírodě, posvátným místům, bohům a předkům. Odborný posudek dále řešil otázku případného propojení Slovanů s politickým extremismem. Z jiných zemí (například i ze sousedního Slovenska) jsou známy případy, kdy stoupenci „slovanské spirituality“ jsou zároveň příznivci politického extremismu, zpravidla krajní pravice a/nebo proruských konspiračních webů. To se však v případě Slovanů – náboženské společnosti nepotvrdilo a jakékoli vazby na extremistické kruhy byly zcela vyloučeny.

Určitý rizikový faktor však byl, překvapivě, odborníkem přece jen nalezen. Je jím postoj Slovanů ke křesťanství. Slované chápou křesťanství jako utlačovatelskou a v podstatě nepřátelskou ideologii, křesťany a křesťanské církve jako potlačovatele domorodých slovanských tradic. Podmínkou pro členství v náboženské společnosti Slované je to, že člověk zároveň nesmí být křesťanem. Slované dokonce vykonávají specifický rituál, jakýsi „antikřest“, při němž slovanský kněz u vodního toku symbolicky smývá z člověka jeho vazbu na křesťanské náboženství. Nejde pouze o křesťanství, ale i o další monoteistická náboženství (judaismus, islám), která Slované zřejmě vnímají jako konkurenty a nepřátele pohanů. Odborník ve svém posudku říká, že to ukazuje na silně negativní postoj Slovanů k těmto náboženstvím, zároveň je ale zjevné, že tento negativní postoj zůstává na čistě ideové a symbolické rovině a nehrozí, že by mohl přerůst v jakékoli násilné nebo jinak protiprávní jednání.

Článek byl napsán s pomocí informací z časopisu *Dingir* (2/2022), ze článku Miloše Mrázka *Nové registrace III.*, s. 46. Informace ke Křesťanské církvi esejské lze najít i v *Dingiru* č. 2/2014, v článku Zdeňka Vojtíška *Podle rady andělů*, s. 45.

Více informací k registraci obou nových náboženských společností lze najít na webu Náboženského infoservisu, v článku Zdeňka Vojtíška: <https://info.dingir.cz/2022/01/v-cesku-byly-registrovany-dve-nove-nabozenske-spolecnosti/>.

Rozhovor Jitky Schlichtsové s českým arcibiskupem Křesťanské církve esejské Richardem Gräczerm lze najít na webu Náboženského infoservisu: <https://info.dingir.cz/2022/02/hlasime-se-k-odkazu-ranych-krestanskych-cirkvi-rozhovor-s-arcibiskupem-nove-registrovane-krestanske-cirkve-esejske/>.

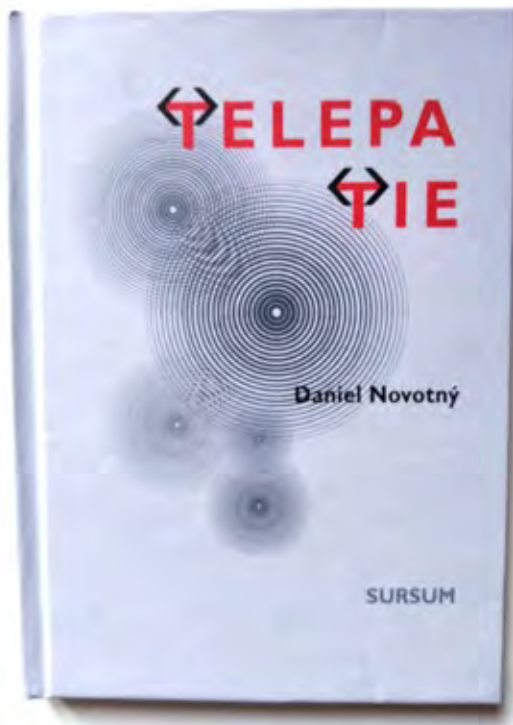
Daniel Novotný: Telepatie

Knižní recenze

Matěj Čihák

Před několika dny se na mém pracovním stole v ústředí NSČU v Karlově ulici objevila malá a tenká, šedivá knížečka. Možná bych ji i přehlédl, kdybych ji byl neočekával. Poslala mi ji duchovní brněnské obce, sestra Jarmila Plotěná. Knížka nesla stručný a tajemný název *Telepatie*. Jejím autorem je Daniel Novotný, příznivec brněnské unitářské obce. Knihu vydalo nakladatelství Sursum v roce 2021. Její grafické zpracování na mě zapůsobilo ambivalentním dojmem – šedivá obálka jako prvek poměrně neutrální, sytý červený nápis TELEPA (řádek) TIE, s šipkami u písmene „T“, jako prvek ne úplně esteticky šťastný, ale různě „pulzující“ soustředné kruhy mě zhyponotizovaly a vtáhly. Knihu jsem otevřel a začel se.

Nepřečetl jsem ji najednou, i když by to nebyl problém, protože kniha či knížečka je tenká – má šedesát stran. Je prostorově a časově úsporná a hodí se tedy k četbě nejen domácí, ale například i vlakové, autobusové, metrové, tramvajové, šalinové, letecké, lodní i jakkoli jinak „přesunové“.

Daniel Novotný: *Telepatie*. (Foto Matěj Čihák.)

Telepatie je knihou povídek. Povídky z pera Daniela Novotného jsou velmi krátké a vždy rychle cílí k výrazné (většinou překvapivé, někdy méně překvapivé) pointě. Každá povídka se odehrává ve vlastním imaginárním světě. Většina povídek se odehrává ve světě vědeckofantastické povahy, například ve vesmíru nebo v budoucnosti, často postapokalyptické. Několika povídkami se prolíná neviditelné, ale nebezpečné radioaktivní záření (například v povídce Postapokalyptické Šípy). V jiných se objevují i humanoidní mimozemské bytosti. Jiné povídky se odehrávají ve světě, kterým by mohla být naše planeta Země, ovšem v méně či více hluboké minulosti. I tato minulost ale často nese rysy vědeckofantastické (nacisté putují k zemskému jádru v povídce Cesta do nitra Země) nebo fantazijně-groteskní (Mojžíšův ztracený svitek od doktora se nedopatřením stane součástí bible v povídce Mojžíš u doktora.)

Kniha se jmenuje *Telepatie* podle první povídky, šíře motivů, které tematizuje, je ale výrazně širší. Na přetřes často přijdou témata i vyloženě náboženská, teologická a metafyzická. Další témata jsou více vědecká či vědeckofantastická. Některé povídky se mi zdají být méně zdařilé než jiné. Mnohé z nich mě ale velmi oslovily a vedly k zamyšlení. Myslím, že by mohly být přínosem i pro ostatní unitáře, stejně jako pro kohokoli, kdo se zabý-

vá základními otázkami (nejen) lidského bytí v tomto světě (i v případných světech jiných).

Za teologicko-filozoficky „nejnabitější“ považují povídku *Demiurgos v hospodě*, u té nepochybuji, že se bude mnoha unitářům líbit. Čekání na mesiášskou postavu, charakteristické pro mnohá světová náboženství, vtipně (ale zároveň poněkud bolestně) karikuje povídka *Proroctví*, odehrávající se v psychiatrické léčebně. Minimalistickým, ale výstižným způsobem je zobrazeno zrození patriarchální civilizace a náboženství v povídce *Otec*. Velmi hlubokými otázkami po smyslu štěstí a utrpení se zabývá povídka *Být bohem*, s podtitulem *Podle buddhistické mytologie*. Skvělým shr-

nutím pozemské existence člověka je *Recenze hry*, která vlastně není povídkou, ale recenzí na svéráznou virtuální hru.

Knihu *Telepatie* bych k přečtení rozhodně doporučil. Myslím, že pro unitáře i všechny přemýšlivé a duchovně hledající lidi je to pole pro další zamyšlení nebo pro zasmání.

Když jsem knihu *Telepatie* na svém pracovním stole objevil, bylo to velmi krátce poté, co jsem zažil s jedním blízkým člověkem zkušenost, kterou bych nazval právě telepatickou. Abych řekl pravdu, podobné věci se mi zatím nedějí úplně často. A právě tehdy se mi na stole objevila *Telepatie*. Řekl jsem si: Není to tak trochu... telepatie?

Když jsem knihu *Telepatie* objevil, bylo to krátce poté, co jsem zažil s jedním blízkým člověkem zkušenost, kterou bych nazval právě telepatickou. (Foto pixabay.com.)

Když nás svět zraňuje

Modlitba

Kate Brady McKenna

Modleme se, aby všichni, kdo právě zažívají hrůzu konfliktu na Ukrajině, našli co možná nejvíce útěchy, bezpečí a síly. (Foto © pixabay.com.)

Spojme se v modlitbě a zamyšlení. Obrátme svoji mysl a srdce k tomu, co je pro nás posvátné, a vejděme do přítomnosti ducha, jehož někteří z nás nazývají Bohem.

A modleme se:

Cítíme smutek a strach. Cítíme smutek a strach, protože tento svět je plný bolesti a strachu a protože si v tom všem připadáme bezmocní. Nevíme, co říkat, ani co dělat.

A tak se nejprve modleme za sebe. Protože odtud, z nás, musí modlitba vycházet. Modlíme se za sebe, ať dokážeme přijímat svůj smutek a strach a ať máme sílu proti nim bojovat. Ať dokážeme uznat, že i tyto pocity jsou důležité, že jsou posvátné a mají svoji hodnotu.

A pak se modleme, abychom tento smutek a strach dokázali proměnit v odhodlání a čin. Abychom začali třeba modlitbou a využili ji jako podnět k jednání. Abychom udělali vše, co je v našich silách – bez ohledu na to, jak nám to připadá malé a jak znepokojivé nám připadají naše obavy –, abychom přinesli změnu.

A teď, když jsme přijali svůj smutek a strach a když jsme se rozhodli jednat, udělejme nejprve to, že se pomodlíme za druhé. Modleme se, tak jako se v této chvíli modlí i mnoho dalších, aby všichni, kdo právě zažívají hrůzu konfliktu na Ukrajině, našli co možná nejvíce útěchy, bezpečí a síly.

Modleme se za ty, kdo museli uprchnout, i za ty, kdo museli zůstat. Modleme se za ty, kdo stojí před neřešitelným rozhodnutím. Modleme se za to, ať ti, kdo musejí zůstat, najdou bezpečí a útěchu, a ti, kdo musejí uprchnout, ať najdou útočiště a přijetí. Povzbuzujme ty, kdo jsou v naší blízkosti, a ty, na které máme nějaký vliv, aby dělali něco pro jejich přijetí zde, v naší zemi.

A modleme se za ty, kdo nesou břemeno vedoucích pozic, aby směřovali k míru a aby byli požehnáni moudrostí, vizí a vytrvalostí, aby ukončili tento konflikt a obnovili mír. Nechť jednájí se soucitem a láskou.

Modleme se za nesčetné tisíce neznámých lidí, kteří jsou v zajetí těchto strašlivých událostí; a modleme se i za ty, které známe a o nichž víme, že se jich bezprostředně dotýkají.

A i s touto bolestí v srdci mějme na paměti, že bolest neumlčí působení krásy. Tíše, v duchu si pojmenujme nějakou radost, která nám v této bolestné době může přinést útěchu. Budme vděční – aniž bychom se z toho cítili provinile – za to množství různých požehnaní, kterých se nám dostává.

A nyní společně setrvejme v tichu.
Amen.

Přeložila Ruth Jochanan Weiniger.

Modleme se, abychom smutek a strach dokázali proměnit v odhodlání. (Foto pixabay.com.)

Zprávy z unitářské knihovny v Praze

Čtrnáctý díl

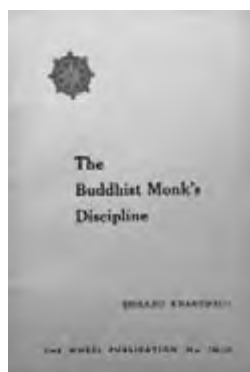
Bohdan Chlíbec

Nové knihy z oblasti buddhismu:

Buddha, *Buddha: Auswahl aus dem Palikanon*. Übers. von Paul Dahlke. Wiesbaden 1979, 894 s.

(Všechny fotografie z archivu knihovny NSČU.)

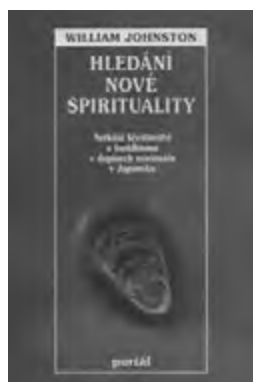
Bhikkhu Khantipālo, *The Buddhist Monk's Discipline: Some Points Explained for Laypeople*. Kandy (Ceylon) 1969, 52 s.

Dalai Lama – Eugen Drewermann, *Der Weg des Herzens: Gewaltlosigkeit und Dialog zwischen den Religionen*. Olten 1992, 112 s.

Chihmann, Upasika (ed.), *The Four Buddhist Books in Mahayana*. Translated and compiled by Upasika Chihmann (Miss P. C. Lee of China) Bodhisattva in Precepts. Taipei (Taiwan) 2011, 118 s.

Johnston, William,
Hledání nové spirituality: Setkání křesťanství a buddhismu v dopisech misionářů v Japonsku.
Praha 1997, 133 s.

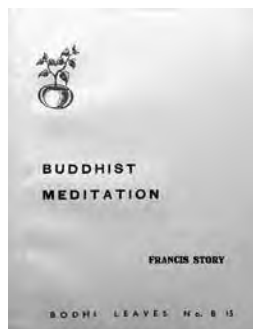
Lester, Robert C.,
Buddhismus: Cesta k osvícení.
Praha 1997, 202 s.

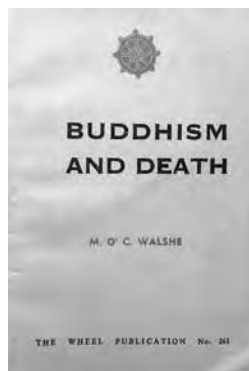
Nārada, Mahā Thera,
Buddha a jeho učení.
Olomouc 1998, 573 s.

Seckel, Dietrich,
Kunst des Buddhismus: Werden, Wanderung und Wandlung.
Zürich 1962, 332 s.

Story, Francis
(The Anagarika Sugatananda),
Buddhist Meditation.
Kandy (Ceylon) 1970, 26 s.

Walshe, Maurice O'C.,
Buddhism and Death.
Kandy (Sri Lanka) 1978, 32 s.

Do přírody se vracím jako do nekonečného božího chrámu

Rozhovor s Kateřinou Jindrovou, předsedkyní OUP

Kateřina Jindrová je předsedkyní Obce unitářů v Plzni. (Foto Petr Jiras.)

Jak jste se dostala k unitářství a do plzeňské obce?

Svou cestu k unitářství vnímám jako jeden z těch životních okamžiků, které jsou nevyzpytatelně vedeny drobnými nitkami zdánlivých náhod.

Každý člověk už od dospívání hledá svou životní cestu, jak tu materiální, tak tu duchovní. V naší rodině se o duchovních věcech moc nemluvalo, respektive můj tatínek, který je velmi sečtělý a je racionálně a vědecky založený, mne vedl

cestou rozumu a pochybností. Pro co nejsou hmatatelné a měřitelné důkazy, to neexistuje... K tomu přispívala samozřejmě i doba před rokem 1989. Nicméně v průběhu svého dospívání jsem stále hledala cestu k něčemu, co nás přesahuje. K té nejvyšší Pravdě a Lásce, které jsem se zavázala sloužit (věrně v každé době) při vyřčení skautského slibu. Snažila jsem se vnímat a sledovat to, co nabízí křesťanství skrze Krista, ale nebyla jsem schopna přijmout dogma spasení lidstva jeho mučednickou smrtí (prvotní hřích mi nedává smysl stejně jako obraz ženy hříšnice). Na druhou stranu mi víra v Boha – nejvyšší Pravdu a Lásku smysl dávala. A tady v mém hledání zatáhla za ty pomyslné nitky jedna vtipná náhoda. Někdy po roce 2000 jsme jeli autem z chalupy a poslouchali jsme rádio. V rozhovoru, který zrovna vysílali, povídali tenkrát Luděk Pivoňka a Ladislav Pivec o unitářství. A povídali tak otevřeně a lidsky o víře, Jednotě, ale i o postavení žen a dalších tématech, a mě to zaujalo natolik, že jsem si pak o unitářství sháněla informace, prověřovala je, jak jsem byla naučena. Pak jsem si dohledala i konkrétní obec v Plzni, kde právě působil a dodnes působí duchovní Luděk Pivoňka. Asi od roku 2006 jsem pak navštěvovala pravidelně shromáždění i některé přednášky a programy obce a následně se stala členkou obce. Unitářství mne pohltilo svou otevřeností, čerpáním z ostatních náboženských, filozofických i psychologických směrů, a hlavně zdravou kritikou tak, že jsem u něj zůstala.

Květinová slavnost v OUP.

(Foto Daniel Volf.)

Jak dlouho už jste předsedkyní obce?

Předsedkyní obce jsem necelý rok – od minulého sněmu obce.

Co všechno tato funkce obnáší?

Obecně řízení činnosti místního správního sboru, řešení provozních věcí obce, plánování činností apod. Nicméně v plzeňské obci hodně těchto bodů řeší po předchozí domluvě tajemník obce Luděk Pivoňka, který je zároveň duchovním. A popravdě je to velkou pomocí, protože při současném zaměstnání a péči o rodinu a domácnost bych to nevládala tak, jak bych si představovala.

Z jakých duchovních zdrojů čerpáte? Co vás v životě inspiruje?

Tou první hnací silou byl a je určitě skauting, příroda a lesní moudrost. Do přírody se vždy vracím jako do nekonečného božího chrámu, zde mohu volně dýchat, čerpat sílu a inspiraci. Skauting je nejen o přátelství, ale také o neustálé cestě a hledání, o vlastním posunu. Tak jsem se například při instruktorském vzdělávání setkala se spoustou inspirativních lidí – mezi nimi i teologů a křesťanských duchovních. V průběhu mého studia na filozofické fakultě mne inspirovalo určitě několik pedagogů či zadaná literatura. Další inspirací je pro mne hudba (a následně tanec, který mne také ovlivňuje celý život). Kdybych měla vyjmenovat konkrétní nauku či člověka, je to pro mne velmi těžké,

protože ta inspirace se skládá z nekonečného množství střípků (myšlenek), které dohromady tvoří pestrou mozaiku.

Co je pro vás podstatou unitářství?

Jak už jsem vlastně uvedla výše. To, že unitářství čerpá inspiraci a bere to, co pokládá za dobré a užitečné, ze světových nauk a filozofií. Ale zároveň se na vše dívá kritickým okem – každý člověk může vyjádřit svůj názor, diskutovat. Že se zabývá psychologií člověka, bere ženy a muže jako stejně jedinečné lidské bytosti. A zároveň, že nás spojuje ta přesahující Jednota. Toto také krásně vystihují unitářské principy.

Jaké programy a akce v současnosti nabízí plzeňská obec?

Jsou to pondělní duchovní shromáždění, středeční přednášky, v září to pak byla oblíbená unitářská rekreace členů obce. Každoročně je to Květinová slavnost, jsou to společenské večery, vánoční shromáždění apod. Duchovní také nabízí pro členy, a nejen pro ně, svatební obřady či přivítání dítěte, popřípadě smuteční obřad. V létě se také uskutečnila komentovaná prohlídka nově otevřené Velké synagogy.

Plánujete do budoucna v obci nějaké změny, vylepšení?

Vzhledem k tomu, že momentálně přišlo pár změn týkajících se financování obcí apod., tak bychom se chtěli zaměřit na udržení finanční stability obce. Dále bychom samozřejmě chtěli rozšířit povědomí o Unitarii v Plzni a získat další příznivce. Jeden z velkých potenciálů vidím na sociálních sítích, což беру jako naši výzvu, neboť v tomto směru se mám ještě hodně co učit a trochu mě to válcuje.

Plzeňská obec letos měla dvě Květinové slavnosti – v Plzni a v Chebu. Řekla byste něco o vztahu plzeňských unitářů k Chebu?

O plzeňskou i chebskou Unitarii se duchovně stará Luděk Pivoňka, takže i ten společný vztah je daný jeho prací. Luděk se snaží obě společenství spojovat, zve chebské členy na akce do Plzně a společná účast se již i několikrát podařila. Unitářská rekreace je také společná.

Kdyby přijel unitář z jiné obce na návštěvu do Plzně, co byste mu doporučila, aby ve městě určitě navštívil?

Když jsem před více než dvaceti lety přijela do Plzně za studiem, připadala mi jako šedé, průmyslové město. Jenže za roky studií jsem zjistila, nakolik je barevná a krásná, že jsem si ji zamilovala. K vidění je toho velká spousta – z památek například sakrální stavby jako katedrála sv. Bartoloměje či obě synagogy. Z kultury zase nabídka představení Divadla Josefa Kajetána Tyla. V neposlední řadě historické podzemí či pivovar.

Jste v kontaktu i se členy jiných obcí? Navštívila jste nějaké jiné unitářské obce?

V kontaktu s jinými členy bohužel moc nejsem, ale předpokládám, že i to se po dobu mé působnosti změní. Moc jsem si na jaře užila společný slavnostní sněm v Praze, kde jsem měla možnost potkat další členy všech obcí a zároveň se zde také zúčastnit Květinové slavnosti.

Co vám dělá v životě největší radost?

Když se mi podaří úspěšně zvládnout to, co si naplánuji, a také když mají radost mí blízcí – děti, manžel, rodiče. Vlastně čerpám svou radost z radosti bližních.

Rozhovor vedl Matěj Čihák.

V plzeňské synagoze. (Foto Luděk Pivoňka.)

Zažít město jinak s pražskými unitáři

Matěj Čihák

Hlavním bodem našeho Komunitního centra byl stánek na Anenském náměstí. (Foto KLK.)

V sobotu 17. září 2022 se pražské ulice proměnily. Kromě toho, že do nich zavítal chlad a déšť oznamující nástup podzimu, do nich vstoupila také akce Zažít město jinak. Tu každoročně třetí víkend v září pořádá organizace AutoMat. Zažít město jinak jsou v zásadě sousedské slavnosti. Nejrůznější organizace, instituce nebo sousedské spolky zaberou místo na ulici, na náměstí, v parku či jinde, rozloží si zde svůj stánek a pořádají aktivity podle svého zaměření.

Letos se k akci Zažít město jinak připojilo i Komunitní centrum Unitaria, které funguje v prostorách pražské obce v Anenské ulici. Ačkoli počasí nebylo úplně nejpříznivější, všichni zúčastnění unitářští dobrovolníci vše zvládli a akce se ukázala v celkovém souhrnu jako zdařilá.

Hlavním bodem našeho Komunitního centra byl stánek na Anenském náměstí. Již od dopoledních hodin u něj stáli unitářští dobrovolníci a nabízeli lidem občerstvení v podobě různých nápojů a koláčů a také možnost využití dětského koutku s širokou možností výtvarných aktivit (například barvení kamínků). Nabízeli i letáky

s programem Komunitního centra. Náš stánek o sobě také dával vědět hudbou z reproduktoru.

Od stánku na Anenském náměstí se pak zájemci mohli vydat přímo do interiéru Komunitního centra, tedy do prostor pražské Unitarie. I zde na ně čekalo pohoštění v podobě kávy, čaje, koláčů a chlebičků. Návštěvníky jsme provedli po prostorách Lexovy kavárny a Čapkova sálu. Pro děti byl v Čapkově sále nachystán koutek na hraní plný nejrůznějších hraček. Děti, které přišly v doprovodu svých rodičů do prostor Unitarie, si dovádění v Čapkově sále patřičně užily.

Kolem 18. hodiny akce oficiálně skončila a postupně jsme začali sklízet stánek na Anenském náměstí a uklízet prostory Unitarie. Mnozí z návštěvníků projevili živý zájem nejen o Komunitní centrum, ale i o unitářství jako duchovní směr. Někteří řekli, že zavítají na naše nedělní shromáždění.

Naše účast v rámci akce Zažít město jinak se tak ukázala jako smysluplná a přínosná. I když návštěvnost nebyla tak vysoká, jak by mohla být, především z důvodu nepřízně počasí, i tak si svou cestu na Anenské náměstí

a do prostor Unitarie našlo mnoho lidí a velkou část z nich naše společenství zaujalo.

Zažít město jinak se koná kromě Prahy celkem ve čtyřiceti dvou dalších městech. Do příštího ročníku můžete zvážit také účast vaší obce. I menší zapojení ve formě malého stánku a pozvání lidí do prostor Unitarie („den otevřených dveří“) může být přínosem a přivést nové zájemce o unitářství. Podrobnosti o akci Zažít město jinak najdete na webových stránkách: <https://zazitmestojinak.cz/o-nas>.

Akce Zažít město jinak se účastnili i děti. (Foto Ondřej Svatoš.)

Brněnská obec v novém

Jarmila Plotěná

Tak jsme se v pondělí 29. srpna kompletně odstěhovali ze Staňkovy a začínáme se zařizovat na našem novém působišti – Milady Horákové 13, Brno střed. Mnoho věcí jsme rozdali, ale zřejmě jich ani moc nebylo, ačkoli byl o literaturu i věci velký zájem. Část našeho nábytku jsme zásluhou sestry Čermákové darovali lidem z Ukrajiny.

Nové prostory
brněnské obce.
(Foto Miloš
Kamenický.)

Při stěhování jsme zjistili, co máme knih a spisů všeho druhu – mnohé skutečné knižní poklady. Je co studovat a nad čím přemýšlet. Můžeme také obdivovat pečlivě psané výpisky z duchovní literatury, které si pořizovaly generace našich členů, a jiné památky z pře-

bohatého archívu naší brněnské obce téměř za jedno století. Můžeme se tak přesvědčit, že ani zdaleka není „všechno na internetu“.

Těž velice děkujeme těm našim členům a příznivcům, kteří nám tak ochotně pomohli nesnadný stěhovací úkol s rozvahou a moud-

rostí zvládnout. Děkujeme zejména sestře Ludmile Čermákové za skvělou organizaci stěhování. Staňkovu 18 a, kde bylo sídlo OUB jednadvacet let, jsme zcela vyklidili. Pohled na prázdné místnosti se neobešel bez nostalgie, ale čeká nás nová etapa života obce.

Děkujeme zvláště za obětavou pomoc bratru dr. Radovanu Lovčímu, který přijel k nám do Brna až z Plasů a věnoval několik dnů intenzivní a nevděčné práci s našimi nepřebornými archiváliemi a knihami. Děkujeme rovněž předsedkyni ÚSS NSČU sestře Kristýně Ledererové a Rev. Petru Samojské-

mu, že k nám na Staňkovu přijeli vybrat a převzít několik beden písemností a pomohli nám tak zachovat další část archivu.

Všechno plyne a mizí v času propadlišti, sotva se otočíš, už hrnou se věci příští. Však dávná Moudrost ví, že jednou všechno mine, toť zákon života a nebude to jiné.

Ať děláš, co děláš, nezastavíš čas, v duchovním učení ještě že kotvu máš.

Obraz se slunečnicemi je součástí výzdoby OUB.
(Foto Jarmila Plotěná.)

Aktuality z plzeňské a chebské Unitarie

Luděk Pivoňka

O prázdninách jsme uspořádali společnou návštěvu židovské Velké synagogy, které se zúčastnili plzeňští i chebszí unitáři. Důvodem bylo naše velké přání prohlédnout si vnitřní prostory této významné plzeňské památky. Ta byla pro veřejnost znovu otevřena 10. dubna 2022. Zajistili jsme si i odbornou průvodkyni, která nás provázela celým interiérem a velmi podrobně nám vyprávěla o její historii. Interiéry byly opravdu okouzlující, takže naše očekávání byla zcela naplněna. Proto můžeme návštěvu doporučit i ostatním unitářským obcím. Určitě nebudete zklamáni.

Plzeňská synagoga z venku. (Fotografie z archivu Luděk Pivoňky.)

Interiér plzeňské synagogy.

Mezinárodní umělecká výstava v Unitarii

Kristýna Ledererová Kolajová

Symbol chystané mezinárodní umělecké výstavy. (Fotografie z archivu KLK.)

Společenství The International Unitarian Church of Prague bude ve spolupráci s NSČU na jaře roku 2023 pořádat první ročník nového bienálního projektu – výstavu výtvarných děl s mezinárodním zastoupením umělců. Slovo umělců je v tomto případě možné chápat ve velmi širokém slova smyslu, neboť své dílo, respektive maximálně tři svá díla, může přihlásit v podstatě každý, kdo se věnuje kresbě, malbě, uměleckému řemeslu (například keramice), počítačové grafice a digitálnímu umění, fotografii nebo sochařství.

Přihlašovací poplatek činí 200 Kč. Předem daný počet děl, která budou od 18. května do 20. června 2023 vystavena v prostorách NSČU, vybere odborná porota. Souběžně s touto částí akce bude ovšem přístupná i on-line výstava, kde už zájemci najdou prezentovaná všechna díla, jež budou pro výstavu přijata.

Ještě je důležité doplnit, že výstava bude prodejní (pokud se autor sám nerozhodne zařadit své dílo do kategorie „neprodejné“) a 20 % z ceny každého prodaného díla bude po skončení výstavy věnováno Hnutí DUHA, tedy na občanské ekologické aktivity.

Jak můžete své dílo přihlásit? Nejzazší termín je do 1. března, přičemž do 31. března obdrží všichni autoři vyjádření, zda dané dílo bylo přijato. Umělec pak bude mít

povinnost dopravit dílo nebo díla na své náklady organizátorům (přesný popis všech náležitostí je uveden na webu www.pragueinternationalartexhibition.com; případně kontaktujte ústředí NSČU – unitaria@unitaria.cz – a my vás propojíme s organizátory).

Vernisáž s recepcí, otevřená široké veřejnosti, se bude konat 18. května. V rámci výstavy odborná porota vybere tři díla, jejichž autoři získají peněžitou cenu, a zároveň bude udělena i cena veřejnosti.

Naším členům se tak nabízí skvělá příležitost se do výstavy aktivně autorsky zapojit, nebo si alespoň přijít vystavená díla prohlédnout. Obdobně významné příležitosti kulturního využití se v rámci českých unitářských aktivit objevují zřídka, tak si je nenechte ujít!

Dvacet procent z ceny každého prodaného díla bude po skončení výstavy věnováno Hnutí DUHA, tedy na občanské ekologické aktivity. (Foto pixabay.com.)

Je to tu

Ohlédnutí za podzimní Unitářskou akademií v Broumově

Jana A. Rašková

Jana A. Rašková během shromáždění na Unitářské akademii v Broumově. (Foto KLK.)

I oranžové dýně už se hrdě pyšní svou vyzrálostí, listy na stromech zlátnou, Dušičky jsou za humny, a to je také ten čas, kdy probíhá podzimní modul Unitářské akademie (UA). Tentokrát v malebné krajině kolem Broumovského kláštera. Po letech, kdy tomu bylo jinak, se konečně sešli studenti, lektori i zahraniční hosté – všichni osobně! A v ideálním počtu. Ideálním pro diskuse, workshopy, kapacitu sálů, ubytování v „celách“ i pro (již tradiční) skupinové foto.

Palčivé téma modulu Pastorační práce (konaného od 12. do 16. října) již v prvních několika větách úvodních vzdělávacích přednášek vyústilo v trefné zvolání: „Kdo že pase pasáčky?“ (V originále: Who shepherd the shepherds?)

Volně přeloženo: současní i budoucí duchovní jsou jen lidé a jako takoví potřebují relaxaci, odstup, nadhled. A to vše zdá se poskytnutí i setkávání na půdě Akademie.

Kromě nabírání sil a sdílení zkušeností se pochopitelně poctivě studovalo, aktivně naslouchalo a pracovalo na dodržování nabitého harmonogramu.

Ano, ano, milí stálí čtenáři *Tvůrčího života* či sympatizanti Unitářské akademie, pamatujete si to dobře, o den dříve nastoupili tzv. „enkaři“ (zájemci o duchovenskou nadstavbu). Většina z nich krkolomně, ale statečně přijela do Broumova vlakem. A přestože večery cestou z restaurace U tří růží byly chladné, neúnavně pokračovali v programu: prevencí vyhoření nastavením si osobních i profesních hranic přes nástrahy v komunikaci až po „Boží péči“.

Zkrátka věřte nebo nevěřte, za těch několik společně strávených dní jsme zjistili, že se pastorační dotýká všech možných oborů, jako jsou

náboženství, umění, architektura, medicína, psychologie, životní prostředí, sociální spravedlnost, výchova i vzdělávání.

Abychom se my stávající i zbrusu noví studenti UA na svých duchovních cestách lépe orientovali, posvítily nám všudypřítomné unitářské principy, které drží naše společenství v harmonii a přímo nás předurčují k objevování sebe, druhých i Boha. Dalším nástrojem, který jsme si na konkrétních případech ukázali a který nám nesmí chybět, je i „jazyk úcty“.

Proběhla i nečekaná výzva: jako součást odkazu příštím generacím vytváří ústředí na základě stoleté tradice schránku – kapsli. O příspěvní do ní byli požádáni i studenti UA. Dobrovolně si vybrali témata, kterými popíší minulé moduly a zanechají tak osobitý odkaz našim budoucím sestrám a bratrům.

A to nejlepší nakonec – jídlo! Nechybělo, a vzhledem k rozpočtu bylo vlastně bezchybné. Obědy a večere vegetariánské, ve zmíněné klášterní restauraci, kde jsme mohli sedět všichni pohromadě a nad salátem z černé čočky či tofu knedlo zelo diskutovat a upevňovat získané vědomosti.

Cože? To už je konec? Vždyť jsem ani nepopsala přínos zahraničních lektorů a duchovních.

Pouze zúčastnění mohli například zakusnout virtuální dezert od Julie až z Transylvánie.

A to je pro tentokrát opravdu vše...

Ba ne, vždyť nový tříletý běh má svou novou hymnu.

Tak.

Ať žije!

Klášter v Broumově. (Foto Matěj Čihák.)

Knihy OIKOYMENH pro studenty Unitářské akademie

Ruth Jochanan Weiniger

Nenápadné svazky s označením OIKOYMENH (čte se oikúmené) patří k nejlepším zdrojům pro všechny, koho zajímá filozofická, teologická a religionistická literatura. Stejnomený zapsaný spolek a ediční oddělení při Filosofickém ústavu Akademie věd ČR dlouhodobě usilují o zpřístupňování stěžejních děl západní filozofické tradice českým čtenářům, zvláště studentům.

Nejvydávanějšími autory OIKOYMENH jsou Platon, Heidegger nebo církevní otcové...
(Všechny fotografie Ruth Jochanan Weiniger.)

Kořeny OIKOYMENH sahají do disentu 70. let. Tehdy z podnětu filozofa Ladislava Hejdánka, pozdějšího mluvčího Charty 77, vznikla samizdatová edice s názvem, který v řečtině znamená společný či obydlený svět. Oficiálně začalo nakladatelství vydávat knihy až v roce 1991. U počátků nakladatelské činnosti tehdy stáli vedle L. Hejdánka teolog Jakub S. Trojan a filozof Aleš Havlíček. Do dnešní doby z této nakladatelské činnosti vzešlo už přes 550 titulů.

OIKOYMENH poskytuje v rámci dostupnosti knih při osobním odběru studentům slevy 20 %. Nově po dohodě s NSČU platí

tyto slevy také pro všechny studenty a pedagogy Unitářské akademie. Osobní odběr je možný každý čtvrtek od 10.00 do 16.30, po dohodě i jindy.

Kontakt:
OIKOYMENH
Černá 3
110 00 Praha 1

Tel.: +420 224 930 310

distribuce@oikoymenh.cz

Najdete tu však i průhledy do filozofie buddhismu nebo náboženských představ starověkého Egypta či dávné Levanty.

OIKOYMENH nabízí knihy i z oblasti religionistiky.

Krajina a spiritualita

Sebastian Prax

KRAJINA UTVÁŘÍ ČLOVĚKA A ČLOVĚK SVÝM JEDNÁNÍM UTVÁŘÍ KRAJINU. CO SE S NAŠÍ KRAJINOU DĚJE V MODERNÍ DOBĚ? JAK SE KRAJINA ZMĚNILA A CO TOMU ŘÍKÁ LIDSKÁ PSYCHÉ?

Na začátku druhé poloviny dvacátého století se z hospodářské půdy, která (například na Broumovsku) patřila převážně menším soukromým závodům (do dvaceti hektarů), postupnou kolektivizací stávaly větší celky, které spadaly pod správu JZD. Nehledě na sociálně-kulturní podtext všeho dění se tato větší pole stávala přizpůsobenější pro jednodušší obdělávání velkými stroji. Kvůli tomu byly rozorány meze, což znamenalo narušení života mnoha druhů polních živočichů, které přirozeně vyhledávají svou ochranu před predátory ve středně vysoké vegetaci. Je-li pole tvořeno souvislým pásmem

„Musíme vytvořit přehradu z celé krajiny,“ říká Jiří Malík.

(Foto Tomáš Binter.)

zemědělské půdy, a navíc podél něho chybí keře, stromy a neudržované úseky vegetace, i vody v krajině se zadržuje daleko méně. Dochází k jejímu odparu, odtoku a rychlejšímu úbytku z krajiny. Hladina podzemních vod tím klesá.

Velké monokulturní lesy dnes jednoduše napadají škůdci a pod korunami jehličnatých smrků v níže položených oblastech je půda kyselá, skoro nic pod nimi nežije. Z lesů se stala pole. Důvodem výsadby monokulturních pásem stromů je opět větší výnos i jednodušší obdělávání lesnickou technikou. A řeky? Poslední záchrana naší civilizace. . . voda, která se brzy možná stane nejcennější komoditou na planetě. V posledním období meliorací v 70. a 80. letech 20. století byly naše vodní toky regulovány, některá koryta toků byla napřimena a prohloubena – zvýšila se tím kapacita jejich průtoku a zrychlil se odtok vody z krajiny směrem do moře. Důvodem mohla být průmyslová těžba, snaha o snížení intenzity záplav, anebo prostě jen někoho lákalo hospodařit na zaplaveném pozemku a bylo ho potřeba nejprve odvodnit. Tato opatření a mnohé další aktivity člověka ve 20. století mají za následek, že z naší krajiny mizí mnohé druhy rostlin i živočichů. Jsme svědky šestého největšího vymírání druhů od počátku evoluce života na Zemi.

PODÍVEJME SE NA KRAJINU OČIMA DUŠE... CO JE PRO NI PŘIROZENÉ?

Biodiverzita klesá, a přitom každý problém přece musí mít své řešení. Co třeba začít „nemyslet jen na zisk“? Profesorka a fenomenoložka Anna Hogenová učí své studenty, že „stejně“ můžeme léčit jedině „stejným“. Protože každá věc na Zemi má svou přirozenost, která jí je dána od Boha (či esence, která převyšuje lidskou racionalitu), a pokud se krajina stala sama pro sebe nepřirozenou (sice krásně přizpůsobenou pro člověka, ale ignorující přirozený průběh ekologických řetězců), myslím, že zde podle daného tvrzení

existuje jedna cesta, jak ji navrátit zpět. Pokud má být krajina zdravá, musí se dostat do stavu své přirozenosti. V tomto stavu je přirozeně zdravá.

Tvrzení můžeme přirovnat k tomu, že má-li být člověk zdravý, musí se dostat do stavu své individuální přirozenosti – tudíž tam, kde mu je dobře z hlediska vlastního poslání, které může nabýt pouze on a pouze vlastní cestou. Taková cesta mu nemůže být dána povellem zvenčí. Taková cesta ho zároveň přivede do prostředí, kde může aplikovat své dary a být za to přirozeně přijímán. V tom okamžiku se stává člověk zdravým.

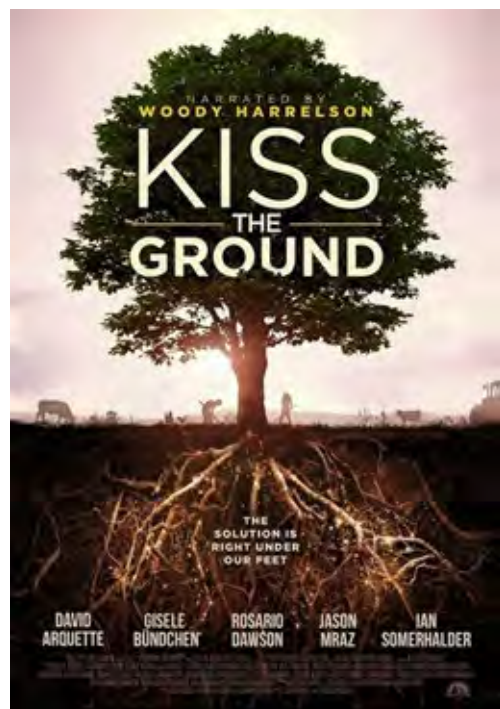
„Dnešní člověk žije v předběhu, přítomnost mu uniká.“ Zmiňuje profesorka v rozhovoru pro DVTV. Možná proto je doopravdy nemožné celistvě vnímat naši krajinu a prostředí, ve kterém žijeme, její potřeby a volání. Abychom dokázali skutečně slyšet volání přírody, musíme mít otevřené nejen uši a oči, ale také srdce a mysl. Znamená to rozumět naší planetě na úrovni ekologie, ale zároveň ji vnímat také srdcem, protože ani úhel pohledu, ke kterému nás dlouholeté studium přírodních věd může zavést, nás nepřiměje skutečně konat ve prospěch zdravé planety. Lidská vůle a obecně vůle konat (s jistým záměrem) totiž nevychází jen z lidské mysli. Hnací motor naší vůle sídlí tam, kde (podle východních nauk) sídlí lidská duše – v oblasti nazývané solar plexus.¹

Takže tu máme tři části: naši mysl, naše srdce a sluneční pletenec (solar plexus), který nám umožňuje spojit naše racionální a intuitivní vědomosti v konání, které je skutečně viditelné. Pokud chceme pomoci krajině plným rozsahem, nemůžeme ji pouze „myslet“, ale také vnímat. Protože pokud bychom ji nevnímali, přišli bychom o část porozumění, v podstatě o jednu celou hemisféru a její schopnosti. Pokud vnímáme a zároveň „myslíme“ krajinu, můžeme jít s dobrým záměrem

1 Solar plexus (sluneční pleteň) se nachází zhruba v místě uprostřed prsou, pod srdcem. Je souborem nervových ganglií různých velikostí a tvarů, které jsou vzájemně propojeny, a někdy bývá taktéž nazýván „břišním mozkem“. Solar plexus je v hinduistických vědách označován jako 3. čakra. Obecně jsou čakry body na lidském těle, kde se spojují nervová vlákna a vytváří se v nich energetický potenciál, který mohou cítit především citlivější jedinci. Solar plexus propojuje orgány břišní dutiny, plíce, srdce a mozek.

a konat v ní dobré věci. Vnímat krajinu znamená umět dokonale koncentrovat pozornost na prostředí kolem nás a učit se ho vnitřně pozorovat, nechat k sobě přicházet vhledy. Prožijeme-li krátké ztotožnění se s celkem přírody, který pozorujeme, může nám to přispět k porozumění, jak pomoci celku k uzdravení. Tu přichází na své správné místo rozjímání – například meditace, která z různých důvodů prospívá autentické spiritualitě a schopnosti rozumět věcem kolem nás. Vychází ze zkušenosti, že vnitřní prožitek člověka je mnohdy silnější než kterákoliv myšlenka, protože je absolutní a bezprostřední. Menší komplikace může nastat, pokud se člověk, který má otevřenou pouze mysl, snaží pochopit člověka, který má otevřené pouze srdce. Pokud chceme dosáhnout rovnováhy, je třeba porozumět schopnosti myšlení i vnímání zároveň.

Kdybychom naši krajinu nechali být a nic dalšího z ní netěžili, krajina by se pravděpodobně za několik desítek let uzdravila sama. Možnost

Dokumentární film *Sklonit se k Zemi* (Kiss the Ground), vysvětluje problematiku degenerativního způsobu moderního zemědělství.

(Fotografie plakátu převzata z csfd.cz.)

brát si to, co potřebujeme pro svůj lidský život, je však zásadní pro naše žití. A proto všechna pole nemůžeme nechat ladem. A cesta ducha (spirituality) je zde při hledání této rovnováhy na místě. Kolik si toho z krajiny můžeme brát? Tážeme-li se, jak rozumět krajině skrze ducha, zkusme jí rozumět celým tělem.

Někdy máme tendenci odkládat svou vůli do rukou jiných než vlastních: „To je věc politiků..., krajina je věcí zemědělců..., zdraví je věcí lékařů...“ Ve skutečnosti to vše může být věcí jedině nás samotných. Na svém pozemku můžeme převzít zodpovědnost do vlastních rukou jedině my, potraviny, které jíme – zdali si je vypěstujeme nebo je zakoupíme z organické farmy –, to můžeme též ovlivnit jedině my. A zdraví? Při léčení důsledků je většinou pozdě. Naše zdraví určuje kvalita potravin, které jíme, a psychická situace, ve které se nacházíme. Pokud plně vnímáme přítomnost, ve které žijeme, pak je to naše zodpovědnost, jestli jsme zdraví, nebo ne.

JAK MŮŽE POZITIVNĚ OVLIVNIT KRAJINU KAŽDÝ Z NÁS?

Skutečně není podstatné, zdali do 100 let bude planeta téměř neobyvatelná, nebo se nám povede snížit míru globálního oteplování pod hraniční rozdíl 2 °C. Důležité je, co v tomto globálním a křehkém procesu může udělat každý z nás.

Francouzský politik v dokumentárním filmu *Sklonit se k Zemi* (Kiss the Ground), kde je celá problematika degenerativního způsobu moderního zemědělství vysvětlená, zmiňuje, že v politice se v rámci řešení klimatické krize propaguje na prvním místě snížení množství skleníkových plynů, které vypouštíme do ovzduší (skrze spalovací motory nebo tovární výrobu), jako přednostní cesta k dosažení klimatické rovnováhy. Přitom však, kdybychom investovali čas do nápravy naší krajiny, a především naší půdy, dokázali bychom zchladit planetu naprosto přirozeně.

Oxid uhličitý, který vypouštíme do atmosféry skrze spalovací motory, je zachytáván z ovzduší (a ukládán nazpět do půdy) všemi rostlinami, které provádějí fotosyntézu. To znamená všemi zelenými rostlinami včetně sinic a řas.

Tím se vracíme k onomu využívání krajiny jejím vlastním způsobem. Čím více stromů, jezírek

a rostlin v krajině bude, tím více se rovnováha vychýlí směrem, který si přejeme. Zelené rostliny doslova ochlazují planetu. Někdy se říká, že plíce planety jsou v mořských řasách a v pralesech na rovníku. Je pro nás však podobná informace důležitá? My žijeme zde, v srdci Evropy, a své pralesy jsme v historii zčásti vykáceli. Existuje cesta, jak obnovit přirozenou rovnováhu? Jak vrátit činy, které nás vychýlily z rovnováhy? Ekologický aktivista a hydrobiolog Jiří Malík věří, že ano.

Jiří Malík je iniciátorem, nositelem a propagátorem projektu Živá voda, který je zaměřen na komplexní nápravu vodního režimu v krajině. V roce 2019 převzal spolek Živá voda s projektem Model Zdoňov ocenění za umístění mezi šest nejlepších projektů na světě v rámci udílení Stockholm Water Prize (obdoba Nobelovy ceny za počiny v oblasti vody). V projektech Živé vody se setkáváme se systémy, které jsou založené na zpomalování odtoku vody, aby krajina zůstala živá. Podle slov Jiřího Malíka vytvářet přehradu a vodní nádrže nedává smysl. „Musíme vytvořit přehradu z celé krajiny.“

Pomocí lidské síly a malého bagru v krajině dobrovolníci pod vedením lokálních koordinátorů vytvářejí síť systémů propojených tůň a rybníčků, které podporují přirozenou zádrž vody v krajině. A stovky lidí Jiřímu pomáhají, aby se podobné projekty začaly realizovat po celé republice. Na podzim minulého roku pořádal spolek Živá voda víkendové školení lokálních koordinátorů, aby v každém kraji, okrese, a nejlépe i obci studoval alespoň jeden koordinátor historické podoby vodních toků a navrhoval změny, díky kterým dovedeme zadržet mnohem více vody v krajině.

Na kraji města Olomouce vzniklo komunitní hospodářství Mezi poli,² které založil Marek Slováček. Snahou komunitou podporovaného zemědělství (KPZ) je pěstovat zeleninu a chovat hospodářská zvířata způsobem, který nedevasťuje krajinu, na malých políčkách, která jsou přirozeně oddělená plevelem, a bez velkých strojů, pouze s organickými hnojivy. Většina úrody se na polích Mezi poli sklízí ručně. „Někdy je třeba být trochu naivní, aby vzniklo něco nového.“ Komentuje svou zkušenost Marek.

² www.mezipoli.cz

**Pohled na Olomouc
a historicko-
hospodářský
projekt Mezi poli.**
(Foto Martin Matěj.)

Myšlenka KPZ vznikla původně v Japonsku, kde byli tamní lidé znepokojeni používáním nebezpečných chemikálií v zemědělství. V Japonsku vzniklo také spisovatelské dílo zemědělce Masanobua Fukuoky zaměřené na filozofii „přirozeného chodu věcí“, které dodnes ovlivňuje alternativní zemědělce po celém světě.³

Tak až někdy půjdete kolem lesa nebo pole, vzpomeňte, že jedno stéblo slámy může změnit velká pole. Záleží na tom, zdali se dokážeme zamilovat do krajiny.

³ O knize Masanobua Fukuoky *Revoluce jednoho stébla slámy* jsme psali v *Tvůrčím životě* č. 4/2021.

„Nedomnívám se, že máme moc šancí vyléčit naše společenské neduhy či četné nespravedlnosti, aniž bychom obnovili divoký erós mezi námi a smyslovým okolím – aniž bychom se ‚zamilovali ven‘ (řečeno slovy Robinsona Jefferse) do tohoto pozemského kosmu, který nás objímá,“ říká americký antropolog David Abram v knize *Vše kolem mne jako já žije, cítí...*

Autor je nomád a potulný hudebník, vyprávěč příběhů, spisovatel, komunitní facilitátor, příležitostný básník a vystudovaný přírodovědec, informatik, filozof a jogín.

V současné době spolupracuje na projektu volného sdružení Oáza Země. Pro více informací e-mail: oazazeme@gmail.com.

Mezi poli.
(Foto Martin Matěj.)

Petr Samojský: Krajina jako duchovní dědictví

Knižní recenze

Matěj Čihák

Autorem knihy *Krajina jako duchovní dědictví* je Petr Samojský, duchovní Pražské obce unitářů a Obce širšího společenství českých unitářů. Kniha vyšla v roce 2011 a stále je možné si ji zakoupit na unitářském e-shopu.¹ Také je možné si ji zapůjčit v knihovně NSČU.

Krajina jako duchovní dědictví vyšla v rámci stejnojmenného projektu Obce širšího společenství. Projekt *Krajina jako duchovní dědic-*

Petr Samojský: *Krajina jako duchovní dědictví*.
(Foto převzato z <https://unitaria.cz/eshop>.)

tví byl připravován na rok 2012 ku příležitosti 150. výročí úmrtí amerického filozofa, básníka a historika Henryho Davida Thoreaua.

Kniha sestává celkem ze šesti kapitol. Ty na sebe přímo nenavazují, knihu je tedy možné číst například na přeskáčku. To, co kapitoly propojuje do jednoho celku, je právě téma krajiny. Každá kapitola přináší na téma krajiny jiný pomyslný panoramatický pohled.

První kapitola poukazuje na všudypřítomnost krajiny. Krajina není jen ten hezký lesík daleko za městem. Krajina je kontinuální prostor a jeho součástí jsou i města a jiné formy zástavby, přechody mezi zástavbou a přírodou. I když žijeme ve městě, ať již na jeho okraji nebo v jeho centru, i tak se neustále nacházíme v krajině. Při pohledu z výšky, například když letíme letadlem, vidíme, jak jsou lidská sídla umístěna v krajině, jsou v ní rozprostřena a hranice mezi lidským sídlem a krajinou (přírodou) je nejasná.

V první kapitole také autor upozorňuje na postupující devastaci a devalvací krajiny. Toto téma se pak znovuobjevuje i v dalších kapitolách. Příčinou této devastace a devalvace je především nezřízená volnotržní ideologie, v českém prostředí spjatá především s děním v 90. letech a politikou Václava Klause.

Ve druhé kapitole se můžeme dočíst o duchovním životě předkřesťanských obyvatel české krajiny, tedy Slovanů a Keltů, a o jejich vztahu ke krajině. Pro Slovany a Kelty byla krajina hlavním (nebo dokonce jediným) chrámem

¹ <https://unitaria.cz/eshop>

jejich náboženství. Právě v krajině se odehrával veškerý praktický i duchovní život našich slovanských a keltských předků. Krajinu nechápali jako prostředí pro nadvládu a zisk (tak jak je chápe současná tržní ideologie), nýbrž jako v podstatě nadřazenou a posvátnou entitu.

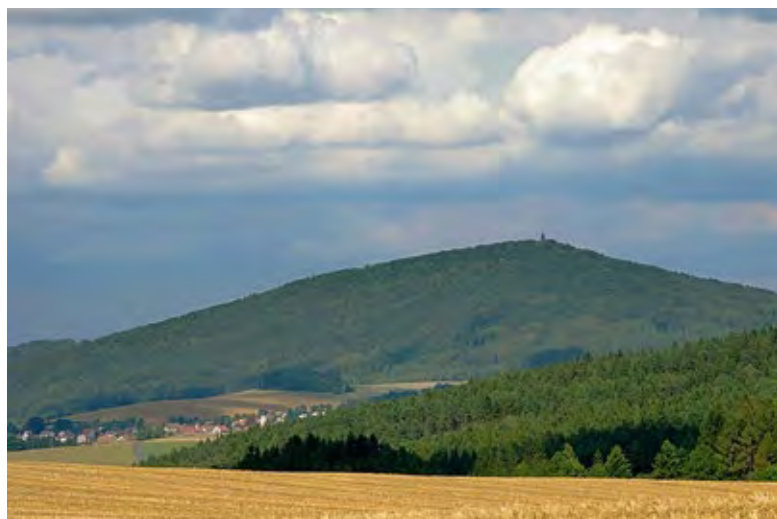
Zajímavé zamyšlení přináší třetí kapitola, která tematizuje mýtus spjatý s horou Blaník a rytíři, kteří v ní, podle mýtu, mají dřímát, aby v příhodný čas vyrazili zachránit český národ. Autor se na mýtus dívá z různých úhlů pohledu a představuje i historii mýtu s ohledem na české dějiny (například jak byl mýtus chápán ve středověku, v době národního obrození, v době komunistické totality nebo dnes).

Čtvrtá kapitola se zaobírá hypotézou Gaia, tedy teorií, že planeta Země je cosi na způsob živého superorganismu, kterému jsou vlastní seberegulační mechanismy. Autorem této teorie byl americký vědec James Lovelock. Za svou teorii sklídl jak vlnu obdivu (zejména v kruzích environmentalistických a spirituálních), tak i vlnu kritiky (zejména mezi fundamentalistickými materialisty). Jak autor ukazuje, provázanost všeho živého nějakým způsobem, na nějaké úrovni je nezpochybnitelným faktem. Otázka zní: Jak s tímto faktem naložíme.

Předposlední kapitola nabízí pohled na život a na náboženství jako na metaforické krajiny. Silný moment přináší poslední kapitola, Péče o krajinu duše, kde se dočteme o autorově zážitku z toulek po lesích na Plzeňsku. Jeho setkání s majestátním, avšak mrtvým (a přesto v jistém smyslu živým) dubem, a poté s paloučkem, jsou nefalšovaným svědectvím o spirituálním rozměru krajiny a přebývání člověka v ní.

V závěru jsou nám nabídnuty tři principy, na jejichž základě je možné vnímat krajinu. Krajinu můžeme chápat jako 1) posvátný chrám boží (jako prostor, v němž přebývá posvátno, tedy podobně jako Slované a Keltové), 2) jako duchovní dědictví (jednak od předků k nám, ale také jako dědictví, které přenecháme my našim potomkům) a 3) můžeme ke krajině cítit úctu. Je jasné, že tyto tři principy jsou velmi úzce provázané. Téměř si nelze představit upřímné praktikování jednoho bez zahrnutí zbylých dvou.

Knihu zakončují resumé ve třech světových jazycích: angličtině, němčině a esperantu! Vyšla u nakladatelství KAVA-PECH, které provozuje významný český esperantista a přítel unitářů Petr Chrdle. Rozhovor s Petrem Chrdlem přinesl *Tvůrčí život* č. 3/2022.

Hora Blaník.
(Foto převzato
z commons.
wikimedia.org.)

Marián Polák: Planeta Česko

Filmová recenze

Matěj Čihák

Film *Planeta Česko* přináší záběry a průvodní komentář režiséra Mariána Poláka, filmaře a zároveň nadšeného pozorovatele přírody. Komentář čte herec Kryštof Hádek.

Otázkou, která celý film otevírá, je: Proč se v televizi stále vysílají pořad samé příro- dopisné dokumenty z divočiny zahraniční provenience, ale žádný z Česka? Proč se ve-

Planeta Česko.
(Foto převzato
z csfd.cz.)

dle afrických savan, amazonského deštného pralesa nebo australských pouští neobjevují také české biotopy a krajina? Právě tato otázka motivovala režiséra k tomu, aby takový dokument o české divočině sám natočil.

Film ostatně nese podtitul „Divočina začíná za vašimi dveřmi“. Touto ideou se i celý film víceméně uzavírá, když režisér natáčí vzácného chřástala nedaleko svého domu. A v úplném závěru chodí se svými dvěma dcerami po louce za domem a ukazuje jim rozmanitost polních květin. Právě svým dvěma dcerám Marián Polák svůj film věnoval, jak je mnohokrát v komentáři zmíněno.

Planeta Česko je zajímavá hlavně kvalitními a nevšedními záběry ze života českých zvířat, a to jak těch dobře známých, tak i těch, se kterými se člověk nesetkává každý den. Kamera navíc zachycuje zvířata v jejich přirozeném prostředí a proniká do jádra jejich života.

Těžko říct, jestli je hlavním hrdinou autor (vystupující v komentáři) nebo jsou to zvířata (vystupující před kamerou). Pro diváka jsou ale nakonec nejzajímavější právě opeření, ochlupení, šupinatí a další rozmanití „herci“ z hlubin české divočiny.

Ve filmu vystupují datlové, kulíšci, tetřevi, ještěrky, syslové, skokani, užovky, chocholouši, mravenci, listonozi, žábřonožky, zubři, pratuři, ledňáčci, tesaříci, vlaštovky, úhoři, vydry, volavky – a řada dalších.

Mnozí z nich se objevují v neobvyklých situacích. Například vlaštovky, které si postavily hnízdo na nádraží v Suchodole nad Odrou,

a aby mohly létat ven a dovnitř, naučily se otevírat automatické dveře pomocí fotobuňky. Zajímaví jsou i syslové žijící na panelovém sídlišti v Mladé Boleslavi, užovky volně se pohybující po pražské ZOO nebo korýši listonozi, kteří kladou vajíčka zásadně v jamách vzniklých po průjezdech bojové techniky ve vojenských újezdech. Naivní mravenci krmí housenky modráska, protože housenky umí předstírat, že jsou mravenčími larvami. Tesařík alpský se nebojí naklást vajíčka i do nepůvodních dřevin a potvrdit tak svou ochotu zůstat v české krajině navzdory velkému ohrožení, které mu hrozí. Naopak úhoři umírají v turbínách střežkové přehrady.

Působivou epizodou je i návštěva autora na zámku Jezeří, kde záběr zámku v lesích kontrastuje s naprostou devastací, kterou způsobila povrchová těžba hnědého uhlí v těsném sousedství zámku. Ale všechno zlé je pro něco dobré. Pták bělořit šedý, který kvůli nešetnému zemědělství vymizel z našich polí, se usazuje právě v povrchových dolech, které mu poskytují dostatek vhodných úkrytů pro jeho styl hnízdění. Režisér se v jednom z povrchových dolů rozhodl přenocovat a nedostala ho odtamtud ani policejní hlídka.

Na film *Planeta Česko* navazuje film *Planeta Praha*, který se podobným způsobem zaměřuje na divokou přírodu, tentokrát však již pouze na území hlavního města. *Planeta Praha* byla uvedena do kin na konci léta 2022.

„Barva barvu prolíná;
Bože dej, ať jsem jako ta krajina.“

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524
Vychází 5× ročně.

Redakce:

Kristýna Ledererová Kolajová, Matěj Čihák

Na čísle redakčně spolupracovali:

Rev. Jarmila Plotěná

Jazyková korektura:

Jarmila Colombo

Grafická úprava a sazba:

Tomáš Dušek – PunxPress

Tisk:

ON tisk, s. r. o., Křesomyslova 384/17, 140 00 Praha 4

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2336-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Unitářství a mystika © pixabay.com.

Obrázky na třetí straně obálky: Unitářská akademie v Broumově © KLK.

Obrázek na čtvrté straně obálky: Posvátný rok © pixabay.com.

◀ **Shromáždění v rámci podzimní Unitářské akademie.**
(Foto Kristýna Ledererová Kolajová.)

› **Společenský večer v Broumově.**
(Foto Kristýna Ledererová Kolajová.)

◀ **Představení nové hymny Unitářské akademie.** (Foto Kristýna Ledererová Kolajová.)

› **Společná fotka na nádvoří kláštera.**
(Foto Ondřej Svatoš.)

